

România literară

SĂPTĂMÎNAL
AL
UNIUNII Scriitorilor

Joi 7 februarie 1991

(Anul XXIV)

6

Cum ne revizuim?

O CHESTIUNE care frământă în prezent multe spirite este aceea a revizuirilor literare. Punerea ei cu insistență nu îi poate lăsa nepăsători pe critici, pe aceia mai ales care, prin hazard biografic, s-au aflat impilcați direct, ca mine de exemplu și ca toată generația mea, în desfășurările literare din ultimele decenii. Ne-am jucat cariera critică, putem spune, pe cartea literaturii române din această perioadă. Am încurajat sau contestat scriitori, am mizat pe anumite orientări și opere, am propus o scară de valori. Iar acum bate, cu mare răsunet, ceasul revizuirilor, după cum se poate constata. Ce poziție adoptăm? Voi schița aici, din unghiul meu de vedere, un început de răspuns posibil.

Revizuirii sint reclamate și în alte spații culturale decît al nostru, ca reflex al funcționării normale a spiritului critic. Virgil Nemoianu vorbea recent (în *Kom. lit.*, nr. 41/1990) despre „bătălia canonică” purtată azi în critica americană în jurul scriitorilor „de vîrf”. O urmare a faptului că, din timp în timp, conștiința critică se simte îndemnată să supună „interogației suspicioase” valorile recunoscute.

La noi, în momentul de față, activarea chestiunii revizuirilor are altă semnificație. Ea nu s-a ivit pe cale naturală, organică, nu a pornit, vreau să spun, din interiorul procesului literar. E un efect vizibil al unei seismice pe care au propagat-o, în toate direcțiile, evenimente din decembrie '89. Acestea au imprimat revizuirilor literare caracterul lor de urgență, le-au fixat dimensiunile și cadrul, în împrejurări în care totul este pus în discuție. Căci totul în societatea românească, nu doar literatura, pare a fi acum obiect al revizuirilor (sau măcar al reexaminării).

Am amintit de dimensiuni. Cine meditează lucrul la acest aspect nu va putea ocoli o constatare cel puțin incomfortabilă: din cei două sute de ani de literatură română modernă, ultimii aproape cincizeci (decîi o pătrime din întreg!) ar fi să intre sub incidența revizuirilor. Nu în toate privințele, de bună seamă, dar în destule cazuri care au concurat, prin însumare, la constituirea reprezentării de ansamblu pe care o avem, pe care o aveam pînă nu demult, asupra realităților literare de după ultimul război.

Există însă o asemenea reprezentare de ansamblu? Există, cred eu, ca fapt de atitudine generală, ca sinteză a punctelor de vedere, a opțiunilor și respingerilor exprimate în timp. Cine ar privi mai de sus, dintr-un punct de perspectivă care i-ar îngădui să îmbrățișeze întreg cîmpul literar, ar distinge, dincolo de toate deosebirile, măcar cîteva zone de convergență, cîteva domenii unde pozițiile față de literatura unei perioade se întînesc. În cuprinsul acesteia anumiți autori și nu alții au fost selectați cu precădere de interesul public, anumite repere de valoare, și nu altele, au fost mai stăruitor urmărite, anumite probleme, teme, idei, subiecte, conflicte, personaje, tehnici artistice etc. au fost căutate, cerute, încurajate să se afirme, în timp ce altele nu. Din toate o dominantă a înaintării literare se alege, pe care critica, potrivit criteriilor proprii de evaluare, o deslușește și o formulează, impunînd-o atenției tuturor.

Dar criteriile criticii, criteriul valoric în primul rînd, au fost prea adesea supuse erodărilor în trecuta epocă, ceea ce a condus la destule false valorizări, la situații impropii și anomalii de interpretare, la omiteri forțate și supralicitări în compensație, toate acestea răsfrîngîndu-se, prin acumulare, oricît am dori azi să fi fost altfel, asupra reprezentării de ansamblu. Să ne gîndim fie și numai la faptul că o mare parte din ce s-a scris valoros în ultimele decenii a rămas în afara considerării critice — mă refer atît la operele scriitorilor exilați cît și la cele ale scriitorilor din interior puși, într-o epocă sau alta, sub interdicție, — excludere nefastă din tabloul general care trebuie reechilibrat fără întîrziere.

Revizuirile așadar sint legitime, sint necesare în multiple domenii, chiar dacă acțiunea aceasta poate leza orgoliul unei critici care a acționat cu sentimentul că își face datoria față de literatura națională. Și-a făcut într-adevăr datoria, dar în condiții în care nu se putea să nu greșească, iar greșelile, atîtea cîte sint, și nu sint puține, trebuie desigur îndreptate.

Invocarea criteriului etic în reevaluările care au și început este un element care stîrnește controverse. Poziția unui scriitor în ierarhia literară e afectată sau nu de comportamentul lui social și politic, de relațiile lui cu puterea? Virgil Ierunca, Gh. Grigurcu, printre alții, sint pentru aplicarea severă a criteriului etic. N. Manolescu este pentru o aplicare cu „nuanțe” (v. interviu din *Cronica*, nr. 3/1991), aducînd argumentul că în nenumărate situații concrete unele abdicări morale au făcut posibilă afirmarea literaturii, creația. S-a întîmplat ca unui să plătească acest preț pentru alții, să dea ei ce este al Cezarului pentru ca alții să poată scrie în voie. Fără concesiuni tactice, sub dictatură, nu s-ar fi înfăptuit chiar nimic.

În ce mă privește sint pentru separarea planurilor. Cu toate întrepătrunderile dintre ele, istoria literară și istoria vieții publice sint domenii diferite și nu o dată s-a dovedit că un scriitor vinovat civic poate supraviețui literar în conștiința culturală a națiunii lui. Trebuie văzut, deci, mai întîi, ce rezistă estetic din literatura scrisă pînă în decembrie '89 și în al doilea rînd, și în alt plan, judecînd poziția morală a autorilor. Dacă un scriitor a făcut de-

G. Dimisianu

(Continuare în pagina 3)

MARCEL IANCU : În atelier (Ilustrăm acest număr cu lucrări ale artistului aflate în muzee românești)

DIN SUMAR:

- Performanța Pleșu • Un eseu de Alexandru George: Bolșevismul alb • Centenar Adrian Maniu • O ipoteză bibliografică • Caragiale și contemporanii săi • Proză de Bujor Nedelcovici • Visul unor nopți de iarnă la televiziune • Ion Caramitru despre Naționalul britanic la București • O corespondență de la Dan Hăulică

O iluzie primejdioasă

EVENIMENTELE RECENTE DIN UNIUNEA SOVIETICĂ ȘI REPRIMAREA MISCĂRIILOR STUDENȚEȘTI DIN CHINA DE ACUM DOI ANI au pus în adevărată lumină ideologia gorbaciovistă bazată pe cele două faimoase noțiuni-cheie: **perestroika** și **glasnost**. Prăbușirea comunismului în Europa de est a fost, cu siguranță, una din urmările politice de reforme și de transparență promovate de Gorbaciov de la venirea lui la putere; însă această extraordinară schimbare s-a datorat mai degrabă unui efect de biliard decât intențiilor inițiale ale sovieticilor; și nu atât forței proprii de restrucurare declanșată de Kremlin, cât slăbiciunii interne a regimurilor răsăritene. Aceasta înseamnă că gorbaciovismul a eșuat tocmai în ceea ce și-a propus de fapt, și anume în reformarea dinlăuntru a comunismului, aut pe plan teoretic, cât și pe plan moral (transparența este direct legată de acest din urmă aspect) și că urașul proces aflat în curs în Europa de est și în lume înțrece cu mult așteptările Moscovei, nemămurind fi democrația controlată de la „centru”, ca pe timpurile Kominternului. Căuza principală a acestei stări de lucruri constă, probabil, în însăși incapacitatea comunismului de a se lăsa reformată. A fost cu siguranță corectă intuiția unor comuniști fundamentaliști, precum Ceaușescu sau Castro, că orice concesie făcută spiritului de reformă se dovedește fatală sistemului. Cazul de ultimă oră al Albaniei arată o dată mai mult că reforma atrage automat pierderea controlului. Aceasta este paradoxul tragic al comunismului: de a nu putea fi menținut în viață cu prețul celui mai dinlăuntru revoluționar. În țările ca URSS ori China, întrucât sistemul este atât de mare, atât de înrădăcinat, încât presupune convulsii teribile și o reprimare sângeroasă. Dar neputând fi îndiferent de durată sau de violența confruntării, este limpede faptul că sistemul comunist poate fi distrus, nicidecum reformat.

RADIOGRAFIA SISTEMULUI COMUNIST NE OFERĂ EXPLICATIA RĂZARII SALE COMPORTĂRI. Voi prezenta de la o astfel de analiză pe care a înțeles-o asupra comunismului chinez Lesly Ladany în cartea lui *„China: o revoluție în trecut”* la Hoover Institution Press sub titlul *„The Communist Party of China and*

Marxism. M-am folosit de o amplă recenzie a lui Simon Leys din *The New York Review of Books* (5 octombrie 1990). Ladany este de părere că partidele comuniste sînt în esență lor niște societăți secrete și că metodele și mentalitatea lor sînt asemănătoare cu acelea ale popoarelor care trăiesc în caverne (*underworld mob*). Ele se tem de lumina zilei, se hrănesc din decepție și spirit de conspirație, și conduc prin intimidare și teroare. „Legalitatea comunistă” este o contradicție în termeni, căci partidul se află deasupra legii. Membrii partidului se bucură de imunitate: nu pot fi judecați decât cu încredințarea partidului și, dacă ajung în fața tribunalelor, înseamnă că au fost deja condamnați. Si, vorbind de legalitate, nici un singur partid comunist din lume n-a obținut vreodată un mandat din partea electoratului, toate fiind impuse (ori impunându-se) cu sile. Pînă și Mussolini sau Hitler și-au tras inițial puterea dintr-o consultare electorală. Comuniștii, nicidecum. Caracterul secret al partidelor comuniste se vede și în faptul că vorbesc de la putere rămînd ascunși în mister. Arhivele acestor partide sînt de obicei secrete. Capitole întregi din istoria lor nu e cunoscută. Adesea nici liderii nu sînt știuți istoricilor. Ladany afirmă că regimurile comuniste se întemeiază pe trei factori: dialectica, puterea partidului unic și politica secretă. Ideologia marxistă nu e decât o însușire facultativă, adesea arătată. Din cele trei factori este obligatorii. Si, mai ales, necesari! Dialectica este aia miraculoasă care permite comuniștilor să nu gresescă nicidecum. Înainte de a pune mîna pe putere, partidul comunist promite în haos politic orfand de pe o bază adesea minuscule. În 1945 comuniștii chinezi controlau doar un oraș, Yan'an; în 1949, toată China. Cînd au preluat puterea, comuniștii chinezi erau în număr doar de trei mii la Beijing și de opt mii la Shanghai. Dar o dată ajuns la putere, prin aneori emoționale și idealiste adresate unei populații cîntule de comunistă și brutalitate autoritară, comuniștii chinezi și-au extins rapid dominația prin miliciile lor și mai corupte și brutale. Ei au organizat epurări masive

în rîndul „contrarevoluționarilor” prin mîngurii de masă, în care aveau loc denunțări, urmate de execuții. Necruțătoarele liturghii — spune Leys, comentînd pe Ladany, — imitau modelul unor străvechi practici tribale: întrebărilor retorice (și acuzațoare) care-i erau adresate, mulțimea le răspundea în cor. În felul acesta toți erau implicați în crimă și acuzațiile deveneau autoacuzatii. Probabil că gula sovietică a cunoscut condiții fizice de viață mai grele decât lagărele de reeducare chineze, dar presiunea psihică a fost incomparabil mai mare în acestea din urmă. Țara a fost ruinată economic. Teroarea nu era decât o administrație a ruinei. Ladany crede că antitelectualismul comuniștilor chinezi are rădăcini în biografia lui Mao, care a dorit să scape de rivalitatea unor mari intelectuali comunisti, formati în anii '20-'30. Dar antitelectualismul este general în comunism, atunci cînd iese din ilegalitate și accede la putere. Se exaltă mîna fizică în detrimentul celor intelectuale din motivul foarte simplu că un muncitor robotizat poate fi mai ușor guvernabil, chiar dacă el produce mai puțin și mai prost decât unul inteligent.

CUM ACEASTA ATINGEM ESSENȚA SISTEMULUI COMUNIST ȘI ÎNTELEGEAM NATURA LUI, CARE ESTE PUR POLITICĂ. Niciun regim comunist n-a avut o legitimitate națională, economică, morală ori de alt fel. În esența lui, comunismul este politic și urmărește să cîștige și să păstreze puterea. Nici o altă ambiție nu-l caracterizează. Nici un alt ideal nu-l mișcă. Nici un alt sentiment nu-l însușește. Așa se explică de ce comunismul n-a căutat să ridice nivelul de trai al oamenilor. El este interesat să-l conducă pe oameni să-l supună. Cu cît băieșe mai în mizerie, cu atît sînt oamenii mai obediți. În ochii comuniștilor dezvoltarea economică a țării este exclusiv acestei necesități: de pînă ei au reușit să creeze mașini mai multe și mai perfecționate ignorînd bucuriile de consum, hrana și căldura. Industrializarea comunistă este o militarizare deghizată: atît în sensul că stringe oamenii în

mamuti industriali ca în niște cazărmi, lichidînd individualismul centrifugal de tip țărănesc și intelectual, cît și în sensul că singura industrie care a primit fonduri nelimitate și care a putut-o concura pe aceea capitalistă a fost industria de armament. Partidele și regimurile comuniste sînt perfect ierarhizate. Edificiul lor este birocratic și de așa fel conceput, încît, din vir și pînă la bază, eșaloanele succesive se subordonează nesimțit unele altora. Nu numai economia este militarizată, dar și societatea însăși. Militarul este forma cea mai riguroasă a politicii. Principiul leninist al centralismului democratic legitimează în partid birocrația de cazarmă. Disciplina de partid este una de cazarmă. Ordinul nu se discută, ci se execută. Subalternii își salută șefii cu „să trăiți!” Nomenclatura comunistă este o casă militară cu toate avantajele ce decurg de aici. La poliția secretă este instrumentul care garantează menținerea acestor avantaje. Societate secretă, partidul comunist, este în măsura în care secretul însuși este mai curînd militar decât esoteric. Reînvîrurile comuniste nu s-a compun din cetățeni, ci din soldați. În viața soldaților presupune nesfîrșite campanii, lupte, fronturi și dușmani. Limbajul comunist este un limbaj militar. Dintre toate instinctele umane, comunismul îl satisfăce doar pe acela de dominație, de putere.

UN ASTEFL DE SISTEM NU PERMITE SCHIMBĂRI REALE ȘI NICI UN FEL DE TRANSPARENȚĂ. Este motivul pentru care perestroika gorbacioviană a condus comunismul sovietic în pragul falimentului. Gorbaciov a fost constient, ca și o parte a nomenclaturii sovietice, de gravitatea crizei și a crezut că, menținîndu-se strict în interiorul sistemului, poate evita catastrofa. Cum, cel puțin într-o măsură, reforma dîndu-se de motivația oamenilor (ce care comunismul îl transformase în soldați și în roboți), Gorbaciov a aflat conceptului economic de *perestroika* pe acela etic de *glasnost*. El spera să creeze o coîntereseare sufletească absolut necesară reformei. Aceasta coîntereseare a obținut-o: transparența a eliberat exprimarea, gîndirea, presa, a deschis calea or-

ganizării oamenilor în forme necontrolate de stat, ba chiar a unei minime vieți politice, cu alte cuvinte a dezghețat societatea sovietică pe care brojnevismul o adusese aproape în stare de hibernare. Dar odată înfăptuită trezirea din somnul dogmatic, reforma ea s-a dovedit imposibilă: redeveniți cetățeni care gîndesc cu capul lor și acționează conform poeziei lor autentice, foștii soldați și roboți au vrut să fie liberi cu adevărat și să trăiască într-o societate normală. Conflictul dintre Gorbaciov și supușii săi s-a declanșat aproape instantaneu. Gorbaciov, eliberatorul, a devenit Gorbaciov, reînnoitorul. Neputînd aplica reforma, el vrea acum s-o limiteze, dacă nu s-o stopeze. Gorbaciov are la îndemînă două soluții: de a încerca să se opună reformei pe care tot el a declanșat-o printr-o nouă înghetare comunistă a vieții sociale și de a renunța complet la cadrul economic comunist. El intuiește că ambele componente riscînd urbane. Pe care o va alege liderul de la Kremlin, nu putem ști. Soarta Kremlinului și a lumii nu depinde de URSS, atîrnă cel puțin în viitorul apropiat de *perestroika* lui Gorbaciov sau mai exact de tabăra care va câștiga bătălia: conservatorii din partid sau reformatorii din Uniune. Lucrurile nu sînt mult diferite aici în țările Europei de est ori la noi, deși aici procesul este mult mai avansat decât în URSS și nord-estul comuniste au disoluț. Disoluția lor nu înseamnă însă înfrîngerea definitivă a comunismului. Există două clase care reforma economică în curs în România încearcă să recupereze unele idei și structuri comuniste. Guvernării își motivează lipsa de radicalitate prin dificultățile tranziției și ale mînențării. În realitate, ei comit *errora* de a crede că pot cosmopoliza comunismul, dîndu-i aparența social-democrației. Nu întîmplător, și pe multe planuri (constituțional, juridic, comunicație de masă etc.), modelul cel mai îndrăgît este acela oferit de Franța, una din rarele țări europene conduse în ultimul deceniu de socialisti. Eroarea poate fi fatală. Eșecul lui Gorbaciov ar trebui să constituie un avertisment. În loc să-l imbie la o primă vizită oficială peste hotare. Piața Tian an Men ar fi trebuit să producă însoimii președintelui nostru.

N. M.

NE Scriu CITITORI!

Stimate domnule Manolescu,

SÎNTEM un grup de psihologi care lucrează la Laboratorul de Psihologie C.F.R. Iași și totodată fidele cititori ai revistei pe care o conduceți, ca și a rubricii „Revista Revistelor”.

În nr. 40 din 4.X.1990 al *României literare*, am citit la rubrica semnalată mai sus, cu surprindere, că domnul (mai bine zis tovarășul) Vasile Pascu este director general la Departamentul Transporturilor. Surpriza noastră se datorează atitudinii acestuia înainte de evenimentele din decembrie 1989, mai precis în zilele de 15-18 noiembrie 1989, în timpul unei „anchete” conduse de el la Iași.

Întregul său comportament a dovedit o atitudine dictatorială, lipsită complet de cel mai vag simț umanitar, de eroziune morală, cu alte cuvinte „de om de tinou”, așa cum îl dorea dictatorul. Ne uimim faptul că dl. Pascu invocă verbul „a dialoga”; nu numai că nu știe să-l folosească conform normelor lingvistice, dar nici nu este capabil să-l înțeleagă semnificația. O dovadă o constituie interdicția sistematică a dreptului la replică și recurgerea la amenințări, intimidări și presiuni morale, argumentele suprem invocate în desfășurarea a-a-zilei anchete fiind bazate pe documentele de partid și directivele Congresului XIV care se apropia. De altfel nu numai lingvistica nu o cunoaște inginerul Pascu, dar nici psihologia în care s-a amestecat pentru a-și impune „indicățiile și orientările”. Noi, cei nedreptățiți de dumnealui, am făcut nenumărate memorii după 18 noiembrie și după 22 decembrie, dar fără a primi nici un răspuns. Iată cum poartă „dialogul” dl. Pascu.

Poate că dl. Ministru al Lucrărilor Publice, Transporturilor citește ca și alți miniștri revista dv. și poate va lua măsurile salutare, așteptate de noi.

P.S. Pentru mai multe detalii cu privire la cele petrecute la Iași în zilele de 15-18.XI.1989 și care sînt extrem de asemănătoare cu cele semnalate de dv. în „Ochiul magic” intitulat *Acerul Păun* din

România literară nr. 39 din 21.X.1990, vă stăm cu plăcere la dispoziție.

NISA VOINEA — sefa Laboratorului de Psihologie C.F.R. Iași
VERONICA IRIMIA — psiholog principal

ELENA POTLOG — „ ”
SONIA ROSMAN — „ ”
VASILE DOMINTE — „ ”
LUNGU GHEORGHE — „ ”

Casa Matei Milo de la Spătă e-ți — Fălticeni

CEI care cunosc Suceava și Fălticeni își dau seama câte s-au făcut pentru cultură și în aceste orase. La Suceava s-a restaurat „Hanul domnesc”, adevărată bijuterie arhitectonică și s-a deschis muzeu județean. Tot, mai anii trecuți, la Fălticeni au luat ființă patru muzee; în fostul palat al prefecturii „Colecția de sculptură Ion Irimescu”, în fosta clădire a tribunalului „Muzeul de Științe naturale” (îmbogățit cu multe specii din fauna marină, donate de cercetătorul Mihai Băcescu, născut prin partea locului). „Muzeul Mihail Sadoveanu”, în fosta creșă a scriitorului, ajunsă pe mîini străine într-o situație gravă, acoperișul se spărse, ploaia în casă și începuse degradarea. Primăria orașului, prin eforturi bănești a reparat-o și, azi, pe placa de la intrare, se poate citi: „Mihail Sadoveanu a locuit și creat în această casă ridicată de dînsul între anii 1909-1918”. Al patrulea muzeu din Fălticeni este „Galeria oamenilor de seamă”, fosta casă Lovinescu, cedată pentru acest scop de moștenitori, scriitorii Horia și Vasile Lovinescu.

Este momentul să fie salvat de la distrugere și conacul Matei Milo de la Spătărești. Acest cătun este pe colina din stînga, cum ieși din Fălticeni, la doi, trei kilometri, pe șoseaua Tg. Neamț — Piatra Neamț. De pe șosea l-am văzut de multe ori, să-l văd de aproape am făcut-o în această toamnă, condus de inimosul muzeograf Adrian Cocârță, care cunoaște casa de ani și ani. Din șosea urcă drumeașul care duce la conac. Oprit în incinta largă al în fața clădirei pe care a început s-o mînească pustiul din ambele capete. Multe ferestre sînt sparte sau lipsesc, acoperișul din tablă mincat de rugină, căpriorii slăbiți, unii hiști, pe părțile laterale ale acoperișului mai sînt urme din tablă tăiată în forme, cerdacul în partea din față abia o mai duce, în celelalte

părți, din jurul casei, n-au mai rămas decât urme. Conacul are două faurde, spre apus una, spre răsărit alta. Perspectiva peste colinele blinde din răsărit este imbiatoare și plină de pace. Ne uităm îndurându-ne la viața acestei case. La parter, după relevul ce l-aveam în față, erau zece camere, la etaj urmele unui foșor și o scară care duce la o cameră de studiu. Într-una din camerele din mijloc se adăposteste o familie.

Camerele multe, incinta largă — în partea din față copaci au dispărut cu timpul, dar în partea stîngă, spre biserică, un rest dintr-un parc mare, stejari și tei bătrîni, cu o lărgime la mijloc, toate îți amintesc de ce a putut fi cîndva. Si tot uitîndu-ne, fără să vorbim, însoțitorul m-a întrebat într-un tîrziu: dacă această clădire se va restaura, la ce ar putea fi întrebuintată mai cu folos? Și gîndul m-a dus imediat la o scenă în aer liber în lărgimea dintre acei copaci... Va învia marele „bilci” de la Fălticeni (ținut în ziua de Sf. Ilie, 20 iulie a fiecărui an), pe această scenă ar putea avea loc festivalul cu piesele de început ale teatrului nostru. Milo, Alecsandri etc., spectacole de răpăsi pentru mulțimea coriilor din jur, adevărate spectacole populare, un loc în care să reinvieze spectacolele vechilor păpăși populari, la șosea să se rezerve un loc pentru tirgul olarilor și cîmpitorilor populari, într-o anumită zi din an. Iar în casă, în șirul de camere, un muzeu al teatrului românesc din epoca începuturilor, trecîndu-se la teatrul istoric românesc, schițe de decoruri și costume, colecții de costume din vremea lui Milo și Alecsandri, originale sau copii precum și cele ale spectacolelor noastre istorice,

jucate în prezent. Muzeul unei epoci de teatru. Numărul vizitatorilor n-are cum nu crește, conacul este așezat excepțional de avantajos, pe drumul ce unește toate drumurile care vin din sud: Piatra Neamț, Agania, Văratec, Mrea Neamț, Tg. Neamț, Bacău, Roman, Iași. Pe aici trece lumea spre Suceava, Putna, Dragomirna, Arbore, Sucevița, Vatra Moldoviței etc.

Toate acestea și multe alte idei, care le vor veni altora, trebuie să îndemne pe cei în drept să pornească la restaurarea Casei Milo, să nu se surpe o părticică din avutul nostru spiritual. Astăzi, casa cu terenul din jur aparține Stațiunii de ma ini agricole (S.M.A.) și ține de comuna Vadul Moldovei împreună cu cătunul Spătărești. Inspectoratul de cultură al județului Suceava dorește să facă această lucrare, așteptînd ca primii bani să-i dea cei pe raza cărora se găsește conacul, dar... Problema este, cum și cînd ar putea începe lucrările, să nu fie prea tîrziu? Oare Ministerul Culturii...?

ION OLTEANU

ERATA. În însemnarea intitulată *Vra-bia și noi*, publicată nr. trecut, pag. 3, pe la mijlocul primului alinai, rog a se citi, corect: Am rămas nemîncat, milă fiindu-mi de ea, privind cum se oîntea, cum se arăta în razele soarelui călduroase, cum își zburlea fiecare parte a trupului, pană cu pană încercînd cu capul, cu ciocul, să-și desfacă penele murdare și impropriet pentru zbor. Am privit-o multă vreme, nemîncat ca un sfînx.

Mihai MINULESCU

Performanța Pleșu

N U ȘTIU dacă amestecul planurilor naște confuzia valorilor sau e invers. E probabil că fenomenele acestea au sferile încrucișate. Fapt este că de la începutul lui 1990 criteriile de evaluare s-au modificat total. Și deloc în bine. Ne domină politicul până la sufocare, ceea ce a determinat spectacolul grotesc de a evalua personalitatea în funcție aproape exclusivă de opțiunea politică sau de demnitatea publică ocupată. Valoarea culturală, literară, artistică sau științifică a unei personalități nu mai prezintă, pare-se, nici un interes. Dacă e „de-al nostru“ pare a fi suficient în actele de evaluare. Nu mai e vorba nici măcar de un sincretism al valorilor, ci de promovarea, în exclusivitate, a acestui unic criteriu de evaluare, cel politic. Și asta chiar și printr-un arbitrar. De aici, cu siguranță, și imoralitatea nerusinatei campanii denigratoare împotriva unor neîndoielnice valori ale literaturii și culturii noastre.

Aș vrea să ilustrez această catastrofă a confuziei valorilor printr-un exemplu care mi se pare edificator. Se numește Andrei Pleșu, deși gândul mă duce și la prietenul meu, marele prozator Augustin Buzura, victimă — și el — al unor ricanări calomnioase. Cine, dintre intelectuali onești, nu prețuia, superlativ, valoarea lui Andrei Pleșu până prin ianuarie-februarie trecut, când a devenit ministru al Culturii? Era și este o valoare literară și filozofică probată prin operă. Și a dovedit, în vremuri grele, o verticalitate morală cum, să recunoaștem, nu au avut-o mulți „martiri“ (odinioară tăcute ființe, discipline) apăruti după decembrie 1989. Mi-aș uc aminte că, pare-mi-se prin iunie 1989, când — pentru gestul său superb de nesupunere — a fost exilat la Tescani. I-am sunat la telefon, mi-am rostit, aproape silabisind rar, numele, pentru a-i mărturisii că de mult regret sancțiunea ce i s-a administrat și exprimându-i solidaritatea intelectuală. Nu eram prieteni (cum nu simțeam nici astăzi) ne despărțea vîrsta. Dar indignat peste măsură, am simțit că e datoria mea morală să-l vestesc (chiar dacă știam că telefonul lui e ascultat) că solidaritatea intelectuală ne apropie, înfrățindu-ne. Mi-a spus, emoționat, că e mișcat de gestul meu de solidaritate, în suferință și rezistență. Dar eu eram copleșit de rușine că, rău bolnav fiind, nu am putut trece dincolo de acest act minimal de solidaritate morală și intelectuală.

Și apoi a venit, atotelibertate, revoluția. Destinul s-a întors. Andrei Pleșu a devenit pur și simplu ministru al Culturii. E, în această demnitate, la locul lui? Indiscutabil. După atâtea paiațe aproape acefale, în fruntea departamentului culturii se află chiar un veritabil cărturar. Și-a asumat, în vremuri tulburi și neașezate, o misiune de primordiu. Un ministru care își propune să rezeșce pe noi structuri un sector precum cel al culturii, aglomerat de atâtea personalități care au, fiecare, nu numai aspirații spre absolută autonomie dar și proiectele lor, socotite unicelele sale, despre zona lor de preocupare, e greu, aproape imposibil de administrat. Au urmat, inevitabile, iritări și chiar confruntări. Adesea au căpătat tonuri vibrante, aprige și înutil indignate. Era nu o confruntare de puncte de vedere, ci o evidentă împotrivire față de real. Și mă refer, cum se vede, la partenerii onești. Care, firii artiști, socoteau, și încă în termeni imperativi, că există mijloace pentru rapidă redresare a domeniului lor de preocupări sau că pot fi procurate, dacă ministrul ar fi mai înțelegător, mai prompt și mai răzbatător. Și cum, spre dezamăgirea lor, socoteau că dl. Pleșu nu întrunește aceste ideale calități, au fost pornite rapid pasionate campanii de presă. Foarte repede s-au reorganizat cei ce până în decembrie 1989 fuseseră beneficiarii fostului regim, cerind, obraznici și — cum altfel? — vindictivi, „drepturi“. Voiau gazete, edituri, locuri în teatre, expo-

ziții, comenzi și achiziții, aprobări de scenarii de film, pe scurt tot ce avuseseră și până mai ieri. Ba mai mult decît avuseseră. Deindată ce s-au dezmeticit și s-au văzut în fruntea bucatelor (citește gazete) s-au năpustit, cum altfel?, împotriva ministrului culturii. Valul de trivialitate ce bîntuie, cu furie lăbărtată, publicistica noastră s-a îndreptat, cu injurii imunde, asupra aceluiași cărturar care deține astăzi portofoliul Culturii. Și valul e de nestăvilit, hrănindu-se și proliferînd din viscerele porniri răzbatătoare. Așa se face că dl. Andrei Pleșu a intrunit, în tocul injuriilor, un nesferat record. E incontestabil pe primele locuri și e probabil că nici un alt demnitar nu-l poate depăși. Unii prieteni îi reproșează de ce a primit să fie ministru, devenind „colaboraționist“. Alții îi cer, stropsit, să demisioneze pentru că, vezi doamne, distruge cultura română. Deși venite din zone atât de deosebite, aș spune polare, aceste vociferări se întînesc, de fapt, în pretenție și chiar în intenție. Dl. Andrei Pleșu e, din nou, un recordman. Pentru că, într-adevăr, cine altul a putut așeza în aceeași scară de revendicări și uni intelectuali care se consideră (și sint) onești și imundicităta agresivă? Nici chiar președintele țării sau primul ministru nu au izbutit performanța ministrului culturii. Pentru că, în aceste din urmă două cazuri, taberele se desenează, în opțiunile lor, dispozitivelor cunoscute, filogovernamentale și opoziția, unii acceptînd sau chiar aplaudind, ceilalți contestînd zgomotos. Numai autorul *Mimei moralia* pare a fi intrunit, ca ministru, obiecțiunile contestatelor și ale guvernamentalelor și ale opoziției, și ale unor distinși intelectuali și ale unor ceaușisti reciclați, acum, în „patrioți“ sau chiar dizidenți ocuți. E o performanță care dacă n-ar fi îngrozitor de tristă ar fi mult amuzantă; să mai spun că această ofensivă neîntelegătoare, obtuză, vulgară și lașă e profund nedreaptă? Că ea trezește indignarea celor ce știu cit se străduie dl. Andrei Pleșu să confere coerență sistematică organismului nostru cultural, atât de diversificat, complicat și recalcitrant? Și asta în ciuda mijloacelor materiale și bănești atât de slăbănogae.

U NA DINTRE acuzațiile proferate împotriva dlui Pleșu este că a lăsat să se prăbusească editurile, altfel spus tipărițiile de carte. O recentă emisiune T.V., avînd ca participanți pe un domn Stoica, un altul Bărbulescu și nimeni altul decît chiar (da, da!) dl. Artur Silvestri acedditau această versiune, îndreptînd degetele lor acuzatoare spre dl. ministru Pleșu. Sint editor de 35 de ani și, în acest domeniu, știu prea bine cum stau lucrurile. Pot vorbi în deplină cunoștință de cauză. N-am să spun că situația tipărițiilor de carte nu e, într-adevăr, foarte grea, aproape dezastruoasă. Au apărut, în 1990, vreo 1500 de titluri (inclusiv cele ale editurilor particulare) față de vreo 2000 în 1989 și 3800 în anul 1975. Și perspectivele lui 1991 sint și mai sumbre. Greu de apreciat cîte edituri din cele ale Ministerului Culturii și cele departamentale vor rezista atîtor factori contracaranți: preț exorbitant al hîrtiei, manopera tipografică sporită, spațiu grafic redus, diminuarea tirajelor. Vor supraviețui cele particulare (aproape 600 la număr) care cred că se vor putea îmbogăți, peste noapte, tipînd cărți de senzație, cele mai multe sub limita de jos a literaturii de consum? Mi se pare că se înșeală. Foarte curînd, după a doua fază a liberalizării prețurilor, bugetul de cheltuieli al unei familii abia va face față nevoilor coșnice și celorlalte apropiate. Cultura, în orice perioadă de criză economică gravă (și noi trăim o asemenea criză profundă), e prima care suportă șocul. E de presupus că se vor cumpăra din ce în ce mai puține cărți, tirajele exorbitante din alți ani (care lășau perplexi vizitatorii din Apus) vor deveni amintiri defuncte. E în puterea (ca să revenim la chestiune) Ministerului Culturii să stăvilească acest proces fatalmente coborîtor? Hotărît, nu. Poate să-l controleze? Iar nu. Sau nu-l poate controla integral. Singurul lucru pe care-l poate întreprinde este să favorizeze apariția, în continuare, a cărții de cultură. Și — spre lauda dlui Andrei Pleșu — această acțiune intervenționistă a întreprins-o. A dat curs inițiativei Uniunii Scriitorilor pentru obținerea, din partea statului, a subvenționării culturii scrise (cărți și reviste de cultură). Începînd cu data de 1 ianuarie 1991 guvernul României a acordat o subvenție de 800.000.000 lei pentru protejarea culturii scrise. Toate editurile care publică lucrări de cultură vor beneficia, după caz și necesitate, de această subvenție. În acest fel vor putea apărea acele lucrări de interes cultural fundamental care, în condițiile de acum,

recolectează deficite financiare ponderoase pe care editurile nu le pot suporta fără riscul previzibil al falimentului. Datorită acestei subvenții vor apărea, în 1991, cărți beletristice (poezie, proză, critică și istorie literară), cele științifice, sinteze enciclopedice, ediții critice din clasici literari români. O comisie de experți, ce va funcționa pe lângă Ministerul Culturii, va examina programele editurilor, stabilind, cu obiectivitate, colecțiile și titlurile care vor primi cote din masa totală a acestei subvenții. (Se află în așteptare legislația de către parlament a unei legi — proiectul a fost discutat și aprobat de Comisia culturală a Camerei Deputaților — care va reglementa, și pe cale legislativă, subvenționarea culturii scrise.)

Așadar, datorită acestei benefice măsuri intervenționiste, există șansa supraviețuirii culturii scrise și, s-o spunem încă o dată, prin apariția de interes fundamental. E mult, e puțin asta? E extraordinar de important. Paralel, s-au adoptat măsuri menite să controleze cit de cit sistemul poligrafic. A fost alcătuită o Regie autonomă a poligrafiei (5 tipografii, dintre care — la București — Combinatul Poligrafic) cu denumirea Imprimeria națională. Aceasta a decis să rezerve spațiul poligrafic uneori (ca în cazul Combinatului din București), în exclusivitate, tipării cărților editurilor de stat. Pentru celelalte tipografii, organizate ca Societăți comerciale, intrucit statul deține 70% din proprietatea patrimonială, ele au înțeles, în sfîrșit, că trebuie să colaboreze și cu editurile de stat, unele cedîndu-le aproape 70% din capacitățile existente. Că intervenția activă a Ministerului Culturii a fost utilă o demonstrează faptul că în 1991, spre deosebire de anul trecut, tipografiile încheie contracte cu editurile. E un început, să sperăm, promițător, de reintrare în normalitate. Ceea ce nu înscamnă că la unele tipografii haosul întîreținut din interes și — cum să-i spun? — corupție nu continuă să atingă cote apreciabile. Din cîte am înțeles, Ministerul Culturii va numi curînd, în fiecare tipografie, un administrator delegat (al său) care să vegheze reintrarea în legalitate și stăvilirea corupției.

Iată că dl. Pleșu, ajutat de colaboratorii săi, nu e atît de... „filosof“ cu capul în nori cum pretînd unii, inițind chiar bune măsuri administrative, menite să redreseze un sector important al culturii. Aceasta, știu bine, va fi ignorat de calomniiarii de toate culorile care vor continua să profereze acuzații, injurii și amenințări. *România Mare*, ajutată activ de dl. Silvestri și de alții asemenea, nu-și va domoli, desigur, campania denigratoare. Iar finii noștri intelectuali vor depune, în continuare, strădanii pentru a-l lovi pe „colaboraționistul“ Pleșu, (cum o fac și în cazul dlui Augustin Buzura sau al dlui Valeriu Cris-tea), foarte „vinovat“ pentru că și-a asumat misiuni constructive într-o crucială epocă de tranziție. Cit mă privește (și sint mulți ca mine) îl asigur pe dl. Andrei Pleșu nu numai de stimă infinită dar și de grațitudine. Grațitudine pentru că și-a abandonat lecturile și scrisul, devotîndu-se, într-un timp al tuturor dificultăților, administrării culturii. E un curaj și un sacrificiu care întrec, în utilitate socială, efortul fîței snoabe a criticărilor. Cit despre acuzațiile reciclate, fără nici un drept moral să se pronunțe, vorba lui Caragiale, a se slăbi. Să-i fim recunoscători dlui Andrei Pleșu că stă, cu demnitate, în fruntea Ministerului Culturii, creionînd, cu talent și pricepere, harta viitoare a culturii naționale. Viitorul (o spun ca istoric al literaturii și al culturii românești) va ști să înregistreze cum se cuvine acest efort al unei strătegi salvatoare.

Z. Ornea

Cum ne revizuim?

(Urmare din pagina 1)

clarații de conveniență în favoarea vechiului regim dar în opera lui, atît cit s-a putut, a spus adevărul, opera decisivă care prevalează în judecarea sa, și poate că, în oarecare măsură, îl și absolvă moral.

SE PUNE chestiunea marilor scriitori care au colaborat cu dictatura, a marilor scriitori oficializați, ca Sadoveanu, Călinescu și mai tirziu Arghezi. Oportunismul lor politic a girat răul în cultură, acesta răsfrîngîndu-se, la urma urmei, și asupra lor, o consecință poate de ei nescontată. Fără excepție operele lor tirzii nu au mai fost de calibrul celor dinainte, dar accentul istoricului literar nu poate să cadă pe aceste esecuri, pe acest declin. Cum s-ar fi manifestat, și ce ar fi scris în anii '50, Rebreanu, Pompiliu Constantinescu, M. Sebastian nu vom ști niciodată, poate din fericire.

Cum să-i judecăm apoi pe acei scriitori care inițial au făcut jocul puterii dar mai tirziu, în anii ceaușismului, s-au retras, fie închizîndu-se în tăcere, fie comînd gesturi străvezii de înadeziune la dictatură? Ar fi nedrept să fie incriminați fără „nuante“ M. R. Paraschivescu, Eugen Iebcleanu, Geo Bogza, cînd în altele împrejurări s-au situat, în anii '70 indeosebi, de partea forțelor vii ale literaturii, încurajînd insubordonarea tinerilor de talent și

apărînd poziția acestora, atît cit le-a fost cu putință. Chiar Zaharia Stancu nu poate fi judecat numai după discursurile și declarațiile de fidelitate făcute puterii cînd efectiv, în anii cînd a păcătuit Uniunea Scriitorilor, a sprijinit literatura, opunîndu-se flexibili și de multe ori eficient agresivii demolatoare. Sint cunoscute numai gesturile lui de obediență, dar nu și imorejurările cînd s-a comportat demn. Imi amintesc ședința convocată de N. Ceaușescu după sinistrele teze din iulie, în care a urmărit să obțină adeziunea unanimă — cum altfel! — a obștei la acest document, și unde Z. Stancu, luînd cuvîntul în deschidere, nu a spus mai mult decît că scriitorii sint „nedumeriți și neliniștiți“ de noul curs. Furia tiranului a fost pe măsura contrarietății de care a fost cuprins, căci se aștepta cu totul altceva să audă de la el.

Ocul revizuirii sint legitime, dar se cuvine să fie făcute cu discernămint și fără patimă negatoare, respectîndu-se adevărul și desoțîndu-se planurilor. Anatomizările globale sint producătoare de confuzie și injustiții, cum deja au început să se comită. Pentru niste articole vechi Marin Preda a fost echivalat, ca atitudine, cu imundul E. Barbu care, dincolo de crimele morale, vechi și noi, are de arătat cititorilor care sint cărțile scrise cu mina lui.

G. Dimisianu

Quo vadis, B.P.T.?

A FLĂM din ziare, de la radio și de la televiziune ca populația colecției de literatură și cultură generală „Biblioteca pentru toți” a împlinit 95 de ani de la apariția, în 1895, a primului număr. Faptul, cu excepția unei expoziții retrospectiv deschise la Biblioteca municipală „M. Sadoveanu”, a unui „cataiog” jubiliar scos de „Minerva” și a unui succint expozer privind istoricul colecției ținut de Tiberiu Avramescu într-o emisiune a televiziunii, a trecut ca neobservat înregistrat printre altele, diverse, ca o stare oarecare. Ocupată cu probleme mai „arzătoare”, mai „la ordinea zilei”, presa, inclusiv cea culturală, n-a găsit un spațiu adecvat sărbătoririi evenimentului, sublinierii semnificațiilor sale naționale, rolului instructiv-formativ jucat de această colecție, de la începuturile ei patronate de Dumitru Stăncescu, apoi de Vasile Demetrius, și, după război, de mintea carvăzătoare, esențializantă, deschisă ideii de valoare și de diversitate a lui Mihai Sora, ca arhitect, secundat cu brio de Tiberiu Avramescu ca inginer constructor, și de colegii lui de redacție, dăruiti cu toții traduceri în faptă a unui program eminentemente patriotic. Minti care i-au statuat în 1960 un profil înconfundabil în peisajul nostru colorat, răzleț, fil de care aproape trei decenii și l-a respectat. Sint anii ei de virf, cind în catalog au fost înscrise nume și titluri cu adevărat reprezentative ale spiritualității române și universale, într-un context în care editura, mai ales după 1980, s-a văzut obligată să cedeze, uneori, introducându-i-se în planul de apariții și autori agreați pentru rațiuni strict politice de foruri superioare, dar considerați de redacție ca nepromovabili. Prin memorii adresate organelor de partid și-au văzut visul cu ochii. Din fericire, ei sint excepții de la regula după care se conducea colecția. Aceea de a publica valorile consacrate, referențiale, vrednice a figura în rafturile unei biblioteci pentru toți, prin excelență selective, nerecomandind astfel cititorilor audiența la mediocritate, înlesnindu-i, dimpotrivă, accesul la, nu o dată, capodopere la experimente clasice, la voci cu timbru particularizant, la puncte de vedere filosofice, structurind variante opționale imbuțitoare reflexiv, la cunoașterea prin lectură, a propriilor lor teoreme existențiale. Ceea ce, trebuie să observăm nici o altă colecție n-a izbutit la noi, pentru că nu s-a propus, a izbutit „Biblioteca pentru toți”, de la începuturile sale, relativ utopizante intențional, prin însăși titlatura sa, prin la înmălinirile maiore configurate în noua serie, contemporană unei gândiri moderne, deschisă dialogului cu elementele și cu anotimpurile, cu generații și cu specificul, cu spațiile și cu arealul cu individul și cu semenii astfel alcătuit psihic, temperamental, caracterologic, într-o colectivitate aproximativ unitară. De unde, prin volumele increditate tinărului, de interesului public, varietatea complementară tematic, stilistic, atitudinal a textelor propuse atenției. Problematizind statutul contradictoriu al condiției existențiale, aceeași și moroi alta, sub regimul autoritar al definiției terentiene a omului și a complexității lui: „Nimic din ce e omenească nu mi-e străin”. Omenească surprins (mă refer cu deosebire, și nu fără rost la „seria nouă”) în înostaze polimorfe și polierome ale înșelăciunii condiției ontologice și epistemologice ale individului și ale colectivității, ale mentalităților și ale modului de a-si reprezenta lumea și de a-si trăi propria experiență. Volumele increditate tinărului, potrivit unei intenționalități rigurose și totuși flexibil programate, ne învătă la un joc dialectic al cunoașterii și al autecunoașterii, al confruntărilor cu alte civilizații, cu alte culturi și, nu în ultimul rind, la reflecție. Prin ele intrăm în dialog cu puncte de vedere, cu interogații

și răspunsuri, cu tipuri de manifestare expresivă, formulate pe un meridian sau altul, la o vîrstă sau alta a gândirii și sensibilității umane. Prelețele și tablourile cronologice ce însoțesc textele, întregesc înioimativ și interpretativ procesul familiarizării cititorilor cu semnificațiile operei și cu biobibliografia autorului, raportată la contextul cultural al epocii mitologice, folclorului, scrieri antice, medievale (inclusiv cele patristice), renașcentiste, clasice, baroce, luminate, preromantice, romantice, realiste, simboliste, ca și cele atit de diferențiate ale secolului nostru, deschis oricărei tentative de personalizare a actului creativ, se regăsesc în cele peste o mie de volume la care mă refer. Si nu doar din perspectiva opisării valorilor literare, ci și din aceea a cuprinsului seriei de „cultură generală”. Izbînzile colecției sint incontestabile. A izola cîteva titluri, prin ignorarea altora, mi se pare un gest de indecență. Mă limitez, în consecință, să conștiat că, în ani atit de contradicțorii, de convulsionați de contrastanți, de confuzi, de mutații aberante a criteriilor axiologice, de perpetuare și de accentuare a situației de criza a culturii române asupra căreia atrăgea atenția premonitoriu Virgil Ierunca și nu numai el, prin (dacă nu mă înșală memoria) 1947, noua serie a „Bibliotecii pentru toți” s-a impus, număr după număr, cu insignifiante concesii conjuncturale, fidelă ideii de calitate. De unde, firește, popularitatea sa. Atit de contaminantă și prin lectura primelor texte puse în circulație, cit și prin, mai ales, cronica orală, incit nu puțin au ținut să aibă în rafturile propriei biblioteci toate volumele noli serii. Fenomen absolut remarcabil. Într-un cîmat editorial dominat cu excepțiile considerate ca atare, de politica tezismului partinic, de manieism, de idilism, de negativism, de schematism, de cîseism, de reductionism nu doar ideologic ci și stilistic. În fapt, „Biblioteca pentru toți” își justifică titlatura. Si ca statut selectant al cărților care se constituie ca obligatorii necesare în cultura umanistă a celor doritori să se instruiască, să-și îmbogățească orizonturile cunoașterii. Dar și prin adagiul explicativ „pentru toți” care nu se referă, nota bene, la autori ci la cititori. Noua serie, dincolo de afirmarea valorilor naționale și universale, mai vechi sau mai noi, și are însă și o istorie supusă unor influențe progresiv involutive (dacă mi se înțelege paradoxul) venite din sfera politicului și economicului. Ele nu vizează probleme de orientare neapărat programatic valorică, îngăduite în continuare, ci probleme de ritmicitate a aparițiilor. Inițial, o vreme, volumele intrau, la preț de 5 lei, săptămînal în librării. Ulterior, cele 52 de numere preconizate anual nu si-au mai putut respecta periodicitatea. Ajungindu-se, în ultima vreme, la o cifră alarmant de redusă față de cea gîndită la început. Situație coincidentă nu cu scăderea tirajelor, ci cu creșterea pre-

țului mai intii la 8 lei (acceptabil) și, acum, prin scumpire a hirtiei și a manoperei tipografice, la 30 de lei, aproape prohibitiv. Nu lau în discuție prețurile stabilite (exagerat de mari) la cutare sau cutare titlu retipărit sub un pretext oarecare, seducător prin motivațiile evident publicitară, în așa-zisele „edii libere”. Mă interesează, ca om de cultură, în cazul de față, destinul unei colecții, menite a fi accesibilă tuturor îndrăgostitilor de frumos, de adevăruri social interesante, psihologice verosimile, filosofice incitabile la meditație și estetic expresive, incit întrebarea care mă preocupă și ar trebui să ne preocupe se rezumă la biblicul „Quo vadis, Domine?”. „Biblioteca pentru toți”, fie-mi îngăduit să cred, potrivitdu-l-se, în cultura noastră, un atare apelativ. Chiar prin licență poetică, înlocuindu-l pe Dominus cu Domina. În ciuda actualiei crize a cărții românești, determinată de astă dată de factori economici, ea va lesi, desigur, din impos. Iar colecția cea mai frustrativă, prin însăși semnificațiile numelui său, aflată de cîteva ani în starea alarmantă a lui „decrementum”, să și-o recistige cit mai curind pe cea de acum trei decenii, de „incrementum”. Adică, trecind de la „descrescere” la „creștere” de la cele circa 18 nume anăruite anul acesta la cele aproape o sută tipărite în cel de debut al noii serii. Păstrindu-și prestigiul dobîndit. Reducind la zero (dacă omeneste ar fi posibil) și toleranta necenzurativă privind calitatea textelor socotite a fi obligatorii să figureze într-o bibliotecă de cultură generală, precumpănitor literară, dar si

intoleranta ideologică la diverse tipuri de demersuri umaniste, interpretate subiectiv ca eretice față de o ortodoxie întotdeauna exclusivistă și dogmatică. Sănsele colecției de a se elibera de orice servituti conjuncturale, de a-si realiza programul inițial (firește, revizuit în consens cu achizițiile gândirii moderne, chiar de ultimă oră) și de a se impune (reimpune) ca test al valorilor spirituale indubitabile. În limitele fatale ale adevărurilor nu absolute, ci relative. Nu exclud, în istoria viitoare a „Bibliotecii pentru toți”, eventuale rateuri (de neconceput, ab initio, de plano și de facto). Dar admit, în sfîrșit larg umanist, textele controversabile, discutabile, ne care personal le vād întrutotul iustificabile ca repere, într-un proces logic reflexiv al distilării lor atitudinale, finalmente opționale. Cum stlu că mobilitatea intelectuală, prezervarea tradiției innoibilante, o anume precauție care se cheamă înțelepciune, ceea ce, nu prea demult mă hazardam să proclam, fără cine stie ce ecouri „spirit minervist”, sint și astăzi, în clipe de cumoănă, virtuți ale tuturor celor ce răspund, ca redactori, de soarta colecției. Prezența lui Tiberiu Avramescu în conducerea editurii e, sint convins, o garanție. La sărbătorirea „Bibliotecii pentru toți” ce i-am putea ura decit „Vivat, crescat, floreat”? Nu ori-cui, ci unei colecții editoriale care, prin longevitate și funcționalitate, s-a vădit, se vadește și se va vadi a fi o veritabilă și unanim acceptată instituție națională.

Aurel Martin

17 decembrie 1990

Imposibilitate

Cum să trăiesc fără tine ?
E ca și cum m-aș obișnui să trăiesc în
absența mea.

Cum să trăiesc fără tine ?
Îngerul morții multă vreme absent
Se reasează incet-incet
Acolo unde se cuvine.

Ciorile din Englischer Garten

În Englischer Garten
Ciorile își cîrile nedumerirea
Si nemulțumirea și spaima
În fața albului prelins din cer.
E așa ger
Că le ies aburi din ciocurile
Viciate de birfă și ani
Și le picură turturi
Din ochii întorși întrebători
Către Dumnezeuul lor.

Bolnave viori,
Măcute în strane,
Al căror cîntec sfîșiat
Îmi trece prin carne.

Dezrădăcinare

Fără iubire,
Fără țară,
Fără mamă,
Fără limbă,
Fără tată,
Fără bunici,
Fără trecut,
Fără copilărie,
Fără casă,
Fără prieteni,
Fără vecini,
Fără dușmani,
Fără rădăcini,
Fără speranță,
Fără tei,
Fără dorință de viață,
Fără voi toți, dragii mei.

Bolnavi de spaimă

Sîntem frumoși,
Tăcuți,
Acum, aici,
Prezenți și vii.
Sîntem bolnavi
De spaima
Că mîine
Nu pentru noi,
Ci pentru fiecare,
Separat,
Poate începe
O altă zi.

Crisula Ștefănescu

Mihail CRAMA

Veșnicii

Miine, poim'ine...
Ce fericiți sintem iară !
Plouă rar în lumea de-afară...
Copil adus la curțile române.

Iubire

Ce dulce buzele tale-mi șoptescă,
pedepsitor de dulce, dușmănoase
ca drumul sterp al sciților prin
iarba
acestei Dacii Felix.

Somn

Ună ? erai ?
Cînd vorbeam de tine
te trezeai în somn ; —
plutcam ;
mina-mi luncea departe
în somnul acela enorm.

Tablou

în aquaforte

Cum pregătiseși totul laolaltă,
cu de-amănuntul toate cite. Cit...
Cum te spălai pe miini nevinovată,
ca Pilat din Pont sub bolta lumii...

Cum uluit priveam spre nefireasca
gloată, —
și pleata ta sticlind la raza lunii !

Cartea facerii

Tremur : față, umeri ;
m-ai scris între zidiri —
Era o dulce teamă
și cite mai erau !
că-mi tresar în vise și astăzi
citeodată,
de-atunci, de tot, din noaptea
iudaicei priviri.

Fericirea

Ce fericire mare !
Un somn, o idee :

Facem România Mare...
Trupele trec în ultim asalt :
Istoria se scrie pe malul celălalt —
De sute de ani tot facem România
Mare.

Ceasul

Cutremură-se ființa din mine
de marele sabat care vine.

De-alaltăieri seară, de miine,
un frig pregătitor pentru toate.

Autobiografie

Să-ți povestesc : —
• Uitare, tată...

Cum a fost, cum n-a fost,
am înghețat în drumul către soartă.

Singurătatea

Cum Te-am jucat la zar în
Galileea !...
Tu fiul Meu, mai scump decît
ideea.

Elegie

Atiția morți !
Se culcă lanul liniștii. Ce pace !...
Îmi crește steaua-nfringerii la
porți.

Școala militară

Pune-mi mantaua pe umeri —
Voi face de gardă-n noaptea asta,
ca-n tinerețe voi face de gardă,
pină la ziuă, pină la noapte,
pină-n veacul ce vine,
pină-n singele iubitei,
pină-n inima ei —
Mai spune, tu, Eugen Enăchescu,
ce frumos era în plantonul de la
schimbul trei !

Strigările

Au început strigările deodată.
La ce preț se face vinzarea, tată ?...

Telalul strigă și strigă
Și n-a răgușit.

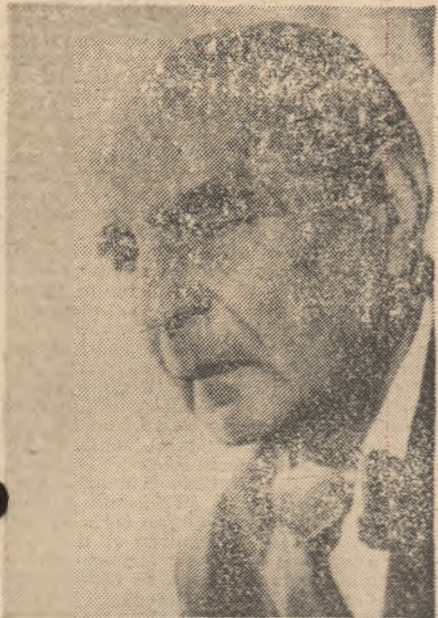
La ce preț se face vinzarea, tată ?

(Din volumul în manuscris
Copil la Curțile române)

Centenar Adrian Maniu

DOUA sint directiile in care Adrian Maniu a fost neindoiios un deschizator de drumuri: Una e cea a avangardismului nostru, schitata inca din epoca simbolista, cind versurile si prozele lui cultivau in *Seara* si *Noua revista romana* stilul obraznic, ricanant, si se razboiau cu conventiile literare. Adrian Maniu nu punea mai putina indrazneala in actele de fronda ca Tristan Tzara si Ion Vinea, mai tinerii lui emui pe atunci. De aceea ultimul a si salutat entuziasmat aparitia poemului *Salomeea*, in 1914.

Poarta dinspre symbolism catre avangardism i-o deschidea autorului *Florilor de hirtie* Jules Laforgue, cu clowneriile sale blazate si acrobațiile la bara versificatiei. Nimeni n-a pasit mai cu notărire pe urmele acestuia in literatura romana ca Adrian Maniu. Avem o *Romanță* inginata batjocoritor de un spinurat in gradina Cismiguiului. („E-așa frumos să ridă geloza — / durerea mea a amuzat întotdeauna / Rîde și luna / și fringhia. / Clipește felinarul bucuria...”) Versurile sint silite, tot in spiritul deriziunii, să stilizeze efectele fiziei (alt motiv laforghian) („O, dă-mi dantela din batistele scuipate. / Mă crede, n-am să-ți scriu povestea demodată, / vreau doar s-admir fire de singe încheiate / flori de astă dată, / flori roșii, flori de argint / [Doctorii și amanții mint]” (*La Dame aux camélias*)). Nu lipsește nici parodia modelelor ilustre, în stilul *Moralităților legendare*, unde există chiar o narațiune inspirată de figura Salomeei. Într-o asemenea manieră nonconformistă, menită să scandalizeze, Adrian Maniu a scris „poveștile necuviincioase”, *Făt-Frumos și bucătarul* și *Prințesa limonata*, care-i plăcea atât de mult dificilului Paul Zărețopol.

Mă mir chiar că tinăra generație scriitoricească de azi, reactualizînd avangarda, nu și-a descoperit afinități cu Adrian Maniu, acela din anii săi tineri.

Poetul a fost totodată și un precursor al neotraditionalismului românesc interbelic, pornind mai devreme ca alții să trateze în manieră bizantină scene profane, după exemplul icoanelor noastre pe sticlă sau lemn. Intuiția lui și aici e profundă, nu se mărginește la aspectul strict pictural, întrevade valoarea unui zăcămint etnic neexplorat, credințele arhaice, superstițiile, vrăjile, riturile, cutumele străvechi ale locurilor. Reușește, activînd tensiuni secrete, să demonizeze peisajul rural, să-l facă bintuit de o pustietate terifiantă, ca în pinzele lui Munch. Toată plastica pastelului capătă o agitație premonitorie, liniile intră în convulsie, culorile agrează ochiul, imaginea cuminte, unde

spiritul contemplativ se instala satisfăcut, dispare, ca să poată interveni „vi-ziunea”.

La Adrian Maniu, estetica expresionistă își spune cuvîntul, încă din unele „legende”, care însoțeau „poveștile necuviincioase”, *Ucigașul morții*, *Primavara sălbatică*, *Paharnicul și buha neagră*, *Alba*. Domină apoi volumul, intitulat programatic, *Lingă pămînt* (1923). Inițiativele expresionismului se regăsesc și în cele două piese ale poetului, ambele niște veritabile *Verkündigungs-dramen*, *Mășterul* (1923) și *Lupul de aramă* (1929), de inspirație „htonică” fiecare și bazate pe conflicte chemate să mobilizeze forțe stihiale, energii cosmice dezlănțuite. El a știut să trezească gustul pentru primitivitate, e unul care caută înaintea altora să transpună arta naivă în poezie, cu efecte de o originalitate incontestabilă, cum o dovedește mai ales ciclul *Povestea din sat*.

La Adrian Maniu putem vedea bine ce rol precumpănitor a jucat plastica în modificarea stilului literaturii de după 1910. Pictura, nu muzica, e urmată acum de scriitori, în demersurile celei dintii sint căutate modele de expresivitate inedită. Adrian Maniu a fost, ca și Argezi, un artist înzestrat înainte de toate cu simț plastic. Dacă nu ajungea poet, ar fi minuit sigur creioanele și pensulele. De altfel a făcut lungă vreme, iarăși ca Argezi, cronică plastică și a scris o lucrare de specialitate în domeniul gravurii. G. Călinescu spunea că atelierul poetic al lui Adrian Maniu exală un puternic miros de vopsele.

Pe linia „htonismului” era iarăși de presupus că-l vor regăsi reprezentanții generației '60 care apucaseră, o parte bună și nu cu multă vreme în urmă, același drum. Au avut parte de simpatia lor Blaga, Voiculescu, Pillai, nu și el. Încerc să-mi explic de ce. Poate fiindcă Adrian Maniu nu s-a numărat printre autorii persecutați, grupul de la Steaua îi și agitate un timp numele. Dar și despre Pillai a venit iar vorba încă din 1962. Încin să cred că lipsa de priză a lui Adrian Maniu la scriitorii mai tineri ca el s-a datorat și firii sale distante. Era un bărbat înalt, zvelt, care — și cînd ajunsese în vîrstă — se ținea foarte drept, ceea ce imprima o anume rigiditate mișcărilor trupului și lăsa o impresie de trufie. Schițase și gesturi chemate să întărească senzația că privește lumea de sus. În primii ani ai activității literare semna Adrian de Maniu, totuși nu, fără îndreptățire, căci înaintașii săi fuseseră înobilizați, iar un bun, primit la Academie. Cultiva în epoca interbelică mediile aristocratice și-mi povestise, cu neascuns dispreț, cum Tristan Tzara se jăduse drept el, ca să facă praf o tinăra bibliotecară. Și pe prietenul Jacques

Adrian Maniu — portret de Jean Steriadi.

Adrian Maniu, mama poetului și nepotul, Ștefan Niculescu (prin 1938)

Costin îl iritase cu aerele nobiliare, împingîndu-l să-i joace o farsă crudă, avangardistă, cînd avea invitați din high life la masă și tocmai un valet să servească dejunul în mănuși albe.

Cunoscut de aproape, Adrian Maniu se reieva a fi un om prietenos și amabil. Îi păcea să istorisească înîmplări din lumea literară apusă, cu maliții, dar nu împinse prea departe. Așa mi-a descris cum intra Mateiu Caragiale, seara, în barul restaurantului Athénée Palace, unde, cu grație de mare senior scortos, săruta mina cocotelor care-și pîneau virtualii clienți.

Adrian Maniu avea și în poezia lui o apăsare narativă, iarăși de vădit interes azi. Corespundea particularității talentului său pînă acolo, încît s-a întors la ea cu volumul *Cîntece de dragoste și moarte* din 1935. Acesta cuprinde cîteva admirabile balade fantastice, *Bal mazărat*, *Fata pîndarului*, *Șah*, care manevrează succesiv motive macabro-poetice, htonice teifante și orientale, cu o egală îndeminare.

Gustul pentru narație merge la Adrian Maniu mină în mină cu o tendință spre prozaizarea poeziei. De aceea s-a apucat să-și transcrie versurile într-un fel de text neprozodic, păstrînd un anume ritm și niște rime interioare, fără neapărată regularitate ca la Paul Fort. Cu adevărat nouă e simularea de stingăcie sub raportul elocuției, „gîngăveală poetică” în care excelează Adrian Maniu și e echivalentul vorbit al artei naive. Și-a și rebotezat producția lirică, intitulînd-o „Versuri în proză” și „Cîntece mute”, amîndouă titlurile spunînd mult despre ceea ce țîn-

tea autorul să realizeze. Din păcate, experiența lirică a stricat adesea compuneri mult mai izbitoare în forma lor inițială. Generațiile care i-au succedat scriitorului s-au încreștat între variantele poeziilor lui, cauză iarăși, poate, a nereceptivității prezente față de ele.

Destinul mi se pare nedrept cu Adrian Maniu care merita și îie recitit, așa cum a fost relipărit postum în ediția Serieri din 1938, unde regăsim multe strofe memorabile ca: „Au tras cu pușca-n stele, sus, de la vîi, pîndarii; / morți, paznicii și ciinii au amuțit în arii; / trîști greieri la întreceri sărșesc țîrîtori, / cînd diavolii scot limba de flăcări pe comori”. (*Lingă pămînt*) sau „Vechi aur picură-n găleată; încovoiată, ziua moare... / Un taur se ridică negru în seara galbenă, mugind, / frecîndu-și rapînul de crucea tremurător scîrțitoare, / cu un Hristos cî-n zugrăveală se strîmbă schilav, suferînd” (*Cruciile finitilor*). Altele de o uimitoare croială contemporană... „Calul ostent / scutura coada posar, / mincînd, pînă la urechi aiundat în sac. / Copii și alde gură-cască s-au oprit, / era simbătă sau joi; / zahăr, în borcan, / se-nvecheau bomboanele noi...” (*Povestea din sat*), ori de o fermecătoare suavitate: „Pădurea fumegă în seară / cînd miriștile ard departe / și luna roșie o să apară. // Un fluier cîntă-n apă dorurile moarte, / un înger cîntă-n ceruri, o vioară, / un altul cîntă fără carte”. (*Cîntecul în seară*).

E regretabil că cititorii de azi n-au cum aia acolo și de prozele lui Adrian Maniu, mai ales cele cuprinse în volumele *Din paharul cu otravă* (1913) și *Jupinul care făcea aur* (1931). Ar avea plăcerea să descopere un ironist plin de fantezie, informîndu-i că: „În țara Bubunilor, care se suie pe lampă să manince nuci de cocos, Anul întîmplării era șters și palid ca o floare ce s-a desprins și-a căzut în fundul unei finitini cu apă neagră, vie și tremurată”.

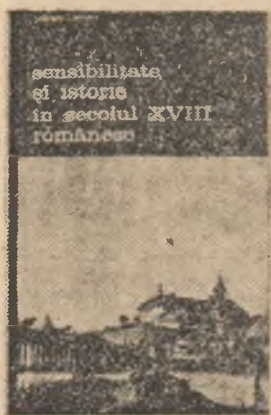
Cum Adrian Maniu practică aici arta amalgamului sarcastic de fabulos și cotidian, cititorii de azi s-ar putea să tresară la astfel de similitudini istorice ivite fără voie: „Eroul vagabond nu s-a mai reîntors — înțelege însă orice judecată sănătoasă, că aceasta nu era nici util, nici cu putință, fiindcă legile împotriva unor astfel de străini nu puteau fi neglijate — și pe urmă sabia automată, plus celelalte particularități suspecte ar fi făcut din Făt-Frumos o persoană eminamente antipatică, cu toată frumusețea lui de un clasicism anost.

Cu ocazia asta bucătarul impuse reforme neșterse de timp sau servete — între altele, zeamă lungă”. (*Făt-Frumos și bucătarul*).

OV. S. Crohmălniceanu

Secolul XVIII românesc

sensibilitate
ei istoric
in secolul XVIII
românesc

C U CITEVA luni de zile în urmă a apărut o carte de care au analizat-o, nu mă îndoiesc, specialiști (istorici). Ea ne interesează însă și pe noi, oamenii de literă, întrucât, fiind vorba de sensibilitate și istorie în secolul al XVIII-lea, intră în discuție și literatura, cu sursele și modelele ei. Studiul lui Ștefan Lemny interesează și altfel, în sine, ca încercare de a surprinde filosofia de viață, gusturile, obiceiurile, virtuțile și păcatele, pe scurt, mentalitățile și pasiunile unui secol. Astfel de studii apar de multă vreme în alte culturi și ele se bucură de o largă popularitate pentru că, părăsind metoda istorică tradițională (aceea care face cronică marilor evenimente) încearcă să reconstituie viața cotidiană a unei epoci. O istorie, asadar, a faptelor fără istorie. Ea poate spune uneori mai mult despre o societate umană decât istoria marilor cataclisme sau istoria grupurilor privilegiate. Există câteva precedente în istoriografia noastră, citate și de Ștefan Lemny: cercetările lui Alexandru Dușu, *Dimensiunea umană a istoriei*, 1986; Pompiliu Teodor, *Referențe iluministe europene*, 1981; Răzvan Teodorescu, *Civilizația românilor între medieval și modern*, vol. II, 1987, pe lângă altele, mai vechi, deja cunoscute.

Ștefan Lemny împinge studiul mai departe și, desuind arhivele și citind pe memorialiști și pe călătorii străini, aduce informații noi despre felul în care mănincă și se îmbracă românii în secolul al XVIII-lea, despre modul în care iubesc și primesc moartea, în fine, despre toate acele fapte mărunte care arată culoarea și formele unei sensibilități colective. Ce nu știm și ce putem ști acum despre ea? Știm, de pildă din vechile istorii că secolul XVIII românesc este secolul fanariotilor cu ceea ce înseamnă el: cruzime, trădare, regustorie, fast oriental, ciumă iafuri, un sir de războaie ruso-turce și turco-austriece, schimbări dese de domnie, intrigă la Istanbul, căderi de capete și vaielele cronicarilor... Făcând socoteala anilor de război și de pace, Ștefan Lemny precizează că, până la 1821, românii au cunoscut în răstimpul unui secol aproape 50 de ani de război și au trecut printr-un sir neîntrerupt de moli-me cumolite (ciumă și holeră). Pe la mijlocul secolului pătrunde în Transilvania cartoful, iar în 1718 apar la Oravița primele furnale metalurgice. Credința putimilor oameni de cultură de atunci este că „oamenii cei învățați au căzut” și că societatea românească trece printr-o criză puternică... Deznădeidea lor se confirmă numai în parte. Istoria este mereu în criză și, cînd îi citești pe memorialiști și pe sociologi, observi că puțini indivizi se simt bine în secolul lor. Un exemplu ne stă tuturor la îndemînă: deceniile interbelice. În reprezentarea noastră de azi, ele formează o mare epocă de cultură... Dacă îi citești pe tinerii intelectuali din anii '30, vezi însă că ei sînt demoralizați.

Ștefan Lemny, *Sensibilitate și istorie în secolul XVIII românesc*. Editura Meridiane, 1990.

LIMBA ROMÂNĂ

Pleonasme de origine franceză

INTR-UN articol anterior (publicat în nr. 45 din 1988 al *României literare*), am încercat să demonstrăm că unele pleonasme care se întîlnesc în limba română contemporană sînt, de fapt, un produs și deci un aspect aproape complet ignorat, pînă acum, al influenței franceze. Discuția merită să fie reluată nu numai pentru că, între timp, am descoperit noi fapte care se explică în același fel, ci și pentru că problema construcțiilor pleonastice impuritate este mult mai complexă decît se poate bănuî. Pentru a nu da naștere la neînțelegeri sau la interpretări greșite, sînt absolut necesare câteva precizări, mai ales în legătură cu criteriile de care ne servim pentru a identifica pleonasmele de origine franceză și, în general, de proveniență externă.

Înainte de a face precizările anuntate, reamintim că, asemenea multor unități lexicale și frazeologice, pleonasmele pot avea și ele origine multiplă, adică se pot explica prin două sau chiar mai multe surse externe. Astfel, dacă din ce în ce mai mulți lingviști români sînt să scrie cuvînt lexical (uitînd că grec, lexis înseamnă chiar „cuvînt”), fac aceasta nu numai sub influența frc. *mot lexical*, ci și a engl. *lexical word* sau a rus. *лексическое*.

lumea în care trăiesc nu-i satisface în nici un fel, valorile ar fi în criză, spiritul românesc este, ca de obicei, în întîrziere...

Întorcîndu-ne la secolul al XVIII-lea (cel mai mare dintre toate, zicea Mateiu Caragiale), deducem din cartea lui Ștefan Lemny că ceea ce îl caracterizează este apariția unui anumit „individualism activ”. Pentru istoricii occidentali secolul XVIII reprezintă începutul crizei europene. Filozofii vor să reabiliteze natura umană și pasiunea trece înaintea rațiunii. „Pasiunile fac și desfac totul — scrie Fontanelle. Dacă rațiunea ar domina nu s-ar petrece nimic pe pămînt”. Ticul secolului, observă cineva, este a moraliza și a fi fericit este a fi virtuos. Funcționează o practică a socialității și o retorică a gaanteriei. În morala, notiunea cheie este toleranța... Secolul filozofiei s. al luminilor, asadar. Cum arată secolul XVIII românesc în raport cu acest model? „Marele secol, secolul fetei... [..] nu s-a dovedit nici mare, nici fericit în istoria românilor”, scrie Ștefan Lemny la începutul studiului său. Și arată de ce: războaie, boli, mizerie, spectacole singeroase etc. Nu este însă numai atât. Viața continuă și în aceste circumstanțe și, dovedeste istoricul, oamenii secolului XVIII nu trăiesc ca sălbăticiunile... Cu aceasta intrăm propriu zis în substanța cărții. O carte serios documentată, cu un cîmp larg de observație, de la climă la eros și de la reprezentarea timpului la chipuri și veșminte. Cele mai convingătoare sînt acelea care privesc viața oamenilor obișnuiți. Cum se îmbracă o tînară în Moldova pe la 1750, cum se organizează un rapt și ce consecințe are, cînd a început iarna în 1739 (în octombrie) și cînd de lungă și aspră a fost, ce cald era la Bobotează în 1778 și cum umblau oamenii în cămășă... Grigore Al. Ghica introduce libeadeaua și giubeaua și peste câteva zile boierii încep să-l imite... Dar cum arată, fiziceste, românii? Del Chiaro (citit de Ștefan Lemny) îi vede „vinioși, bine făcuți”. Printre femei el observă puține blonde și multe brune, cu ochii negri, frumos arcuți. Un alt călător, O'Hauerte, descoperă o moldoveancă de 18 ani lucrînd la un gherghet și rămîne mut de admirație: „O admiră ca pe o madonă de Correggio și nu mai pot să scot un cuvînt”. Si Wikinson crede că „românii sînt un neam de oameni frumoși”, cu o moralitate slobodă (el sau altcineva face această remarcă).

CAPITOLUL cel mai interesant din cartea lui Ștefan Lemny este tocmai acela despre „viața între eros și agape” (pag. 73-116). Cu multe informații inedite — cel puțin pentru mine — și reflecții fine despre arta de a iubi și viața cuplului. Pătrundem, astfel, într-o zonă ocrotită de istoria tradițională. Știm cîte ceva din memoriile tardive ale lui Ion Ghica și Radu Rosetti, dar istoricul de acum aduce informații înfinit mai bogate și mai precise despre moravurile și năravurile strămoșilor noștri. Ei se căsătoreau, de pildă, foarte tineri și legiuitorii intervin în repetate rînduri pentru a pune oarecare rînduială. O dispoziție bănească din 1787 prevede minimum 16 ani pentru băiatul care vrea să se însotească și 12 ani pentru fată. Legislația din Principate este mai generoasă intrucit coboară limita de vîrstă la 14 ani pentru băieți și 12 pentru fete. O foaie volantă din 1789 pune problema medicală, zicînd că o căsătorie pretimpurie slăbește sănătatea și împiedică „crescerea cea după fire”, rîpînd apoi și vredenicia bărbatească... Fetele din înalta societate sînt bine năzite și deseori ele nu-și vîd soții decît în ziua cununiei (ne spunea cîte ceva în acest sens și Ion Ghica). Biserica se străduiește să pună iubirea sub protecția legii morale, iar ocîrmuirea vrea să pună capăt desfrîului și să stabilească relațiile în interiorul familiei. Bărbatul este, de regulă, privile-

giat. Chiar Petru Maior, om învățat, crede că „adevărat, bărbatul este cap mulerii”. O îndreptare mai veche îngăduia bărbatului să-și bată muierea, dar cu măsură, după vina ei... Sînt și femei „răle” pe pămîntul românesc și Constantin Mavrocordat dă poruncă să fie strînse cam 80 dintre ele și să fie închise la Sfe-te Gheorghe, la Mitropolie, lăsîndu-le să moară de foame... Alexandru Moruzi este impresionat, spre sfîrșitul veacului, de prea marea slobzenie a „păcatului curviei” și cere pedepse mari...

Si mai severi tată de asemenea abateri de la morala dreaptă se arată bucovinenii. O listă de pedepse (nedată de Ștefan Lemny) prevede pentru păcatul citat mai înainte tăierea capului și arderea trupului. Document teribil: „Sodomia sau curvia împotriva firii omenești se va pedepsi cu tăierea capului și cu arderea trupului. Cel ce va curvi cu singele său, cu tăierea sabiei se va pedepsi. Cel ce va săli pe oarecineva cu sîla spre curvie, cu tăierea capului se va pedepsi. Însurătii sau măritatii de vor curvi cu altul după întimplare, cu diarderea vietii să se pedepsească. Cel ce va avea două muieri sau mai multe sau mularea doi bărbați, cu sabia să se pedepsească. De va lua cineva o fată sau o muiere cu sîla cu sabia și, după întimplare, cu punerea trupului pe roată să se pedepsească. Curvia de oște, după întimplare, cu bani și cu închisoare și cu gonire din țară să se pedepsească. Cel ce ar avea împreunare cu necredincioși și alte curvii grele — după întimplare — cu tăierea capului și cu arderea în foc să se pedepsească. Ceea ce înadins va nîlarde roada zămislirii sau ceea ce va face pe bărbat sau pe muiere să nu aibă roadă — cu sabia să se pedepsească”. Nu numai păcatele trupului sînt asa de aspru reprimare, dar și acelea ale gîndului. *Viata Sf. Vasile cel Nou* condamnă, de exemplu, „patima gîndurilor spurcate”...

Din datele oferite de istoric deduc însă că oamenii secolului XVIII nu se lasă intimidați de asemenea amenințări și interdicții. Sînt numeroase procese de răpiri și „stricarea fecioriei” sau de abandonuri conjugale. Bărbatul este crezut pe iurămînt, femeia treburile să aducă probe mai serioase. Ene, căpitanul, e pirat la Divan de fata Anastasia, dar ielutarea n-are spor la judecată pentru că Ene, căpitanul, dovedeste că ea săvîrșise fapta păcatului mai înainte, cu altii. „Dar n-au fost începere de la dînsul”, se apără el și este crezut. O anafură din 1792 avertizează asupra faptelor care duc la „nuntă necinstită și pat spurcat”. Condamînd, cu mare severitate, mai ales pe fetele care se dau în dragoste înainte de nuntă... Apare și aspectul material. Ca să obțină un surplus de zestre, un oarecare reclamă, la trei săptămîni după nuntă, că soția lui n-a fost găsită „întru curăția fecioriei” și o trimite acasă, la părinți. Dar nu oricum, ci după „casne infricosate” și cu mare tîm_hălau (Zaharia Stancu nu exagerează, deci, prea mult cînd descrie în *Desuult* obiceiul tragerii pe grapă a fetei încorect). Iată ce spune actul de judecată despre faptele aceluia bărbat scelerat care vrea să obțină mai mult de la socru: „Ar fi băgat-o în lant de gît și în fiare și în acest fel a tinut-o 10 zile, bătînd-o în toate zilele de moarte ca pe hoți”. Afîm, din documentul citat de istoric, că Mitropolitul, om destoinic, își dă seama de intențiile bărbatului și anulează căsătoria... Uneori „o litră de aur” repară paguba fetei și împacă exigenta mamei, Nicolae, sluga domnitei Ecaterina, s-a îmbolnăvit în drum spre Văcărești și a fost lăsat să se înzdrăvească în gazdă la o femeie pe nume Gherghina. Dar ce credeti că face, în lipsa femeii, numitui Nicolae de ani 19? „A încordosît” pe fiica ei, de 16 ani, făcîndu-i fel, de fel de promisiuni. Adus în fata Divanului, e pus să plătească o litră de aur sau „să se bată, să se tundă

și să se surghiunească”. Nu știm ce so-luție a ales impricinatul Nicolae...

Sînt și exemple mai triste. Postelnicul Dumitrache se plînge că soata lui, Zamfira, fata ponii Opris, l-a părăsit după numai opt luni de la nuntă și care, în plus, n-au fost deloc de miere („rău am trăit cu dînsa”). „Au fugit cu muscalii”, zice amărît postelnicul. Zamfira nu era la prima tentativă. Mai înainte părăsise căminul conjugal și fusese găsită „cu tiganii” și iertată. Dar femeia „din răul său nărav” mai fuge o dată și postelnicul Dumitrache se hotărăște și se desparte de ea... Sînt și bărbați care „viclenesc cînstea curățeniei ei” (a femeii), fac, adică, proxenetism. E și „împuțita sodomie” (pederastrie), cum îi zice Samuel Micu, este și un început de emancipare a crosului spre sfîrșitul secolului. Dovadă poezia din epocă de un anumit rafinament (istoricul ar fi trebuit să insiste asupra acestui subiect). Călătorii români citati de Ștefan Lemny observă că femeile române se poartă cu demnitate și păstrează fata de bărbat „acel respect patriarhal care nu se mai întîlnește nicăieri în Europa”. O mică revoluție s-a petrecut, totuși, în mentalitatea românească din moment ce tot ele, femeile, pot accepta acum „fără mirare omagiile unui străin”, fapt interzis mai înainte...

Impresionant este în secolul XVIII și spectacolul morții. Trecînd peste ritualul îngropăciunii și peste retorica funebra, sîntem izbîtiți de usurința cu care oamenii sînt tăiați și, în genere, de cruzimea turcească. Iată sfîrșitul lui Constantin Hangerli povestit de Dionisie Eclesiarhul: „Harapul au sărit reapele în spînarea lui Vodă, puîndu-i lantul în gît, capigiu au slobozit amîndoa pistoalele odată în pînțele lui Vodă, harapul îl sugruma cu latul, trăgîndu-l cu amîndoa minile ios din nat: și fiind Vodă cu vîrtute de să zvîrcolea, capigiu au înfiot hangerul în pînțele-i, de i-au vîrsat sîngele. Harapul sedea pe el și-l frîngea grumazii, iar cebuciu și peschergiul au început a tipa și cînd a slobozit pistoale, au sărit ciohodari și au sosit postelnicul cu el dar capigiu a strigat: «Dur bre, ferman» și au stătu tot: n-au îndrăznit să facă nimic dacă au auzit de ferman. Harapul au tăiat capul lui Vodă, încă făcîndu-se Vodă viu și tăvîlindu-să în sînge: și, puîndu-i streangul în picioare, l-au tras trupul pe scări, ios, în curte. Și dezbrăcîndu-l, au luat bani, ceasornicul și inelele, harapul. Și trupul l-au lăsat în miilocol curții gol: iar doamna Hangerliului cu fetele ei și cu conlii tîna și săriia ne feresite afară, de frică că se tomea să nu o tae și pe la si pe conlii ei”. Si, ca si cînd toate acestea n-ar fi suficiente, harapul ipoale capul lui Vodă spală nlelea de sînge si-o umple cu hmbac. Apoi pune capul pe o tavă și-l duce doamnei lui Vodă, zicîndu-i: „Iată capul bărbatului tău”...

Cît de afectiv este individualismul acestui secol (formula aparține lui Lawrence Stone și-o alu din cartea lui Ștefan Lemny)? Actele domnesti — acelea care s-au păstrat — arată mai degrabă contrariul. Doar în însemnările mărunte ale oamenilor simpli mai aflăm puțină toleranță, ca în această scrisoare a unei femei din Moldova către bărbatul ei plecat cu treburi în Transilvania: „dau stire cum eu-s beteagă și de casă nu-s de a tine, iar tu, de-ti va trebui femeie, tu să-ti iai altă femeie: de mine să fii iertat în veci și mă iartă si tu. Că eu am bolnăvit: deci de acum înainte mie bărbat nu-mi mai trebuiește pînă la moartea mea”. Duiosia acestei femei necunoscute răscumpără cruzimile unui secol deloc afectiv, cel puțin pentru noi, românii, și prea puțin filozofic. Văzînd atîtea dovezi de violență (din afară și dinăuntru), îți vine să crezi că numai arta de a iubi i-a învățat pe strămoșii noștri de acum două secole arta de a supraviețui...

nes ont vu ce massacre de leurs propres yeux” (în Paris Match, 11 janvier/1990, p. 114, col. 2). Construcția cu pleonasmul dublat: Je l'ai vu de mes propres yeux este citată și de Maurice Grevisse în fundamenteala sa lucrare *Le bon usage. Grammaire Française* (douzieme édition refondue par André Goose), 1986 p. 674.

Cu si mai multă certitudine pot fi puse pe seama influenței franceze a comemorări aniversare și comemorarea unei aniversări, care au mai fost semnalate, dar fără a fi explicate prin *commémorer un anniversaire* și la *commémoration d'un anniversaire*, considerate niste pleonasme rizibile de către René Georjin în *Le code du bon langage* (Les Editions ESF, 1979, p. 22). Cei care citesc literatură sau presă franceză și întîlnesc acolo asemenea pleonasme le pot prelua mecanic și le pot introduce în limba română fără să-și dea seama cît sînt de greșite. Asa s-a întîmplat și cu a prefera mai bine, pentru care primele atestări sînt de pe la mijlocul și din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, deci din perioada în care influența franceză a fost, poate, cea mai puternică. Dacă la acest amănunt adăugăm și precizarea că pleonasmul amintit apare la N. Bălcescu, C. Negruzzi, V. Alecsandri etc. (toți trei cunosători ai francezei), nu ne vom mai mira că scriitorii citati și alții au putut traduce în română aîit ne préférer mieux, cît si ne préférer plutôt folosite, încă de ne atunci, mai ales în aspectul vorbit al limbii lui Voltaire.

Theodor Hristea

Poezii de Eminescu?

MIHAI EMINESCU — portret de Ion Pacea

SINT 125 de ani de cind i-au apărut lui Eminescu primele versuri. Actul s-a produs în două etape, marcate de cîteva particularități ce merită a fi rememorate.

Astfel, cum se știe, ca poet, marele nostru spirit tutelar și-a văzut inițiile versuri tipărite la două sau trei zile după moartea mentorului său, profesorul Aron Pumnul, survenită la 24 ianuarie 1866. Atunci, elevul și succesorul lui Pumnul la catedra de limba română de la Gimnaziul din Cernăuți, Ioan Gh. Sbiera, care i-a fost profesor lui Eminescu, încununându-l cu note maxime la obiectul respectiv, a luat inițiativa întocmirii unei broșuri cu versuri omagiale, scrise de învățăcelii autorului celebrului *Lepturariu rumâneze*. Cărticica a apărut pînă la înmormîntarea din 27 ianuarie 1866, cînd a fost distribuită. Cuprinde șapte texte în versuri, nici unul cu titlu, ci numerotate cu cifre romane. Cinci sînt în românește și două în germană. A doua poezie, în ordinea din volum, este a lui Mihai Eminescu, fiind semnată „M. Eminovici, privatist”, adică elev care, din diverse motive, nu frecvența cursurile, ci, conform regulamentelor vremii, se prezenta numai la examene, „fără frecvență”, s-ar zice astăzi. În conștiința publică ea a intrat cu titlul *La mormîntul lui Aron Pumnul* și a fost transcrisă de poet prin 1870, în manuscrisul 2259, fila 33, verso, cu diferențe minime, ortografice mai cu seamă. Broșura e intitulată, în maniera ortografică propusă de Pumnul și adaptată de Sbiera, *Lacri-*

mioarele invaețescilor gimnaeslaști de'n Cernăuți la mormîntul prea iubitului lor profesoriu Aron Pumnul raepaeusat în tr'a 1224 Ianuariu 1866. Cernăuți. Cu tipariul lui Rudolf Echardt. Acesta e debutul propriu-zis al poetului.

Aș inclina să afirm că și celelalte două poezii din broșură, nesemnate (I, IV), aparțin tot lui M. Eminoviciu. Se pot invoca în sprijinul acestei ipoteze cîteva aspecte. Mai întii, o consonanță evidentă, ca ton, lexic și imagini, între poezia semnată și cele două anonime, depășind împrejurarea că unicitatea obiectului putea naște anume involuntare similitudini. E în ele ceva ce le deosebește de celelalte două, în românește, semnate. Apoi, mai toate cuvintele din ele aparțin vocabularului folosit de Eminescu. În prima, toate. Dintr-a doua nu figurează în *Dicționarul de rime* (Opere, vol. VIII, 1960) și nici în *Dicționarul limbii poetice a lui Eminescu* (1968) cuvintele: (o vom) amă, năciune, sprijoana, studinți. Dar, avînd în vedere atitudinea (sugerată) față de limbă a celui invocat, climatul lingvistic cernăuțean (cu deosebire cel al gimnaziului de acolo), vîrsta autorului (abia implinise 16 ani), „presiunea” ritmului și a rimelor, ca și scurtimea timpului existent pentru elaborare etc., putem admite „accidentul” prezenței lor acolo, ca și a formelor indecise ca fatală (de n-o fi o eroare de tipar) ni (pentru ne) sau aicia (pentru aicea, pe care îl va utiliza mai tirziu). Și în poezia semnată sînt vreo trei forme morfologice pe care Eminescu le va vehicula tot strict în perioada începuturilor: auroasă (prezentă și în *Misterele nopții*, 1866), înțoană (existentă în *Din străinătate*, datată „65”, și în *La Heliade*, 1866—1867) și urmă, pentru urmează, pers. III, sg. a verbului a urma (intilnit și în *Amiculu F.I.*, datată „66 noiemb.”). A se observa și diversitatea, pentru atunci, a lexicului folosit în versurile anonime, consonanță cu a celui din poezia semnată și diferențiată față de celelalte două, cu autori declarați, ambii mai vîrstnici și mai școliți decît „privatistul”: I. Ieremieviu, cl. a V-a și Ștefan Ștefureac, cl. a VI-a. Autorii textelor în germană erau B. Ehrlich în cl. a VI-a și E. Franzos, viitorul prozator, incriminat de Eminescu, în cl. a VII-a. El era, deci, și cel mai tînăr dintre ei.

Dar cu aceasta trecem firesc la întrebarea: de ce nu le-a semnat? Se pot invoca o seamă de argumente în sprijin. Întii, și ceilalți patru semnează numai cîte o singură poezie, versificație, mai curînd. Ca vîrstă, Eminovici era cel mai mic. În plus, cum afirmă răspicat Sbiera, între alții, Pumnul nu i-a fost profesor la catedră fiului lui căminarului (poate, de aceea, formula mai elastică de învățăcel, găsită, probabil, de Sbiera). Pe de altă parte, atunci viitorul poet nici nu prea era elev al gimnaziului, decît în intenție. Mai era și repetent, marcat, în ochii profesorilor, de absențe masive în anii precedenți, de fugi repetate de la școală, acasă sau, și mai rău, cu trupa de actori, ceea ce depășea cu mult minimul de disciplină impusă de regulament. Plana, destul de vie, și amintirea fraților săi, certati, toți, cu cartea și cu disciplina. E posibil ca din

aceste pricini el să fie primul care semnează în volum, *La mormîntul lui Aron Pumnul* fiind evident cea mai bună din cele șapte omagii din broșură, dar numai sub cea de a doua dintre poezii, iniția răminînd, prudent, anonimă. În fond, avînd în vedere situația lui școlară dezastruoasă din 1866, Sbiera i-a făcut, în orice caz, o favoare, incluzîndu-i versurile și numele, biziindu-se integral pe valoarea textului (sau a textelor) și pe pregătirea lui de ansamblu excepțională (să nu uităm că uneori Ernst Rudolf Neubauer îl pune pe elev să predea el în locul lui unele lecții de istorie, la care îl nota mereu cu maximum). E probabil că nu numai unii colegi (Vasile Bumbac, T. Ștefanelli etc.) știau încă de prin 1853 că Mihai scrie versuri și teatru. ci și Sbiera, cu care se vedea adesea la Biblioteca gimnazială și la Pumnul acasă, unde au stat într-o vreme amîndoi în gazdă. Dar, oricît i-ar fi prețuit, a-i pune numele sub trei poezii dedicate deja legendarului Pumnul, putea părea prea mult. Același trebuie să fi fost și motivul așezării poeziei semnată a doua în broșură, ca o sugestie că și prima i-ar aparține, ca și următoarea (a IV-a) nesemnată. Mai poate fi invocată și modestia știută a învățăcelului, ca și faptul că numai cinci texte în memoriam ar fi fost prea de tot puțin. De ce n-a transcris mai tirziu cele două poezii, care presupun a-i aparține, cum a făcut cu *La mormîntul lui Aron Pumnul*? Nu-i vor fi plăcut, a vrut să respecte convenția anonimă, a uitat? Greu a decide. Cum e greu a trece indiferenți pe lingă amintirea lui Ștefanelli, care se referă strict doar la poezia semnată, deși memoria îl putea înșela sau Eminescu, din discreție, nu i-a vorbit decît despre aceea. Pe urmă, e greu a numi pe cineva dintre contemporanii lui Eminescu care să fi fost interesat atunci a rămîne anonim și a nu-și revendica nici mai tirziu patereze pe care am avansat-o și faptul că simnitatea. Aș mai adăuga în sprijinul ipotezului bun cunosător al scrierilor lui Pumnul, asimilate organic, era atunci, între școlari, Mihai Eminovici, de unde „iieră” unei fraze a profesorului în chip de vers în poezia cu nr. IV: „Morala, năciunea, relegea creștinească” (sublinierea și semnele citării aparțin autorului). Acestea ar fi motivele pentru care cred că putem atribui versurile neîscălate (textele I, IV) din *Lăcrimioare...* celui ce va semna foarte curînd Mihai Eminescu. Sper ca lectura lor, împreună cu *La mormîntul lui Aron Pumnul* și cu gîndul la atmosfera locului, la situația școlară a poetului și la celelalte versuri de pînă atunci, imediat următoare sau contemporane (cele două strofe dedicate lui V. Bumbac, prefîgurînd Umbra lui Dabija-Vodă, De-aș avea..., datată „sept. 1865”, *Din Străinătate* cu data „65”, *O călătorie în zorii*, datată „66”, *La Bucovina*, apărută în 26 august 1866 în „Familia” și altele de pînă pe la *Eclogii* și *La moartea principelui Stîrbey* etc.) vor fi de natură să susțină ipoteza propusă.

George Muntean

I

(O stea încîntătoare a învierii tale)

O stea încîntătoare a învierii tale,
Frumoasă Bucovina, din ceru-ți a căzut!
S-au stîns acele raze mărețe, ideale
De adevăr puternic, ce-ades ne-au străbătut!

Pămîntul tău, în care atîtea inimi sfînte
Dorm astăzi netrezite, aflînd repausul lor
Prin doliu el devine comoară de mormînt
Și mai cuprinde astăzi în-un frumos
odor!

Dar nu moare acela ce zace în țărîină,
Și care de mari lupte lovit a obosit!
Căci viața ce-o lăfise în tine Bucovina
Un viitor ferice el ție ți-a gătit!

Deci toți acu ca unul să-l plîngem cu
căldură,
A căror inimi încă dreptății n-au răcit!
Să plîngem noi pe-un frate, ce nu știa
de ură,
Iar tinerimea noastră pe-un tată mult
iubit.

IV

(În vîrsta-ți bărbătească)

În vîrsta-ți bărbătească, cînd pentru
românime
Lucrai fără-osteneală spre a o-nțelepți,
Sosi fălata soarte cu cruda sa asprime
Și zilele-ți prea scumpe în clipă le răpli.

O intristare-adîncă, și fără așteptare
Cuprinse-a noastre inimi și greu ni le rîni,
Din unghi în unghi de țară și chiar prestre
hotare
Sunînd această veste, pre toți amar lovi.

Căci moartea-ngrozitoare, acea cumplită
fiară
Venit-au prea degrabă, vînd a săgeta
Pre cel ce e sprijoana românilor din țară,
Și-n tine scump părinte! — și infipse
ghiara sa.

Rădăci-ți a ta frunte, aruncă în-o dată
O ultimă privire și vezi pre-ai tăi
studinți,
Cum plîng și cu-a lor lacrimi îți spață
calea toată.
Și-ți cîntă duios imne din inime fierbinți.

Mutîndu-te de aicia prea scumpe
Părinte!
Ni lași spre suvenire neprețuitu-ți zel,
Lucrarea-ți ne-ntreruptă cu scopurile-i
sfînte,
Le lași, ca să ni fie într-adevăr model.

Cuprinși de intristare și pînă
de-amărăciune
Ne adunăm aicea, cu scop de-ați arăta,
Că noi a noastră limbă și trista ta năciune
Fierbinte ca pre tine, Părinte-o vom ama.

Jurăm cu pietate la umbra ta cerească
Că tot ce tu în lume mai mult ai adorat:
„Morala, năciunea, relegea creștinească”
În noi găsi-vor scuturi și inimi de bărbat!

PREPELEAȘ TREI

Romica răpită

EMOMENTUL să se exprime și un viteaz. Acesta-i Tandaler, care exclamă cu dispret, auzindu-l pe Dondu cu vrea să sape gropi, să cadă turcii în ele: „asta tu chemi bălăie?...”. „Goleman apare gîfînd. R mic” a fost răpită! Tot tribul îngheață. Singurul care nu se lasă impresionat e Tandaler. Treabră alora care dă din sa le pasă, ce-avem noi cu Romica frumoasă?... Un misogin? Vom vedea. Parpangel, cavalier, ridică furios buzduganul, gata să-l zdrobească pe insolent, noroc că Bratul sare și îl imobilizează.

Ași, dintr-o mieșoară seîntece...
Pentru o tinără, mindră f-meie
Era doi viteji să se taie lme...

S-a mai văzut. Frumoasa Elena nu iese și ea nemuritorul conflict? Pretendenți la mina ficii lui Goleman sunt destui. Alecul inimii însă e Parpangel care în secret se logodise cu ea,

Și cit mai curînd cununie
Și fără de popă era să fie.

Elena a ruinat Troia. Satan (răpitul) prin Romica înecăcă să dstrugă creștinătatea. Prima zizanje produsă de forțele răului, pro-mu-umane, în tabăra țigănească, presupus creștină, este duelul Tandaler — Parpangel. Ahile și Hector atîndu-se

împrejurărilor. Și iată cum, tot o femeie, stă la originea unor tumultuoase acțiuni gheriere. Cherchez la femme! Știm cine e, dar nu cunoaștem încă de ce. O dispută se naște între umanități de la subsol, apăsate de povara textului. Simplișian se întreabă: „dar ce scopos a avut cel rău de a răpi pe Romica nu să spună aici? Onoche — fălos zice: „Dacă poeticul n-a aflat la izvod pricina, de bună seamă nici nouă nu poate să o spue, căci el încă nu știe.” (Hm, un autor să nu știe!). „Poate că să va ivi din cursul povestirii, să așteptăm puțințel”, — aveți puțințică răbdare, se amestecă Răbdăcianul. Tot ce se știa era că cel rău

...învăluind-o într-o neagră cîntă
O răpi din tabără ș-o dusă
Toemai într-acea curte a lui vrăjîță,

Din afară cu totul aurită

Loc de dulce moleșală și de plăceri. Capcană mirifică pentru viteji, virtuosi, cugete drepte și lideri ai cauzei binelui. Vrajă a uitării și dezarmării totale, toți uitîndu-și de sine și de toate, ducînd o dezmiardată viață, fără grijă, supărări și greață... A-veau mincăruri alce, băuturi fine, haine scumpe bine croite, podoabe cit poșteau și femei, tot felul de animatoare, după gust... ibovnice și dragi soțioare, fără pizma, sfadă și mustare... Iadul, se știe, imită literatura,

făurînd acel tip de produse care în secolul nostru se va numi Kitch. Un Kitch al Cytere și al zinei Circe, Illada fiind cartea de căpătii a Satainei.

Precum Samson, mingîlat, voinicii își pierd și telul și puterea. Numai răsfățuri și voluptăți...

Ici vedeai o păreche voloasă
Dănuind la cîntare d-alăută.
Iar colea pe divan de mătasă...
Alta cîntă a lui Amor patime

line...

Nimeni nu muncește, nimeni nu gîndește, nimeni de nimic nu se fereste. Unii glumesc între ei, alții se string în brațe și se sărută, alții merg chiar și mai departe nesînchisîndu-se de ceilalți care și ei în colțul lor aduc zeului tuturor plăcerilor jertfe grăbite.

Romica pierdută, Parpangel suferă de moarte. El umblă năuc încoace și-ncolo căutînd-o, pe lunci, prin văi, prin cele dumbrave... suferința îl mistuie, slăbește vîzînd cu ochii, abea mai merge clătîndu-se și în cele din urmă, epuizat,

...de dor și jele mare
Să trînti Jos și vru să se omoare

El își anostrofează ursita, blestemă, tipă, tăvălîndu-se de durere, bate cu pumnii în pămînt sau îl ridică amenințător la cer, disperat că a pierdut-o pe Julieta sa neagră, decît o mielucică mai blindă, mai netedă decît o oglindă, incomparabila sa iubită a cărei frumusețe cu răcnete mari ne-o descrie:

Mai lină decît umbra de vară,
Mai dragă decît vremea sănină

Mai lucedă decît steaua dă sară...
Dulce Romică și bunisoară
Nu lăsa pe Parpangel să moară.

O jale teribilă, dacă o consumi prin multe și inflăcărare cuvinte, în cele din urmă dorul de viață încet încet îi la locul: ne mai punînd la sobă-teală foamea, care nu prea distinge între bucurie și durere, cheltuiala fizică fiind aceeași. Merindele terminîndu-l-se,

Atunci băgă el de seamă
Că e greu a trăi fără zamă.

Moment în care eroul are revelația că nici un viteaz, oricît de puternic, nu poate să se bată cu foamea și că hrana e voinicia și oastea de neînvinși a vieții. Resemnat, își scoate lăuta și pornește prin lume cîntînd ca să mai uite, în primul rînd acum, de foame. Merge el și merge zile și zile fără vreo țintă, din ce în ce mai istovit... Pînă cînd, — autorul zice *Casus fortuitus*!, întimplarea adică, hazardul — nimereste înaintea unui palat aurit la o margine de pădure...

Adică la curtea cea frumoasă
Și de călători amețitoare.

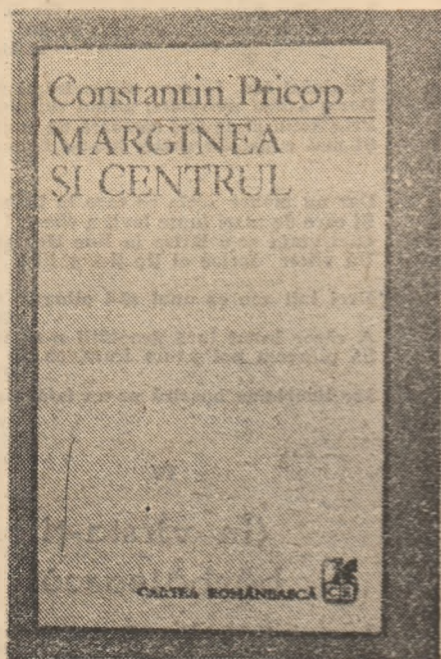
Amăgirea de care n-a scăpat nici Ullse. Ca lăutar ce e, se prezintă la poartă, îi dă portarului bună seara, că era seară, și îl întreabă p-acolo, așa, nu-i nevoie de vro cîntare?

Iar ceta vîzînd că e lăutar,
Grăi: „bine-ai venit, țigănas!”...

Constantin Joiu

Refuzul locului comun

ACUM douăzeci de ani, Constantin Pricop, student la Facultatea de Filologie din Iași, publica în *Lucrările* un studiu de o remarcabilă profunzime despre poezia lui Nichifor Crăciun. El pășea cu dreptul în critica literară, domeniu în care se părea că va face o carieră proaspătă. Dar n-a fost să fie așa.

După absolvirea facultății, ca redactor la *Convorbiri literare* (unde lucra și în momentul de față) s-a mulțumit să scrie câte un articol, maximum două pe lună, într-un stil nespectaculos, reușind rareori să atragă atenția. De-a lungul a două decenii de activitate publicistică laxă a tipărit o singură carte, și aceea de poezie: *Viața fără sentimente*, 1982. Primul său volum de critică — *Marginea și centrul* — apare abia acum și are mai puțin de două sute de pagini.

Te poți întreba, cu această schiță de biografie în față, ce s-a întâmplat cu studentul eminent de altădată. De ce s-a dovedit, ca autor, atât de neproductiv?

Constantin Pricop (născut la 20 ianuarie 1949 la Piatra Neamț) este un moldovean cochet și solitar care preferă să citească decât să scrie. Scrisul reprezintă pentru el o activitate laborioasă, pe care o amână cât mai mult și pe care, dacă n-ar exista anumite constrângeri sociale, ar amâna-o la nesfârșit. Sceptic în ceea ce privește eficacitatea participării la viața publică, stă aproape mereu închis în casă în loc să țină conferințe, să conducă oenacuri sau să frecventeze diverse cercuri literare (deși la puținale sale ieșiri în lume se dovedește de fiecare dată capabil să se impună). Studiază cărți de filozofie, răsfoiește reviste străine, consultă dicționare, se delectează cu volume de versuri, ascultă muzică, reflectează asupra unor termeni la modă, cercetează lucrări științifice, învață limbajele ordinarilor, deschide albume de artă, alunecă în reverii. Între toate aceste indeletniciri scrisul apare ca o ocupație secundară, ca o cristalizare sporadică a unor acumulări spirituale. Când trebuie să scrie pentru a-și îndeplini obligațiile profesionale, intră în panică. Ii vine foarte greu să redacteze un text în regim de urgență, fără să se gândească atent la implicațiile filosofice ale fiecărei afirmații, fără să se lase în voia gândirii sale asociative.

Prin această atitudine față de scris, Constantin Pricop se află în contratimp cu tendința autorilor de azi de a produce cât mai multe texte și de a asigura propagarea lor prin toate mijloacele posibile. În secolul trecut era de ajuns ca Titu Maiorescu să publice un singur articol (tot în *Convorbiri literare*!), pentru ca opinia publică să-l ia în considerare: discuții aprinse pro și contra în saloanele literare ale vremii, replici în diferite alte reviste, scrisori confidentiale trimise pe adresa mentorului Junimii și chiar intervenții în parlament dădeau măsura ecoului

Constantin Pricop, *Marginea și centrul*, eseu, Editura Cartea Românească, 1990.

textului respectiv. În momentul de față, publicarea unui singur articol, oricât de interesant și de bine scris, are toate șansele să treacă neobservat. Un autor trebuie să ducă o campanie dacă vrea să-și impună sau măcar să-și facă cunoscut un punct de vedere. În schimb, există indicii că textele lui Constantin Pricop revistează în timp. Dacă răsfoim colecția revistei *Convorbiri literare* din noua serie, constatăm că aprecierile lui asupra unor scriitori români contemporani prezintă în continuare interes, cu atât mai mult cu cât se bazează nu pe imoșii capricioși, ci pe mecanisme estetice subtile, explicate minuțios.

Volumul *Marginea și centrul* este un jurnal de idei, conceput după acele principii ale fragmentarismului, pe care gândirea secolului douăzeci le-a adoptat ca pe un mijloc de a-și regăsi autenticitatea și pe care Constantin Pricop le și teoretizează, fulgurant, încă de la începutul cărții. Refuzând să scrie un tratat, evitând sistematic orice sistematizare, criticul vrea să „vadă” literatura din mai multe unghiuri dintr-o dată și să o cuprindă în toată complexitatea ei. Dacă vrea manifestare literară iese din spațiul consacrat al literaturii, nu o ignoră, dacă vrea contradicție își face apariția scandaluoasă totmai acolo unde totul părea clarificat, nu o eludează. Așa se explică de ce Constantin Pricop face referiri frecvente la filosofie, lingvistică, sociologie, psihologie, psihoanaliză, cosmologie, pedagogie, istorie. Ca să se ocupe cu adevărat de domeniul literaturii, nu se ocupă numai de literatură. Aceasta nu înseamnă că face vreodată paradă de erudite. Se simte, dimpotrivă, că știe de fiecare dată mult mai mult decât spune. Însă nu ezită să urmărească efectul (sau originea) actului de creație literară până în cele mai îndepărtate zone ale existenței și cunoașterii. Fără să conteste specificul valorii estetice, criticul contribuie la reintegrarea literaturii în ansamblul manifestărilor umane. De pe o poziție raționalistă, el acceptă — sau măcar consimțea — și irationalitatea literaturii. Un refuz al irationalității ar însemna o fetisșizare a raționalității, o alunecare în dogmatism și deci o renunțare la raționalism.

OPREOCUPARE insistentă și chiar o obsesie a lui Constantin Pricop o constituie denunțarea și combaterea locurilor comune. Orice afirmație făcută de altcineva decît de el i se pare din principiu suspectă și contestabilă. Descifrăm aici și un orgoliu imens, foarte bine disimulat într-o atitudine detașată, de expert. Nu întâmplător, totmai ceea ce se bucură la un moment dat de succes și este la modă — critica folcloristică, postmodernismul etc. — provoacă în mod special gândirea criticului. Spiritul său polemic uriaș și sumbru, se mobilizează în asemenea cazuri ca un taur la vederea eșarfei roșii. Dar chiar și atunci cînd nu-i este lezat orgoliul secret, Constantin Pricop pune la îndoială adevărurile consacrate. El nu acceptă în conștiința sa decît ceea ce este regăndit pe cont propriu.

Fără să facă, asemenea lui Flaubert, un inventar al „ideilor primite”, criticul trece totuși în revistă, în cursul reflecțiilor sale solitare, aproape toate prejudecățile din critica actuală. De multe ori, identifică locuri comune în propria sa argumentație, pe care nu se sfiește să o reconsidere pe loc, infirmosă la gândul că s-ar fi putut contamina de boala stereotipurilor pe care o consideră mortală pentru un intelectual.

Urmărind orice automatism de gândire până în pinzele albe, eseistul ajunge în mod inevitabil la o critică a limbajului. Modelul îndepărtat este, în această privință, Wittgenstein, care a inaugurat în filosofia europeană un întreg proces de reevaluare a instrumentelor gândirii. În concepția lui Constantin Pricop, nu numai tratatul, demonstrația sau enunțul constituie forme de falsificare a adevărului viu, intuitiv, ci — coborînd și mai jos treptele de la complex la simplu — și noțiunile fundamentale, despre care credem în mod curent că sînt un fel de a-tomi ai gândirii, aflați în afara oricăror posibile contestații. Cuvinte folosite cu aplomb

de atîția dintre noi — valoare, originalitate, unicitate, frumusețe, stil etc. — devin infinit problematice pentru autorul volumului *Marginea și centrul*. El le așează sub reflectorul unui examen critic devastator, le dizolvă în acidul celui mai violent scepticism, le dovedește — cu o cruzime abstractă — inconsistentă sau falsitatea.

După cum spuneam, propriile sale formulări sînt supuse aceluiași tratament. Eseistul seamănă cu un zidar care ar încerca în miinile sale puternice rezistența fiecărei cărămizi și le-ar sfărîma una după alta, nereușind să clădească zidul. Ambiția de a ajunge dincolo de cuvinte tot cu ajutorul cuvintelor, de a gândi gândirea are ceva... nebunesc. Dar oferă și un spectacol captivant al unei inteligențe care încearcă să-și depășească limitele.

În acțiunea sa de reconsiderare a unor idei de largă circulație, autorul se folosește adeseori de o perspectivă istorică. O perspectivă istorică și nu istorică, în sensul că are în vedere un model de evoluție a societății și nu evoluția unei societăți anume, atestată istoric. Un alt fapt demn de semnalat este acela că refuzul locului comun nu duce niciodată la teribilism. Și alți critici contemporani refuză clișeele de gândire, însă la ei este vorba de un refuz temperamental, de un fel de bravadă, care se manifestă prin preferința ostentativă pentru paradoxuri, pentru ipoteze excentrice, pentru formulări șocante. La Constantin Pricop nu înțelăm nimic din acest arsenal al originalității. El combate locul comun cu mijloace austere. Din punctul lui de vedere excentricitatea însăși a ajuns în prezent un loc comun, folosit pe scară largă, fără spirit critic.

La ce duce tot acest demers? La nimic. Potrivit prejudecăților noastre referitoare la eficiența activității intelectuale,

efortul sisific al lui Constantin Pricop rămîne fără rezultat. Eseistul nu se înfățișează asemenea „germanului tacticos” dintr-o postumă a lui Eminescu (versiune liberă după o epigramă de Fallersleben): „Neamțul cercează lucrul tacticos, pe dos, pe față. / La surtuc de are pată el chema o învață. / Ani întregi mereu citește spre a ști cum se cuvine. / Cu ce chip, din cit și lină iese petele mîi bine. / Dar cînd știe toate celea — cu ce scop le știe toate? — / Cînd surtucul cu pricina e o zdreanță fără coate!”. În planul cunoașterii însă nu trebuie să apreciem totul după rezultatele imediate obținute. Există și investiții pe termen lung. Inteligențe profunde și nesupuse ca aceea a lui Constantin Pricop reușesc să activeze limbajul unei epoci și să producă o efervescență a gândirii care poate duce, cîndva, la noi reprezentări ale existenței.

În ceea ce mă privește, mărturisesc că nu sînt adeptul unei asemenea întransigențe în folosirea limbajului. Cred că din cuvinte imprecise sau banale, folosite cu iscusință, se poate sugera — fie și numai pentru o clipă — acea intuiție genuină pe care vrem să o comunicăm unui interlocutor. Comunicarea nu presupune numai deosebită existența unui nod durabil. Ia fel de bine își face datoria și acel nod subred (dintr-un roman al lui Jules Verne) care se prăbușește la o secundă după trecerea trenului. Important este ca trenul să ajungă la celălalt mal.

Pe această temă se poate discuta la nesfârșit. De altfel, citind cartea lui Constantin Pricop te simți mereu tentat să polemizezi cu autorul. Este cea mai bună dovadă că scrisul său, deși preocupat de probleme insolubile, nu rămîne literă moartă.

Alex. Ștefănescu

CARTEA DE PROZĂ

În jurul literaturii feminine

CARTEA *Blesteme esențiale* a apărut într-o editură recent înființată, „Cuvîntul Românesc”. Despre autoarea ei, pe numele său Elena Ștefănescu, cititorul nu are nici o indicație, la fel cum nici despre ce urmează să conțină cartea nu i se dau relații. Neexistînd pe copertă nici o semnalarare de tipul: proză, poem, nuvele, roman etc., orizontul de așteptare al lectorului e dintru început sfidat. Pe de altă parte, cititorul, nefiind familiarizat cu numele unui autor nou, așteaptă de la editorul cărții acestuia o cit de succintă listă biografică și, eventual, bibliografică. Lista ar fi utilă atât cititorului obișnuit, cît mai ales exegetului, care, în cazul în care ar fi avertizat că are în față cartea unui debutant, ar putea adopta o atitudine mai indulgentă, de menajare. Aceste indicații minimale fiind trecute cu vederea, exegetul se va referi în mod exclusiv la text și, probabil, va fi necruțător.

Volumul *Blesteme esențiale* nu răsplătește efortul unei lecturi „de jouissance”, fiind de la început pînă la sfîrșit ilizibil. Cartea se deschide cu monologul unui personaj feminin, Dana Laurențiu, personaj a cărui voce ocupă marea parte a textului: „Mă îndrăgosc

tisem. Sufletu-mi plutea într-un zbulcium de tîrg. O primăvară completă. Soarele-și dăduse la o parte perdeaua pentru a trimite spre mine cîntecul strălucirii sale de primăvară”. Început nepromițător: proză lirică presărată cu expresii inadecvate, bombastice, fără acoperire semantică, cu redundanțe lexicale, ba chiar cu greșeli de ortografie („vre-un”, „greșală”, „nu pre-ai plăcu-se”). Prima categorie de erori e cea mai bogat reprezentată în carte. Citez aici numai cîteva: „Mi-e așa dor de tine, prăpastia sufletului meu”; „...declanșînd de fapt nebunia începutului unei îmbrățișări a două suflete care se căutau printre ciudățeni și ciudat”; „...jocul verdei dorințelor în plină coacere”; „...aplicate de duioșie și duioș”; „Îmi plimb pustiul pe tălpile căminelor pe care le rotesc în singurătatea nisipurilor mele”. Ultimul exemplu e un monument de „ilizibilitate și ilizibil”. Personajul feminin căruia îi aparțin toate aceste „perle” de limbaj are o părere foarte bună despre sine („o femeie înțeleaptă, cum mă credeam”), tipînd să-și mărturisească adesea superioritatea printre semene. Îi repugna femeile care se întîlneau să birfească. În ce mă privește, prefer, în literatură, o birfă onestă, unei prețiozități ridicole. Dana Laurențiu este reporter la radio și are preocupări artistice. De fapt, afișează o poză fals livrescă, abuzînd de citate (numai pe o singură pagină citează din Homer, Hesiod, Democrit, Socrate și Platon), demers care nu scoate în evidență decît un complex cultural acut al autoarei. Căci naratorul — era să scriu naratoarea —, care apare doar de cîteva ori în text, face aceleași erori stilistice ca și personajul feminin.

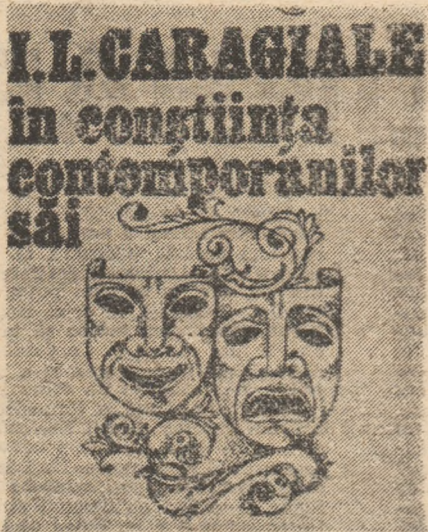
Mult timp stilul edulcorat, fals poetic, abordat de niște amatori ai scrisului, a fost asociat în chip mecanic cu literatura feminină, sintagmă resimțită ca peiorativă. Textul Elenei Ștefănescu e chiar sub acest prag. Neinteresant la nivel conținutistic și deficitar în ce privește stilul, el se situează în afara literaturii.

Fevronia Novac

Elena Ștefănescu, *Blesteme esențiale*, Editura Cuvîntul Românesc, 1990.

Caragiale și contemporanii săi

AM CITIT o ediție despre receptarea în epocă a operei lui Caragiale și mi-am propus să o comentez. Ezit însă de câteva zile să mă așez la masa de lucru ca să scriu. Mai poate interesa, în aceste vremuri agitate, cînd actualitatea politică imediată preocupă unanim, un astrel de subiect parca sîcilor de vest? Știu eu? E vorba, risc o replică tăcută, totuși de Caragiale. Tare mi-e teama că argumentul nu e suficient de solid. Mai ales că, observ de la o vreme, marii clasici au fost antrenați în luptele politice de azi și folosiți de taberele în dispută. Am văzut mai zilele trecute un articol intitulat *Poporul lui Eminescu* și, pe loc, m-am întrebat dacă n-ar fi mai potrivit, dată fiind „situația gravă” și mult înălțată, un *Poporul lui Caragiale*. Sau, cine știe, intoleranța de acum să nu o fi reanimat pe aceea ceaușistă cînd Caragiale era rău prizat, socotindu-se că nu ne reprezintă. Mi-e și frică să răspund la această întrebare, la care gîndesc, totuși, debusolat (deși, îndrăznesc să aștern pe hîrtie erezia, Caragiale, cred, reprezintă cum nu se poate mai bine [poate cel mai bine] spiritualitatea românească în destule din laturile sale esențiale, surprinse pentru eternitate). Tot atît de grav mi se pare faptul că, de la o vreme, constat reeditarea, primejdioasă, a adulației cultice, atunci cînd se vorbește de unele spirite tutelare. Au dispărut, brusc, luciditatea și examenul critic fără de care e, totuși, imposibil actul de evaluare. Chiar dacă e vorba și de Eminescu. Se scrie numai exaltat și în transă, cu vorbe mari și umflate, înălțîndu-se rugi incantatorii și divinizante. Procedul, dacă nu e curmat ferm, repede și eficient, riscă să mortifice opere de căpăfii. Iar datarea noastră de istorici literari e să înțreținem pururea vie opera acestor personalități. Și nu o putem face decît comentînd-o în deplină libertate a funcțiunii spiritului critic și disociativ. În cazul operei lui Caragiale, a utiliza dogmatica adulatorie e, pe lîngă alte primejdii, și un procedeu de-a dreptul ridicol. Aici spiritul critic, adică luciditatea în apreciere, e unica metodologie adecvată. Cu condiția să fie tolerată.

N-ar trebui să se creadă că opera lui Caragiale s-a impus lesne sau spectaculos din capul locului. Dumnezeu l-a ferit pe dramaturg de o asemenea comicărie. Idiosincrazia, refuzul, boicotul, injuria au fost prezente de la început și nu s-au retras nici după moartea scriitorului. S-a bucurat, ce-i drept, de sprijinul Junimii, de la debutul în dramaturgie (1879) și tirziu, pînă în 1892. Dar asta n-a fost deloc suficient. Junimea ea însăși fiind, pînă prin 1884—1885, ținta atacurilor concentrate ale multilor și puternicilor ei adversari. Ba se poate chiar spune că destule dintre adversitățile „colectate” de scriitor se datoresc și calității sale de știut junimist și de redactor la conservator-junimistul *Timpul* (1878—1882). Ori-cum, prima piesă a lui Caragiale, *O noapte furtunoasă*, atît de bine primită la Junimea și publicată în *Convorbiri literare* (aici vor apărea toate piesele dramaturgului), recoltează, la premieră (ianuarie 1879), ricanări deloc negliabile. O gazetă cu audiență în epo-

că (*Binele public*) își vestea cititorii că „piesa în cestiune e departe d-a fi vro operă de oarecare valoare”, că „moralitatea lasă mult de dorit, foarte mult chiar”, acuzînd-o de indecență și impudoare. De altfel, la premieră, piesa a fost fluierată, directorul Teatrului Național bucureștean (nimeni altul decît Ion Ghica) operînd, pentru a doua reprezentație, modificări în text spre indignarea autorului care nu a întîrziat să protesteze. Reacția denigratoare a presei împotriva *Noptii furtunoase* (care acum delectează și face săli pline) a fost, atunci, aproape unanimă. *Conu' Leonida* nici nu intrase în disrutje, fiind reprezentată, vorba lui Maiorescu, pe o scenă de a doua mină (la grădina Roșca, celebră pe acea vreme, dar rău văzută de vreme ce Maiorescu codificase, în jurnalul său, closetul cu numele acelei grădini de vară). *O scrisoare pierdută*, jucată în premieră, pe scena Naționalului, la 13 noiembrie 1884 (era într-o marți) a înregistrat, în sfîrșit, un mare succes de public, avînd parte — record pe atunci — de 11 spectacole. Dar criticii teatrali ai vremii au strîmbat din nas, socotînd piesa lipsită de calități literare (Ionescu-Gion, Dassé, Claymoor etc.) Excepție a făcut O. Iănescu-Ascanio care a scris mult favorabil despre piesă. O apreciere favorabilă despre *O scrisoare* scrie, fără a semna, și, probabil, Gh. Panu în ziarul său ieșean *Lupta* în decembrie al aceluiași an 1884, cu ocazia reprezentării piesei la Naționalul ieșean. În sfîrșit, în aprilie 1885, e reprezentată *D'ale carnavalului*, piesă scrisă pentru concursul organizat de Teatrul Național din Capitală pe care autorul îl cîștigă (1200 lei). Dar premiera a fost o cădere, fiind fluierată. S-a aflat, mai tirziu, că organizatorul acestor siciieli și fluierături a fost D. D. Racoviță-Sfinx, redactor la *România liberă*. Presa a fost aproape unanimă în negație. Reproșul, și de data asta, era pretinsa imoralitate prin aducerea pe scenă a drojdiei mahalalei. Paharul se cam umpluse și o reacție de autoritate devenise necesară. În același an 1885, cînd *D'ale carnavalului* e fluierată, Maiorescu scrie și publică în *Convorbiri* studiul *Comediile dlui I.L. Caragiale*, punînd lucrurile la punct și clarificînd relația etic-estetică. („Există aceste tipuri în lumea noastră? sunt adevărate aceste situații? Dacă sunt, atunci de la autorul dramatic trebuie să cerem numai ca să ni le prezinte în mod artistic iar valoarea lor morală este afară din chestie”). Sigur că a fost un gest salutar. Dar nu ar trebui să se înțeleagă că acest studiu de referință a curmat corul adversității față de opera lui Caragiale din epocă și chiar de mai tirziu. Dar e incontestabil că acest studiu, ca și cel din 1890, al lui Gherea (prima exegeză analitică a dramaturgiei lui Caragiale de pînă la *Năpasta*) au contribuit la consolidarea prestigiului scriitorului în viața literară.

Anul 1890, prin *Năpasta* (reprezentată, în premieră, în 3 februarie 1890), avea să urce spre cota cea mai de sus adversitatea față de opera marelui dramaturg. Cădere-a a fost spectaculoasă, cronicile au fost, cele mai multe, defavorabile, înțit, a observat Șerban Cio-

culescu, pînă la sfîrșitul primului război mondial piesa nu a mai fost jucată. Un an mai tirziu, volumele lui Caragiale (*Teatru și Năpasta*) sînt respinse, cu brio, și de la premiul Academiei; oficialitatea refuza „să omologheze valoarea unei opere considerată — stupid — și imorală și — se putea? — nepatriotică (Consecvență, în 1901 Academia va respinge premiera și a volumului *Moimente*). Iar în noiembrie 1901 a intervenit blasfemia lui Caion cu acuzația de plagiat („descoperit” tot în *Năpasta*) care avea să-i aducă dramaturgului mari amărăciuni datorită unui mare scandal de presă. În justiție, căreia ultragiatul autor s-a adresat, în ciuda celebrei pledoarii a lui Delavrancea și a probelor administrate, calomniatorul este achitat. Nu știu dacă amărăciunea datorată altor cabale concentrate a determinat abandonarea de către scriitor a dramaturgiei. Dar e un fapt că *Năpasta* e ultima piesă de teatru scrisă de autor și că oricît s-a străduit apoi (așa susțineau contemporanii) n-a mai putut încheia nimic într-un gen căruia îi adusese, incontestabil, strălucirea marii arte.

Sigur, Caragiale n-a avut parte numai de adversari și calomnatori. În favoarea operei sale dramatice (apoi și a celei în proză) s-au pronunțat condeiele cele mai autorizate. Nu e vorba numai de Maiorescu și Gherea (acesta din urmă va scrie avizat și despre *Năpasta* și *O făclie de Paste*) dar și de alții mai tineri (ca, de pildă N. Iorga sau Toni Bacalbașa) și, mai ales, Gh. Panu. Tinerii foști sau încă socialiști (V.G. Morțun, Sofia Nădejde, Bacalbașa, Mille) au apărut, în polemici acerbe, opera lui Caragiale, scriînd despre ea și relevîndu-i valoarea extraordinară, în gazeta lor, inclusiv în foarte răspînditul *Adevărul*. Exemplu a fost, în această bătălie de durată, Gh. Panu, probabil una din cele mai notabile inteligențe de la Junimea, pe care a părăsit-o prin 1881—1882 (Caragiale avea să se depărteze de cenașu în 1892). Ziarul său *Lupta*, întemeiat în 1884 la Iași, mai întîi ca organ al unei dizidențe liberale, apoi al Partidului Radical, s-a impus foarte repede datorită penei de mare gazetă a lui Panu. Aici, în faza sa ieșeană și în cea bucureșteană, Panu a scris adesea despre opera lui Caragiale, demonstrînd marea ei valoare. Iar cronicarii gazetei (C. Mille, D. Teleor, I. C. Bacalbașa, apoi N. Iorga) s-au războit eficient cu adversarii lui Caragiale. Dramaturgul citea atent tot ce se scria despre opera sa și era recunoscător celor ce îi erau aproape. Cînd, în februarie 1890, N. Iorga, debutant (avea 19 ani) a scris un articol judicios (fără, în *Lupta*) despre *Năpasta*, Caragiale i-a trimis un exemplar din *Năpasta* cu această pilduitoare dedicație: „Criticului inteligent și conștiincios care a binevoit, ca un om rar ce este, întîi să citească *Năpasta* și să gîndească asupra ei și apoi s-o critice”. Panu avea să se ocupe de opera lui Caragiale și după 1892, cînd a părăsit conducerea *Luptei* (gazeta a rani trăit pînă în 1895), la gazetele sale *Ziua*, *Epoca*, *Epoca literară* și, mai ales, la cea extraordinară *Săptămîna* (1901—1910), care avea sub frontispiciu uluitoarea mențiune: „re-

vistă scrisă de G. Panu”. O scria, într-adevăr, singur de la comentariu politic extern și intern, la foileton (aici au apărut celebrele *Amintiri din Junimea*), la cronica literară dramatică, parlamentară, note și cite mai erau necesare unui săptămînal mult citit. E un record neegalat în publicistica românească. Și norocul a voit ca acest mare gazetar să fie neconținut alături de opera lui Caragiale.

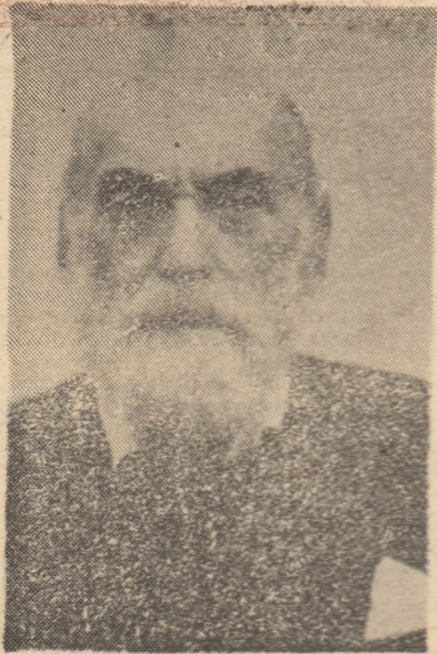
RECITIND volumul pe care îl comentez am realizat — pen-tru a cîta oară? — ce rol extraordinar are presa nu numai în receptarea operei unui scriitor, dar și în impunerea ei. Cei ce cu țîfnă sau ușurătate, ignoră importanța criticii de întîmpinare ar trebui să mediteze, cînd și cînd, asupra unor cazuri exemplare (cum e acesta al lui Caragiale) și ar realiza, instantaneu, valoarea ei utilă și eficientă. În cazul lui Caragiale a fost vorba de un război efectiv fără pauze și economie de mijloace. Și dacă scriitorul nu a abandonat cu totul condeul (ci și-a stabilit numai domiciliul la Berlin, în 1905) faptul se datorează, incontestabil, sprijinului pe care i l-au acordat prin presă condeiele avizate ale admiratorilor geniului său. L-au stimulat în creație, determinînd, totodată, risipirea confuziei planurilor și desenînd, cu conștiință și energie, harta reală de valori. Acesta e chiar rostul magistraturii critice care, iată, în cazul operei lui Caragiale, a fost împlinit. Ediția lui Stancu Ilin și Rodica Florea e bună și, cred, utilă. Ea adună, în peste 500 de pagini, tot ce s-a scris, din 1879, pînă tirziu spre 1925, despre teatrul lui Caragiale. Avem aici un tablou complet (sau aproape) al procesului receptării operei lui Caragiale. Editorii ne previn că ar dori să alcătuiască, în 4-5 volume, un corpus al acestui proces. Intenția e laudabilă. Dar, în noile condiții editoriale-tipografice e aproape imposibil, probabil, de îndeplinit. Mai ales conceput, cum e, în panouri mari și atotcuprinzătoare. Pentru volumul acesta inaugural (mai avem dreptul să sperăm la celelalte?) editorii au citit conștiincios nenumărate gazete ale vremii, alegînd ceea ce li s-a impus ca relevant în încrucisarea apelor condeie ce s-au războit întru opera lui Caragiale. Și cine a trecut prin chinurile acestei corvoade (care, la noi, se face ra în secolul trecut, de parcă ordinatorile și terminalele calculatoarelor n-ar exista) știe să o prețuiască. Notele, plasate la finele fiecărui articol, sînt informativ, mișcătoare, adesea pătău, corectînd erori de informație perpetuate. Aș cita cu titlu de exemplu, corectarea datei primei reprezentări a *Conu' lui Leonida*, nu în 1881, cum se știa și au spus-o toți exegeții, ci în iulie 1880 (vezi p. 119). E o contribuție demnă de lunt în seamă și care, de obicei, face dăltelul istoricului literar. Si mai sînt astfel de contribuții de ordin documentar, totdeauna bine venite. O viitoare ediție critică a operei lui Caragiale, anunțată de dl. Liviu Călin, va ști să fructifice, cit și cum se cuvine, contribuțiile acestei ediții laborioase.

O scrisoare pierdută de I. L. Caragiale în regia lui Mircea Cornișteanu. În imagine, în primul plan, Cristian Rotaru (Brinzovenescu), Valentin Mihali (Farfuridi) și Ilie Gheorghe (Cațavencu). Scenografia, Vasile Boz

I.L. Caragiale în conștiința contemporanilor săi. Antologie, stabilirea textelor, note și comentarii, prefață, în-dice de Rodica Florea și Stancu Ilin. Editura Minerva, 1990.

E ACEST fragment face parte dintr-un „taifas” ampu, intitulat: Despre agonia Europei cuprins în volumul (încă în manuscris): PRIMEDIA MARTURISIRII. L-am realizat în 1988 împreună cu profesorul Mircea Olivo la mănăstirea Rohia din Maramureș. Multe din ce e discutate atunci sunt asidzi depășite ca eveniment la zi, dar cu siguranță sunt actuale ca fenomen sociologic, ca tensiună politică și istorică. Textul a fost înregistrat pe bandă de magnetofon, de aceea îl rog pe cititor să-i ițelească li-overta.e., de...voluta și uneori regu-ten.a. Publi: cii doar răspunsurile părintelui Nicolae Steinhart la întrebările care mi-au a-pa.ținut.

I. PINTEA

— Părinte Nicolae, ce părere aveți despre Gorbaciov, despre propunerile lui, politica lui și reacția Europei și a Statelor Unite față de aceste propuneri și față de... Gorbaciov?

— „Una spune, alta face! Asta-i lupta pentru pace!” Asta este în rezumat părerea mea despre Gorbaciov. Dar părerea mea este că agonia Europei — pentru că fenomenul Gorbaciov se înscrie în această lungă agonia a Europei — o agonie pe care eu nu o văd altfel decât ca pe toate agoniile — agonia Europei, zic, e mai veche. Ca să înțelegem pe Gorbaciov și în special reacția Europei și a Statelor Unite trebuie să începem prin a ne întreba puțin cam de când începe această agonie? Eu cred că Speigler și Toynbee au avut dreptate și se vede acum clar (clar cel puțin pentru mine) pentru cine are ochi de văzut și urechi de auzit și minte de înțeles și nas de adulmecat și un dram de minte. Agonia Europei, cred eu, a început în mod vădit — o fi început ea mai demult, a existat o perioadă de incubare ca la orice boală — agonia Europei în mod fățiș pentru mine a început înainte de 1938 (eu cred că a început încă din 1932) când guvernul Prusiei s-a lăsat dat afară din funcție de von Papen. Lasitatea de care au dat dovadă social-democrații germani, imbecilitatea notorie, iremediabilă, flagrantă, de necrezut de care au dat dovadă acești social-democrați a făcut ca darea afară a regimului social-democrat din Prusia și din Germania să nu fie un fenomen local, ci să vădească o gravă boală a întregului organism european și a întregii civilizații occidentale. Acuma eu numai social-democrat nu sunt și nu vreau să se creadă că eu consider aruncarea unui regim social-democrat ca o catastrofă. Nu, nu despre fenomenul în sine vorbesc eu, eu vorbesc despre reacție. Dacă un întreg guvern al lumii, al principalelor țări din Europa: Prusia, care a însemnat atât de mult în istoria Europei, a găsit de cuviință să se lase alungat, dat afară ca o slugă netrebnică, ca un ciine rios, ca o mifă, alun-gați cu mătura, bătuți, scuipați, dați afară fără pic de reacție din partea lor, asta mi se pare un fenomen atât de grav, încât eu îl resping, îl reflectez asupra întregii civilizații europene. Dar clar este că agonia Europei începe la München în 1938, când Anglia și Franța, Daladier și Chamberlain s-au dus și au stat frumos în fața lui Hitler și a lui Mussolini, Mussolini a jucat rol de codos, l-a jucat bine, era încă în formă, și Hitler a făcut ce-a vrut, iar ăia doi, grangurii Daladier și Chamberlain, l-au lăsat să facă ce vrea. Acesta a fost momentul, fără nici un fel de îndoială, momentul clar al începutului agoniei Europei. În Anglia lucrurile s-au petrecut nițel altfel. Când Chamberlain s-a înapoiat n-a fost aclamat chiar de toată lumea, și în Parlament Churchill i-a făcut aspre reproșuri, dar în Franța Daladier (eu eram la Paris) a fost primit ca un erou, cu un triumf nemaipomenit, așa încât actul acesta de demisie, de abdicare, de renunțare, de decadență totală, de înfrângere rusinoasă a fost la Paris aclamat. Churchill a spus: „Ați avut dezonoraarea, veți avea parte și de război”. A vorbit foarte bine, ceea ce nu l-a împiedicat (și pe el) ca pe urmă să facă alte prostii, alte catastrofe. Dar cel puțin în momentul acela a reacționat

bine și a văzut lucrurile exact. Deci primul moment al agoniei Europei este München 1938. Pe urmă lucrurile s-au ținut la... a izbucnit războiul, așa cum prevăzuse Churchill. (Au mai fost două momente catastrofice: întilnirile Stalin, Roosevelt și Churchill la Yalta și pe urmă întilnirea Stalin, Truman și Churchill la Potsdam). Și pe urmă lucrurile se țin lant. S-a repetat fenomenul din 1918.

Ce vedem acum cu fenomenul Gorbaciov? Gorbaciov a propus niște reforme interne ale regimului comunist, care așa cum a spus-o și el, în mod cinstit, sunt menite să întărească regimul socialist în interiorul țării lui. Nu este prost, și-a dat seama că dogmele economiei marxiste, dacă sunt aplicate așa cum le-a făcut Marx, duc la ruină, la sărăcie, la corupție și la faliment. Și-a propus unele măsuri prudente, de revenire la un sistem economic mai inteligent, mai practic și care să permită îmbunătățirea situației economice a țării lui. Foarte frumos! Dar de ce s-o fi bucurind Occidentul atât de mult, asta nu înțeleg! El vrea să întărească sistemul socialist. Foarte bine, e dreptul lui! Dar de ce se gudură pe lângă el și se bucură și intră în extaz toată Europa și toată America în frunte cu domnul Reagan, care nu e un om prost, cel puțin așa am crezut, dar încep să cred că m-am înșelat, iar doamna Thatcher, primul-ministru englez, care hotărât este o femeie inteligentă și energică și a dat dovadă de foarte multă capacitate, și ea s-a lăsat vrăjită și fermecată de domnul Gorbaciov. Și nu mai fură decât pe domnul Gorbaciov. De ce această inclinare nemai-pomenită? Domnul Gorbaciov a încetat să alime țere Cuba și Nicaragua, care sunt sateliți lui? Nu. Nu face decât să propună unele reforme economice menite să salveze într-o oarecare măsură — dacă s-o putea dacă s-o putea — economia sovietică fiindcă nu trebuie să uităm că aceste reforme pondeate și prudente ale lui Gorbaciov întăresc o mare rezistență în Uniunea Sovietică. Gorbaciov nu este așa cum se crede, sau cum cred unii, stăpînul absolut al Uniunii Sovietice. Deocamdată cel puțin. Am văzut că mai are ca rival al lui sau în orice caz ca limită pentru reformele lui pe bătrînul Andrei Gromiko, care e șeful statului. E adevărat că este o poziție onorifică, dar văd că deocamdată se ține și el tare. Și mai are în interiorul partidului o rezistență foarte puternică. Foarte puternică. Birocrația sovietică, noua burghezie sovietică, cadrele de nădejde ale partidului, toată birocrația, adică aristocrația comunistă conducătoare, „pătura peșelevistă”, cum îi zicea Dostoievski, este împotriva lui Gorbaciov, care probabil, chiar dacă ar avea intenții mai puternice și mai bătaioase, trebuie să fie foarte prudent, n-are încotro. Deci, deocamdată, Gorbaciov nu este stăpînul lumii, nu pare a fi stăpînul sovietelor. S-ar putea să devină, după moartea lui Gromiko și a altora, s-ar putea cu încetul să dobîndească mai multe puteri. Dar aici e o dublă problemă: ce poate Gorbaciov și ce vrea Gorbaciov? Părerea mea este că deocamdată cel puțin nu poate foarte mult. Nu poate. Decît puțin. Dovadă e că o-mul a spus: „Reformele acestora au drept scop îmbunătățirea și întărirea socialismului”. Și acum foarte recent, acum cîteva zile sau, dacă nu, acum cîteva ceasuri, ieri mi se pare am auzit la radio că guvernul cehoslovac a declarat (reprezentantul oficial și autorizat al guvernului cehoslovac), a spus: „Cine vrea să compare reformele economice pe care le facem noi acum cu situația din 1968 se înșală amarnic. E cu totul altă situație. Acestea sunt niște reforme pe care le facem noi pentru că socotim că funcționează mai bine regimul economic pe baza acestor reforme. Dar nu e vorba de liberalismul din 1968, de socialismul cu față umană, de tot ceea ce se credea în 1968”. Tot ce s-a întimplat în Rusia Sovietică pînă cînd au venit Soljenitin și cu ceilalți contestatari ruși în Occident să le mai spună cîteva adevăruri nici nu credeau. Primul a venit Kravcenko care era un funcționar dintr-un minister, nu era o mare personalitate literară. A scris o carte intitulată *Am ales libertatea* și rușii l-au acuzat și l-au batjocorit că trădează, că vorbește minciuni, că e un agent. Pe urmă s-a văzut că Kravcenko a spus foarte multe și nici nu știa mare lucru, că era și el un funcționar al unui minister. Dar pe urmă, cînd a apărut Soljenitin, cînd s-au cunoscut cărțile Nadejdei Mandelstam...

— Mai înainte cînd ați vorbit despre Stalin mi-am adus aminte un citat dintr-un interviu cu domnul Paleologu care zicea că dați Stalin i-a ucis pe Mandelstam, pe Babel, n-a putut uicide opera lor.

— Da, opera lor a pătruns în Occident și i-a mai trezit, l-a mai trezit. Însă eu văd că și astăzi încă nu sunt treziți. Uite, se lasă manevrați de ruși, de Gorbaciov, care cum v-am spus la început, una spu-

N. STEINHART

ne, alta face. Sau mai bine-zis puținul pe care-l face îl face pe plan intern, în interesul economiei sovietice. E dreptul lui, nu zic ba. Și nu trebuie să ne supere lucrul ăsta, dar nu văd de ce ne-am bucura și am intra într-o stare de extaz, de euforie și de orbire și mai accentuată. Suntem orbi. Acuma suntem și mai orbi. Ne joacă și ne incintă omul ăsta. Pare-se că-i un diplomat abil. Pe madam Thatcher văd că a cucerit-o. Gata. A făcut-o praf...

— Ce rol joacă, părinte Nicolae, în tot acest scenariu politic, pe care dumneavoastră îl faceți foarte coerent, polonezii?

— Uite, polonezii au încercat și ei de cîteva ori să spună Nu! A fost un moment foarte important în Polonia în 1970, cînd printr-o mișcare națională, care n-a luat caracter de revoluție, dar care totuși a luat un caracter de protest unanim al națiunii a fost adus la putere Gomulka; care fusese în închisoare ca și arhiepiscopul, cardinalul Vișinski, cu care pare-se că a fost chiar împreună în închisoare. Gomulka a fost o mare speranță, și a fost adus la putere în urma unui fel de plebiscit al națiunii polone, pentru că rușii nu au putut controla, au simțit că pierd partida și l-au adus pe Gomulka la putere, și Gomulka a venit cu mari promisiuni, cu mari speranțe, și pe urmă s-a purtat atît de prost, atît de prost încît au trebuit să se răscolească împotriva lui Gomulka. L-au adus la putere pe deșteptul de Gierek, un pungaș, și pe urmă l-au adus pe domnul Jaruzelski, care e un fel de Marghiloman. Da, El vine cu următorul raționament: e mai bine să fie un guvern autoritar polonez, care face politica rușilor, decât să ne ocupe rușii. Eu zic că altminteri e mult mai bine să-l lăsăm pe străin să ne ocupe. Și eu cred că Marghiloman ar fi trebuit să facă la fel. Ocupați-ne! Ne-ați invins din punct de vedere militar, poftiți, dirijați dumneavoastră. De ce să-mi asum eu grija de-a executa pentru ocupant, pentru străin, pentru inamic. Să-i dau materiale, să-i dau hrană, să-l carturlesc, să asupresc poporul ca să-i asigur lui liniște și pace. Să se bată el la cap cu toate greutățile lui, să le înfrunte el, să cadă asupra lui grija de a hrăni populația, să se poarte el sălbatic cu dușmanul acesta, să fie mai mult disprețuit, mai mult urit de populație. Și populația, poporul să fie îndemnat să se revolte împotriva ocupantului. De ce să vin eu, Jaruzelski, să persecut poporul pentru ca să nu vină rușii, las' să vină rușii, dacă le dă mina să vină, și dacă le convine să apară în toată lumina adevărului. Nu le convine. Le place să scoată castanele din foc cu mina altuia, cu mina lui Jaruzelski, adică îi folosește chiar pe polonezi, ca polonezii să-i asuprească pe polonezi. Asta-i perfidia, jocul oroarea, asta-i oroarea jocului. A fost într-o oarecare măsură jocul lui Marghiloman. Greșit, profund greșit. Dar lucrurile nu luaseră încă un caracter catastrofic pe vremea aceea. Era încă în cadrul cuturilor și civilizației europene. Dar acum, în cazul acesta, se vede clar că Jaruzelski, ca și ceilalți din alte țări satelitate, asta face, exercită asuprirea în numele rușilor. Și rușii deoparte, sub perdea, sub paravan, n-au mîncat usturoi, gura nu le pute! N-aude, n-a vede! Și se găsește cite un domn Jaruzelski și alții care fac politica rușilor. Rușii stau deoparte foarte cuminți și ăla îi asuprește zicînd: „Mai bine e să vă asupresc eu, polonez, decât să vă asuprească rușii”. Nu! Nu! Nu! Și iar nu! Dacă rușii vor să-și facă interesele, să vină să si le facă, să se demaste, să arate cine sunt, să se dea în vileag, nu să le acopăr eu, să le fac eu un paravan. Ei stau dincolo de paravan și mîncă castane și eu să le scot castanele din foc pentru ei! Cea mai mare prostie-i asta! Raționamentul acesta Jaruzelski-Marghiloman este o dobitocie pură și o catastrofă politică. Bine, în Polonia mai există și problema catolică, acolo Biserica catolică este foarte puternică, face și ea ce poate, face destul de mult, a făcut foarte mult sub Vișinski. Actualul cardinal e mai cuminț, mai potolît. Da, totuși Biserica catolică este foarte puternică în Polonia, și guvernul polonez e obligat să cedeze. De aici mai rezultă ceva, lucru pe care eu l-am constatat și în timpul cînd am fost închis. Metodele anchetei sunt mereu aceleași. Dar nu dau mereu aceleași rezultate. Raționamentul: de ce să rezist? că pînă la sfîrșit tot o să fac cum vrea el și tot el o să-și impună punctul lui de vedere este greșit. Poți rezista într-o anumită măsură, nu poți schimba procesul și sentința. Dar o poți oarecum influența. Uite, eu am fost coleg de lot cu doctorul Sergiu Al-George, răposat, fie iertat. Un om de un curaj admirabil o inteligentă strălucită și un curaj neînfricat. El n-a semnat în actele securității nici o frază care să-l încredințeze pe el sau pe alții. A rezistat la bătaie, a rezistat la tortură, a rezistat la presiuni și a spus: „Nu iscălesc! Nu iscălesc!” Și n-a iscălit! Au fost două rezultate: în primul rînd, în loc să ia o

pedeapsă de 14 sau 16 ani, a luat o deapă de numai 8 ani. Bine, că n-a cut nici această pedeapsă în întregii pentru că a intervenit grațierea generală din '64, dar nu se știa, putea să nu tervină. Și-atunci, în orice caz, i-a ameliorat situația, că în loc să ia 14 sau ani, a luat numai 8. Contează! Și în doilea rînd, și mai ales, și-a mintuit sufletul, și-a asigurat un somn liniștit și conștiință împăcată și limpede. Merge fața lui Hristos curat! N-a semnat de ce-a vrut, decât ce-a fost adevărat, de ce-a vrut el să semneze. Deci, într-o oarecare măsură nu poți schimba lucrurile. Sigur că a fost condamnat și trebuia fie condamnat și nu putea să nu fie condamnat, dar și-a ameliorat situația și, orice caz, și-a salvat sufletul. N-a iscat decât ceea ce-a vrut. Tot așa și cu polonezii! Polonezii, prin atitudinea Bisericii catolice și prin atitudinea lor, nu s-lăsat chiar batjocoriți ca alte popoare adevărat înșă, trebuie să recunoaștem, și poporul polonez este un popor foarte greu de guvernat. Au făcut destule cazuri și austrieilor, și rușilor, au făcut greu de ocupat: un popor instabil, flustrat, ușurat, dar, dar... vitează! Vitează și mindru. Și uite că lucrul acesta e importantă, că dintre toate popoarele din regiunea aceasta s-a dovedit un popor care a putut să impună, și chiar rușilor, o oarecare respect, o oarecare rezervă. Mare lucru! Și ungurii! Că spuneți că revoluția din 1956 a fost înecat în singe și Imre Nagy omorît și toată revoluția distrusă. Dar urmările ei se văd pînă și astăzi, n-au mai îndrăznit rușii să facă cu oamenii ăștia — care se răscolat și care au omorît atîția rușii — n-au mai îndrăznit să-i trateze pe niste netrebnici, ca pe niste mișcări i-au tratat ca pe niște adversari. L-au impus pe Kadar — un ucigaș fără înălă, care l-a trădat pe Imre Nagy — care a guvernat altfel decât un satruș. A guvernat ca un guvernator ungur. Adică un om care s-a străduit să asigure poporului lui o bună stare materială, un regim, de bine de rău, mai blind, cit în alte țări. Ceea ce înseamnă rezistență este mereu utilă și că înfrîngerea, chiar înfrîngerea asigură celui care a rezistat un alt regim decât acela al s-a plecat în primul rînd. Acela este tratat ca un ciine și ca un slugol, iar alalt este tratat ca un adversar. I se pun condiții grele, dar nu i se streângul de gît. E tratat ca om și i permite ca totuși să trăiască în condiții cvasi-omenești. Ungurii n-au fost tratați după 1956, ca niste sclavi răsplătiți, ca niste adversari înfrinți. E o mare diferență între a fi adversar înfrînt și răstăgînit.

— Părinte Nicolae...

— Aud...

— Să ne întoarcem puțin la Gorbaciov și la Rusia, dar pe motiv cultural...

— Așa...

— Premiul Nobel pe '87 l-a primit Brodski. Aud că în Rusia s-a publicat pagină, o pagină de poezie din Brodski. Ce credeți? Este un progres această gină publicată în Rusia, este un progres receptarea scriitorului din exil?

— Uite, dragă Ioane, dumneata pleci acasă, cu soția dumitale și cu fetița, lăși casa singură. Eu intru în casa dumitale, forțez ușile, fur tot ceea ce se găsește în casă, absolut totul, nu las nici o pănușă, nu las nici un cartof în casă, covor mobil, tot ce ai dumneata în casă, tot, tot. Cînd vii acasă găsești casa pusă la pîndă. Ei, și pe urmă, ca să arăt că nu sunt tilhar și ultimul dintre oameni, a d

T despre GORBACIOV

te invit la o cafea și-ți ofer o cafea. Am asta a făcut domnul Gorbaciov. I-a dat lui Brodski, care-i în America și premiul Nobel, să fie publicat cu câteva poezii. Într-adevăr e cu totul altă situație. Altă viață! Să tot trăiești! Cum să nu trăiești și cum să nu fi un admirator profund și sincer al unui asemenea om. Publică-n ziare o poezie de un poet rus care a primit premiul Nobel. Ei, nu-l ai exilezi, cum s-a făcut cu Pasternak, și-l mai dai afară din țară, cum s-a făcut cu Soljenițin... E adevărat, e un progres. Vorba lui Brâtescu-Voinești la începutul lui *Niculăiță Minciună*: „Nu-l ai răstignești, îl lași să se sinucidă”, uite, așa închei. Asta-i răspunsul meu! Este mătăluță încă o dată *Niculăiță Minciună* și-o să vezi ce zice Brâtescu-Voinești la sfârșit. Am făcut mari progrese, nu-i mai răstignim pe oamenii însecade, îi punem să se sinucidă. Le publicăm o poezie. Ah, ce frumos!...

— *Si am scăpat...*
— Am scăpat. Nici nu mai suntem timni. Suntem niște oameni adulați. Niște admiratori ai culturii, niște iubitori ai literaturii. Uite poezia lui Brodski publicată! Af în ochi! Astea sunt trucuri ieftine, fteine, îți fur toate din casă, dar îți oferi cafea. Păi, de cafeaua mea ai nevoie dumneata sau ca eu să-ți restituie toate obiectele dumitale? Apropo, de-casă! *Trăz* superbă în Razonov. Zice Razonov: Ce e revoluția rusă? Zice: Împuțuți-vă că a venit poporul rus sau o rde din poporul rus la un spectacol la teatru, și la sfârșitul spectacolului văd că scenă apare o piesă pe care nu vor o vadă. Îi îngrozește ceea ce văd pe scenă și spun: „Haideam acasă!”. Și eacă din sală, și cind se duc la garderobă să-și ia paltoanele, nu mai sunt paltoane, și cind ies în stradă să-și ia săniile, meargă acasă, nu mai sunt săniile, și se uita bine casele au dispărut. Asta le...
— *Răspunsul...*
— Asta-mi este răspunsul. Dacă dumneata vrei să te mingii cu poezia lui Brodski publicată într-un ziar sau cu ptul că l-a eliberat pe domnul Andrei Rarov, pe citiva oameni condamnați pe re i-a grațiat... oamenii ăștia întii că au st profund nevinovați, cu totul nevinovați, absolut nevinovați. Si au făcut cite 10 sau 12 ani de muncă silnică; apoi, iar si Stalin la un moment dat cred că ar fi grațiat, cred că si Stalin ar fi spus: stul! chiar așa, 16 ani, hai așa după -12 ani să le dăm drumul. Le-a dat drumul la citiva, mai sunt încă cu miile. italele de psihiatrie le-a desființat? Nu a desființat! Ce-a desființat? Ce-a desființat! A publicat o poezie, i-a dat drumul lui Saharov, care era un scandal strior la cer și un scandal public mondial, stătea în orașul ăla din Siberia unde e exilat, a mai scos citeva stafii, niște stii (toți ăștia care au stat 10-15 ani în ar au ieșit niște stafii, niște nenorociți). l-am văzut la Paris pe Pinci: arăta acul ca vai de lume. Singurul care a t într-adevăr tare din spitalul de psi-trie, și l-am văzut și eu, e Bukovski. am văzut la Paris. Un munte de om e a fost 8 ani de zile sau 10 ani de e (băiat tinăr fiind băgat) într-un iut de psihiatrie și care a ieșit de a o teafăr, nevătămat, deștept și întreg, a foarte deștept. Spunea că el ajunsese nu fie persecutat și să nu i se facă ecție în fiecare zi, povestind gardienii anecdote porcoase. Era un băiat tinăr, umos, care avusese o multime de a-turi, și povestea aventurile, mai făcea ltr cap, mai scotea altele...

— *Făcea un fel de rai pe pământ...*
— Făcea un fel de rai pe pământ. El a pat cu bine, ceilalți săracii sunt niște tome. Așa încit eu cred că astea sunt nevre politice ca să-i prostească. Sunt tile. Sunt absolut prostii și nu se te să-i prostească mai rău. Ceea ce înțeleg, ceea ce este un mister cumt, pentru mine, dar acum văd că totuși baciou nu e prost totuși nu e prost, e ce rușii au băgat atitea miliarde în etele astea balistice și în armamentul atomic. N-au nevoie de arme! Eu este cucerită de ei. Au în America a mult mai puternic decit 1500 de ra-te balistice cu tir lung, mai mult de 10000 de rachete. Nici dacă fiecare ru pătrat în Uniunea Sovietică ar avea el o rachetă balistică de ultrasupra-razone de trinitrotoluen și mai știu ce alte arme îngrozitoare, n-ar fi mai ernici decit cu ceea ce au. Au Par-entul american de partea lor. Con-sul american face pentru ruși mai mult it un întreg arsenal de bombe atomice, raatomice. Si iată că a venit deșteptul a de Gorbaciov, că văd că nu e prost și, nu e prost deloc, a venit și a spus: renunțăm la armele astea, nu ne tre-e dacă avem Congresul american, nu mai trebuie altceva. Si rușii au fost ul de deștepti ca să înțeleagă. Păi,

De fapt, orașul Gorki (n. red.)

sigur că da! Dacă dumneata ai venit și nu-ai dat mie o nirtie care spune: și-o ceez pe Ioana-Alexandra, îți ceez casa, îți ceez toate lucrurile mele, lucrurile, mobiliile mele, cartiile mele, de ce să mai vin eu cu pușca la dumneata? Acum tre-buie să precizăm într-un cuvint toate chestiune de vocabular. Ce înseamnă cu-vintul negocieri? Rușii tot spun: nego-cieri, negocieri și vad că i-au cucerit și pe americani și pe occidentali, că toată ziua-bu...ă-zia voroesc de negocieri. Nu-mai ca aici e un cuvint cu înțeles dublu. Una se înțelege prin negocieri în Occi-dent și alta se înțelege prin negocieri în Uniunea Sovietica, la comunisti. În Occi-dent negocierile înseamnă tocmeală, a-dică ne așezăm amândoi la o masă: dum-neata spui: sa-mi dai 100000 de lei și eu zic: nu-ți dau decit 10000, și înce-pem să ne tocmm. Mai dă rumâne, mai lasă jupine! Ne înțelegem la 30000 sau la 50000 lei. Asta înseamnă în concepția occidentului negocieri. La ruși și la co-munisti negocieri înseamnă cu totul alt-ceva, înseamnă că eu în loc să vin cu tancuri și cu puști asupra dumitale ca să te ocup și sa-mi cedezi toată puterea, ne așezăm la masă și dumneata de bună voie și nesiut de nimeni imi dai tot.

— *Si cum se numește asta, părinte Ni-colae?*

— Asta se numește dictatură, dictat, cum vrei să-i spui, tiranie, șantaj, dar la ei se cheamă negocieri. Dovadă că nu sunt eu aiurea și că nu vorbesc într-o doară, e ceea ce s-a întâmplat în Viet-nam, cind a venit ait deștept pe care tot Occidentul îl admiră și-l consideră ca pe un om mare (și mai timpit decit asta chiar că n-a fost nimenia), deși a fost Eisenhower care merită fără indoială premiul I. Dar a mai fost unul, care și ăla merită premiul I. Se numește domnul Henry K. Singer. Kisinger ăsta a venit și a făcut în Vietnam negocieri (ăla-i omul cu negocierile). Asta: o catastrofă a is-toriei, un blestem pe capul oamenilor, o năpastă, o urgie, o ciumă, o lepră, un cancer, o SIDA. Nimic nu sunt toate bo-lice astea comparativ cu Kisinger. Asta face cit trei vagoane de SIDA, cincizeci de vagoane de cancer și butoaie de mi-crobi de lepră, de holeră și de ciumă. Butoaie! Și-a spus: eu rezolv situația, vietnamizez războiul, adică noi ne re-tragem și facem o pace între nord și sud. Și-a făcut o pace, a luat și premiul Nobel, nu-i fie de deochi. Și a doua zi vietna-mezii au ocupat tot. Si ce-au făcut ame-ricanii? Au dat din gură. L-au primit pe presedintele Vietnamului și i-au dat o vilă în Honolulu. Ba chiar nici n-au vrut să-l primească la început. Omul lor, Nu, Kisinger ăsta e o dovadă totală a deca-denței și a imbecilității. Sunt pierduți, sunt osindiiți, gata, au murit. Rușii nu mai au nevoie să se înarmeze, nu mai au nevoie de rachete balistice. Aici e ge-nialitatea lui Gorbaciov. Gorbaciov va rămâne în istorie, după părerea mea, ca acel om politic genial care a înțeles că Rusia Sovietică nu mai are nevoie de o armată mare, că-si poate permite ca banii pe care-i cheltuiește, milioanele și mi-liardele de dolari, pe armament atomic, să-i încredințeze pentru îmbunătățirea (pe cit s-o putea) nenorocitului lor sistem economic-marxist, care-i un regim eco-nomic fa-lă-men-tar. O nenorocire. O prejudecată dogmatică de dragul căreia au murit și mor milioane de oameni. Tră-iesc oameni în fericire — stăm noi fără lumină, stăm fără căldură, stăm în mize-rie, de ce? din vina cui? din vina bă-trinului Marx care a inventat acest re-gim nenorocit al colectivizării agriculturii și al vieții economice care e împotriva firii omenești, și la care acum, și rușii, și cehii, și nemții trebuie să renunțe, că văd că nu merge altfel. Văd că nu mer-ge, văd că pier de foame. Dar Gorbaciov ăsta a înțeles că nu mai merge. Deci Gorbaciov este un om genial, căci și-a dat seama că nu mai e nevoie ca Rusia Sovietică să cheltuiască miliarde și zeci de miliarde de dolari și de ruble ca să-si facă arme. Ei nu vor ataca niciodată din punct de vedere militar. Atit de imbecili nu sunt. Își dau bine seama că nu e ne-voie să o facă. Dacă cumva ar dori s-o facă ar cuceri Europa în 24 de ore, pen-tru că atit Germania cit și Franța, cit și toate celelalte țări se vor preda rușilor integral. Nu va fi nevoie ca trupele ru-sești să înainteze, ci se vor preda prin telefon. Așa cum s-au predat prin telefon trupele germane anglo-americanilor la sfârșitul războiului din 1945, prin telefon și-i rugau pe americani să vină cit mai repede ca să nu-i ocupe rușii, așa că rușii dacă vor ataca, dacă vor ataca, dar cred că nu va fi niciodată lucrul acesta, că nu sunt atit de proști, toată Europa li se va preda.

— *Deci va fi o negociere...*

— Nu se va ajunge la negocieri, pen-tru că se vor preda prin telefon, fiindcă, practic, Rusia n-are nevoie să ocupe ne-oricine, are nevoie de o regiune în Eu-ropa unde să li se fabrice mărfuri de

calitate. Dacă introduc regimul comunist în Anglia, Elveția, Franța și în Germania sau Italia pierd toate industriile fiindcă aici există o industrie perfecționată, de cea mai bună calitate, cu muncitori ex-perți, care le predau lor un material teh-nologic de mina întii, pe care ei nicio-dată nu îl vor putea produce în regimuri comuniste falimentare, care au aplicat principiile nenorocitului ăla de Marx, blestemul omenirii. De ce? Cind stă la dispoziția lor o Europă frumoasă unde se pot duce să se recreeze, să călăto-rească, să-si cumpere ce vor, care le fur-nizează tot ceea ce doresc și cu care fac ce vor. Au tiranizat întreaga Europă, iar pe americani i-au închinat. Fiindcă au de partea lor Congresul american și opinia publică americană. Presa americană e de partea lor, opinia publică americană e de partea lor. Dar și-au făcut și două fortă-rețe în America. Nicaragua și Cuba, con-duse de doi oameni energici, nerușinați, tari, deștepti foc, curajoși, îndrăzneți, a-devărați revoluționari și adevărate capete politice: Fidel Castro și Daniel Ortega, moștenitorii lui Che Guevara, care a fost un geniu și care a înțeles că poate să re-voluționeze întreaga Americă de Sud și s-o ridice împotriva americanilor. Au a-co-o două fortărețe conduse de doi oame-ni cum rareori mai sunt pe suprafața pământului: Ortega ăsta este un geniu al răului, este un diavol, colosal de inteli-gent, de neobrăzat, de curajos, căruia nu-i e frică de nimic, care a împins nerusina-rea pină la limite și cu asta izbește și face ce vrea. Castro, la fel. Au aceste două fortărețe, două bastioane. Au intro-dus anarhia în America de Sud care toată e falime-tară și e condusă în fond de niște guverne care tremură în fata miș-cărilor de guerilă. Ce le mai trebuie? Ce le mai trebuie? De ce să facă război? Lucrul acesta l-a înțeles Gorbaciov și probabil că le-a spus: nu fiți timpiți, nu vedeti că nu mai e nevoie, nu mai am nevoie de arme, de ce să mai facem așa? Malaparte în *Tehnica loviturii de stat* povesteste foarte frumos ziua de 7 noiem-brie 1917, ziua Revoluției. Zice că: vine Troțki la Lenin și îi spune: s-a termi-nat, suntem la putere. Si Lenin zice: cum suntem la putere? Nu vezi, suntem încă înconjurati de armată aici în Pala-tul Smolnii. Cum? care? ce vorbești? cum suntem la putere? Suntem la pu-tere! zice Troțki, am pus mina pe poșta, am pus mina pe oficiul telegrafic, pe radio, încă pe alte citeva instituții, găr-zile sunt ale noastre. Suntem la putere. Si lui Lenin nu-i vine să creadă! Mai aude încă gloantele, suieratul, și Troțki începe să facă pe șeful de stat. Si Lenin zice: ce? cum? cum poți să spui asta? Astea, zice, sunt fleacuri, scoate-ți pe-ruca! (că umbla cu o perucă Lenin) scoa-te-ți peruca, esti șeful statului! Este un moment extraordinar, extraordinar! Si asa și acum: Gorbaciov și-a scos pe-ruca, e omul care a înțeles că nu mai trebuie să riște, a prins de la Troțki deșteptăciunea (că și ăla a fost un deștept) o canalie și ăla, nu era mai bun decit ăilaltii. Deloc mai bun! Si era un fan-tast și un aiurit, dar deștept. Asa si ăsta, a înțeles să-si scoată peruca. N-au ne-voie de nimic, dacă au cucerit. Ce să mai facă? Dacă ăsta mi-a iscălit mie că-mi dă toată casa, de ce să-l mai omor? A, s-ar putea totuși să-l omoare din sa-dism! Eh, asta-i altceva. Acolo intrăm

în domeniul psihiatriei, nu mai știu ce se mai întâmplă.

— *Părinte Nicolae, cind ai fost în străinătate ai stat o vreme cu Mircea Eliade, ai fost găzduit de Mircea Eliade...*

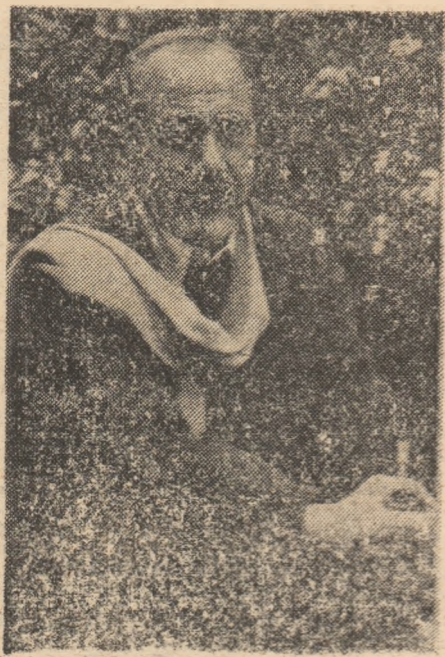
— Da...

— *Nu v-a spus, nu v-a mărturisit de ce nu se întoarce în țară?*

— Ba da. El mi-a spus că, în princi-piu, ar fi dispus să se întoarcă în țară. Dar atit timp cit posturile noastre de radio și presa noastră vorbesc insultător și jignitor despre Monica Lovinescu, despre Virgil Ierunca, despre soții Sto-lojan, despre toți ceilalți români, oameni de cultură, Vintilă Horia și toți ceilalți, n-o face. Nu se întoarce. Cind eu m-am dus la Paris, la legația română să cer prelungirea pașaportului cu o lună (mi se pare că și-am povestit), mi-au prelun-git pașaportul cu o lună, dar mi-au co-municat că vrea să-mi vorbească ataș-a-tul cultural. Nu. Mi-au comunicat că vrea să-mi vorbească ambasadorul. M-am dus acolo, în altă parte a clădirii, și pe urmă a apărut un domn care mi-a spus că-i atașatul cultural, că ambasadorul mă roagă să-l scuz că nu poate veni și că l-a însărcinat pe atașatul cultural să stea de vorbă cu mine. Mi-a spus că din cererea mea a văzut că locuiesc la Mircea Eliade și că ei mă roagă pe mi-ne, ambasadorul primul și atașatul cul-tural, să intervin pe linia profesorul Eliade să vină în țară, să accepte invi-tația. Eu am spus că voi comunica ceea ce mi s-a spus, dar că de pe acum pot să prevăd care-i va fi răspunsul lui Eliade, că-l cunosc. Si i-am spus ceea ce și-am spus dumitale acum. Că e dis-pus să vină în țară, unde mai are rude, mai are pe sora sa, că e foarte atașat de țară, că nici o clinică n-a încetat de a gândi românește, de a simți românește, de a scrie românește, că doar toată li-teratura lui e scrisă în românește, numai operelor științifice sunt scrise în france-ză și în engleză, dar de scris literatură scrie în românește. Dar dacă prietenii lui sunt tratați așa cum sunt tratați de pre-sa și de radioul român, nu se întoarce. Atașatul ăsta mi-a mai pus citeva în-trebări, mi-a vorbit foarte gentil. Eu i-am spus: să nu veniti mie să-mi spu-neți că presa e liberă și că dumneavoaș-tră nu puteți face nimic, că eu știu prea bine că presa la noi nu e liberă și că ascultă de directivele guvernului. Dați directive în sensul ăsta să înceteze, și atunci putem vorbi. Atit de modest cit sunt eu, totuși mă oblig să intervin pe linia prietenii mei de la Europa liberă să înceteze și ei cu discuțiile și cu in-sultele și să terminăm cu porcăria asta de rufe murdare, spălate în familie, să facem cumva cum fac ungurii și polonezii, unde refugiații unguri și polonezi (nici ei nu birfesc regimurile din Un-garia și din Polonia) și nici ăia nu i insul-tă pe ăștia. E un fel de înțelegere. Toți suntem români și n-ar trebui să ne insul-tăm pe calea undelor universale. Dar n-am ajuns la nici un rezultat. Am vor-bit. M-a ascultat. Am plecat. Nu s-a făcut nimic. „Una spune, alta face / Asta-i lupta pentru pace“.

Bujor NEDELCOVICI

Îmblînzitorul de lupi

— S^{UNEAI} că ai fugit din agăr!
— Da. Am fugit cu Paul și Aristide.

— Aristide? ! sar eu curioasă.
— Acolo l-am cunoscut. I se spunea Gigi Amoros, poate pentru că îi plăceau femeile. Am plecat într-o noapte. N-aveam pasapoarte, acte... Nimic! Ne-am îndreptat spre granița cu Italia. Mergeam pe calea ferată. În orice clipă puteam să fim prinși de grăniceri. După o vreme am intrat într-un tunel. Eram liberi, fericiți... Pe la mijlocul tunelului am auzit un tren care venea spre noi. Ne-am linit de zid și ne țineam de mină să nu ne smulgem curentul de aer. Eram tentat să fac un pas înainte...

— De ce ai tăcut?
— Atunci a fost prima oară când am vrut să mă sinucid... parca un drog de fier mă despică în două și eu eram și tren și tunel și victimă...
— De ce ai zis prima oară? Ai mai vrut...

— Hm! și ride scurt. O să-ți povestesc altă dată...

— Nu! Acum! Te rog, Vlad!
— Eram la Paris în stația de metrou Cambronne... Dar asta e o altă poveste... Atunci, în tunel, după ce a trecut trenul am început să țirăm ca niște nebuni și cred că pentru câteva clipe chiar înnebunisem toți trei. Am mers pe jos până în zori când am ajuns într-o gară. Ne-am despărțit, fiecare cu drumul lui: Paul în Paris, Aristide la Geneva, eu la Torino... acolo era o colegă de facultate, Doana, poate îl-am vorbit despre ea... Aveam și ceva bani...

— Bani! ciștiți de la Micuțel Hach și mă oprește, îmi dau seama de gafa comisă.

— Da, răspunde el și își toarnă coniac în pahar, gustă încet savurându-l, apoi îl lasă mina pe capul lui Big care stă nemiscat lângă el și așteaptă să fie mințiat.

Luna se ridicase deasupra pădurii. Curca, larba, cuștiile ciunilor, copacii... toate păreau vopsite cu spumă de mare. Senzație de ireal dar pentru prima dată nu și de halucinație... o fascinație insinuantă a nopții, a pădurii și a cerului... o muzică a vibrațiilor imperceptibile, o uriașă scoică descănisă spre lună în care noi stăteam ocrotiți cu privirile îndreptate spre cerul instelat...

Mai întâi aud un sunet bizar, ca un scîncet de copil, apoi îndrept ochii spre Vlad. Lumina palidă a lunii și mina — în care ține țigara așezată în dreptul obrazului — mă împiedică să văd ce se petrece cu el. Sunetele se repetă, sunetele care precum un bohot de ris. Mina se lasă în jos, acum îi văd chipul, ochii... Lovește încet cu palma în masă; gest siruit de bucuria închisă în pieptul care saltă ușor, apoi risul se declanșează, dar imediat este reprimat, strins parcă cu dinții în această tentativă de a se dezlănți și concomitent de a-l stăpâni parcă pentru a nu tulbura liniștea nopții și a pădurii...

— Garajul! Subsolul! Doamne! Bles-tematul ăla de subsol și garaj! Marcelo și Negresa! Hm! Doamne!...

Se liniștește treptat, gustă din paharul cu coniac, scutură țigara, mă vede, abia acum mă vede. Și eu îl văd: dinții albi puternici, ochii scintilietori care îl joacă în orbite și forța... pe care o degajă...

— Marcelo era de zece ani portar de noapte într-un garaj. La început m-a luat tare: atribuții, ronduri la două ore, cum se procedează în caz de incendiu... Mă țineam după el cum se ține Big după mine. Tăceam și îl ascultam. Ne-am întors la postul de comandă, acolo era un pupitr și ecranele camerelor de televiziune montate la cele trei porți care se deschideau automat. Era frig, m-am așezat pe un scaun, m-am sprijinit de un calorifer și am adormit. Când m-am trezit Marcelo mi-a făcut o cafea, voia să știe cine sint și cum am ajuns acolo. După ce i-am povestit pe scurt a dus mina la timpă: „Tu ești nebun? Cum adică?! Ți-ai lăsat totul: casă, masă, carieră și ai venit aici... pentru o idee?!” Imediat și-a schimbat atitudinea: mă proteja, mă lăsa să dorm, se purta cu mine de parcă aș fi fost un copil care n-a știut ce face și ce drum să apuce... Într-o seară a venit la lucru îmbrăcat elegant. Ținea în brațe câteva sticle cu șampanie și pachete cu prăjituri. „Azi e onomastica mea, bambino! A noastră! Noi, huhurezii! Noi, bufnițele de noapte!” L-am felicitat și am băut un pahar cu șampanie. Mi-a

vorbit despre soția copil... despre el. Era cam bolnav, avea o nevroză provocată de toți anii în care „schimbase fusul orar”. După miezul nopții au sosit niște prieteni: două fete și un bărbat. Bucurie mare! Alte sticle cu șampanie! Una dintre fete era o negresă cu niște țije mari ca două căpite de fin și fesele ca două mingi de fotbal. Marcelo m-a prezentat, apoi s-au dus într-o cameră alăfurată. Eu am rămas la pupitr, motăiam ca de obicei. După o vreme am simțit niște degete care mă mîngiau pe ceafă și rit. Era negresa, Marina! S-a așezat cu fundul pe pupitr. Fusia se ridicase mult pe pulpele dezechilibrate. Ridea lărașă sunând nici un cuvânt, chicotea, zîmbea insinuant excitant... dinții albi îi străluceau în contrast cu pielea măslinie și buzele roșii și cărnoase. Era provocatoare, dar lipsită de vulgaritate; cu greu mă abțineam să nu pun mina pe ea și s-o întind pe masă. Noroc că a apărut domnul Rontex. Insomniacul! Era un locatar care nu putea dormi și ne vizita în fiecare noapte... uneori venea în pijama și în halat. Marcelo l-a servit cu șampanie, apoi a sunat telefonul. Era un gardian de noapte — amator de cuvinte incruștate —, l-a felicitat pe Marcelo care a început să-i explice diferența dintre omnivor, carnivor și ierbivor. Nu putea să-l convingă că omul este omnivor. L-a cerut ajutorul domnului Rontex care în calitatea lui de profesor și lingvist a început să explice etimologia cuvintului omnivor. Îl ascultam cu atenție, îmi venea să rid și odată mi-am zis: Doamne! Unde mă aflu?! Un garaj într-un subsol, un portar care vorbește la telefon și un insomniac care vrea să aducă dicționarul Larousse. „Mă aveți ceva de băut, copil? A strigat Marina. Ce discută savant în plină noapte! Dacă dumneata ești profesor, n-ai vrea să-mi explici originea cuvintului sex?!” și a început să-l mîngie și să se frece de el. Eram atît de obosit că nu înțelegeam nimic. Și iarăși mi-am zis: Marcelo vorbește la telefon și vrea să-l explice cuiva că... o negresă excită un insomniac, iar eu... Cine dracu sint eu și ce caut în acest subsol?! Nu cumva aici, sub pămînt, este adevăratul Infern și eu încă nu știu că am coborît, sau mă aflu demult... Atunci am auzit-o pe Marina țîșnind: „Ce?! Vrei să mă spurci cu saramă ta puturoasă de omnivor?!” Domnul Rontex s-a trezit din beția lui erotică, și-a aranjat pijama în față și a plecat lent. Marcelo ridea cu rectorul la ureche, iar Marina își aranja fusta și bluza acoperindu-și sinii mari cu un gest de demnitate vexată și în șoaptă... amuzată.

Din camera alăturată se auzeau comete, ceilalți doi profitau din plin de absența noastră...

Am ieșit din cabină și am încercat să mă plimb prin garaj. Printre șinele M-am oprit în dreptul unui Rolls-Royce care avea un far spart. Și mi-am zis: Poate este un Rolls tamponat?! Am plecat mai departe și am coborît la celălalt nivel al subsolului... Mergeam încet, încă ceva mă conducea de mină... Mașini albastre, mires de benzină... luminile străluceau în petele de ulei de pe ciment, pașii mei răsunau distinct, o linie roșie de nesteră, o linie din altă lume. Și iarăși mi-am zis: Poate este o negresă cu țije mari și două căpite de fin și fesele rotunde ca două mingi de fotbal... o negresă care excită un insomniac cu pijama desfăcută în față... Am stins becurile și am început să urc la etajul superior al garajului...

Intineric. Drumul era în pantă. Mergeam cu pași rari, anăsat, trunul anăscat înainte... Eu, gardianul de noapte care făcuse rondul de la ora trei. Și deodată am simțit ne cinea în spate. O prezentă vie agățată de umerii mei! Nu era prea grea, dar... mi se călărase în călcîi și o purtam mai departe urcînd cu ea. Întelegi, Ana? Atunci mi-am dat seama că cel care ține de ferite înmăchinate, chiar și un Rolls-Royce tamponat... acela era în schimbarea mea, se afla nu în mine, ci cu mine... era un camarad de drum și nu de atunci, de ani de zile și eu nu trăisem singur niciodată. Este greu să mă crezi! Nu-l așa? Al imoresia că a fost o halucinație... o nebulă?!

— Despre cine vorbești, Vlad?! Cine era agățat de umerii tăi?

Nu răspunde. Trupul îi este nemiscat. Privirea încercă să-l deschidă. Ochii deschisi. Stîi! Ochii îi sint deschisi! Atîta tot! Nu vede însă nimic. Două orbite goale. Două fese întinse de o singură căpășă...

Mi s-a făcut deodată frig...

*

— S^Ă treci pe la mine! Am ceva de lucru pentru tine! mi-a strigat Don Amprimo prin geamul deschis al portierei și m-a sîna a ieșit din garaj.

La Doina nu mai puteam locui, îmi spusese să-mi găsesc o cameră, la garaj lucram temporar...

Se oprește, ritmul inegal în care vorbește corespunde unui ritm interior în care uitarea se împleteste cu strădania de a-și aminti... ce noaptea l-am cunoscut înainte, sau poate Vlad de acum este altul decât cel pe care îl știam sau este cel adevărat și eu în ere să mă obișnuiesc cu el...

— Știi să bați la mașină? m-a întrebat Don Amprimo care era un bărbat înalt, rasat, ultimul vîlstar al unei familii de conști lombardzi.

Avea nevoie de un secretar particular. Locuia într-un apartament mobilat elegant: marmură roz pe jos, tapiserii pe pereți, iar în jur statuete africane și sud-americane. Era colecționar. Când am venit a doua zi era îmbrăcat cu un halat de casă și avea picioarele desculțe, îi plăcea să meargă cu tălpile goale pe marmura rece. Se plimba prin cameră și îmi dicta cu glas tare. Halatul i se desfacea în față, era fără chiloți și nu se acoperea. Exhibitionist?! Homosexual?! Treaba lui!...

M-am făcut că nu observ și scriam mai departe. Din când în când se anopie de acunul meu și se aplice să vadă dacă nu am făcut greșeli în italiana pe care o știu cu aproximatie. Îi simțeam trupul parfumat, îi vedeam brațele nărlate, obrații catifelati... Am continuat să bat linistit la mașină. După câteva zile a schimbat halatul de casă cu un costum de sport: tricou și pantaloni scurți. Avea un corp frumos, picioare lungi și glezne subțiri, rasate. Mereu desculț! Vedeam orice fir de praie pe marmura ce strălucea; avea manie curățeniei și era obsedat că peste tot sint microbi. Când pleca de acasă îmi lăsa scris ce trebuia să fac, îmi încredințase cheile apartamentului, uneori mă invita să cinăm împreună, mă considea un prieten mai tînăr, vorbea frumos, foarte colorat, era seducător... îmi explica ce rețezintă pentru el afacerile, acest joc palpitant, riscant și pasionant, niciodată însă nu mi-a povestit despre familia lui. Eu i-am istorisit intenționat despre „liber le mele”, voiam să înțeleg că nu mă interesează „partea bărbătească”. Într-o zi a venit acasă cu un prieten, a trecut pe lângă biroul meu fără să-mi răspundă la salut sau dus în salon, au discutat, au băut, au ris, apoi s-au retras în dormitor... N-a închis ușa, făcea totul ca eu să pot să fiu martor... să fiu gelos! Juca și rolul lui și rolul meu! Atunci am simțit că se îndrăgostise de mine! Androginul! Incerntul meu, inceptul nostru... Am plecat înainte de terminarea programului. A doua zi nu m-am dus la lucru. A trimis șoferul să mă cheme. Mi-a spus ce am de făcut ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat. A trecut un timp, am sperat că a renunțat să mai încerce rolul „seducătorului”. Hm! Fermeccătorul Don Amprimo! Un Adonis desculț pe marmura roz!...

După o lună m-a anunțat că a trecut perioada de probă, era multumit de mine, mi-a stabilit un salariu destul de bun și mi-a dat o cameră la mansardă. Eram bucuros în special pentru locuință. După câteva zile femeia de serviciu s-a internat în spital. Don Amprimo turba de furie și teamă din cauza

miliardelor de microbi care pluteau peste tot... Îi era frică să mai umble desult prin casă, era privat de una din marile lui plăceri. Mi-a dat să înțeleg — cu multă prudență și delicatețe — că n-ar vrea să aducă în casă o persoană străină și l-aș îndatora dacă aș accepta să curăț eu marmura... în schimbul unei sume de bani care nu era de neglijat. Am fost de acord, nu știam cit timp va dura „mariajul nostru” și eram curios că aflu ce urmărește... el urmărea totuși ceva. M-am aruncat de lucru, seara toată casa străluccea de curățenie. Eram însă mort de obosescă. Îmi era teamă să nu alunec pe marmura lustruită, mergeam cu tălpile goale, senzația nu-mi disolăcea. Când Don Amprimo a sosit acasă și-a cos repede nantofii, ciorapii și a început să se plimbe prin camere... la urmă s-a dobrăcat, a rămas complet gol, s-a lungit pe jos, a deschis brațele ca și cum ar fi îmbrățișat pe cineva și a închis ochii... Mă uitam la el și el tocmia Asia dorea, chiar dacă eu îl puteam crede că vād ceea ce vedeam...

S-a ridicat, a căutat portofelul, mi-a întins banii fără să-i numere, și mi-a făcut semn că pot să plec. A doua zi, spre supoarea mea, mi-a spus „să lustruiesc marmura din toată casa” fără să-mi dea nici o explicație. Credeam că n-am înțeles eu bine cuvintele rostite în italiană, lui repezită... N-a uitat să mă anunțe că „Vei fi plătit cu o sumă de două ori mai mare!” și a închis ușa cu putere. Îți dai seama ce furie m-a cuprins. Am vrut să-l dau dracului cu banii lui cu tot și să plec, apoi... am fost curios să vād pină unde merge perversiunea lui. Nu voiam să mă las învins, eram deja într-o cursă și doream să vād finalul. Toată munca luată de la început și în plus... Inutilă! Id oată și inutilă! Plimbam mașina de lustruit prin camerele spațioase și încercam să mă liniștesc rostind cuvinte la întimplare: Atroce! Abis! Odios!... Nu-l uram pe Don Amprimo! Era prea puțin! Nu-l detestam! Era prea mult! Nu-l blestemam! Nu știam să-l blestem. Dar mă gindeam la el... mă gindeam intens... îi vedeam chipul și trupul gol lungit pe marmură, un Narcis care se admira în oglinda de marmură. Și atunci am simțit că își atinsese scopul, îmi curcerise gîndurile, chiar dacă nu și trupul! Era o siluire morală și sufletească! Seducătorul își realizase intenția de seducție, dar parcă invers, cu totul invers... nu știu cum să-ți explic...

Am terminat lucrul spre seară. Când a sosit acasă a trecut dintr-o cameră în alta, a șters cu degetele prin colțuri să constate dacă n-am trîșat și mi-a întîmplat banii. Era nervos! Tremura. Am luat banii și am plecat fără să rostesc nici un cuvînt. Când am ajuns în hol am lăsat banii pe o măsută și am închis ușa în urma mea.

N-am reușit să dorm toată noaptea. Mă gindeam la el. Îi vedeam lungit pe marmura roz... o siluetă, o paiață, o gingașie peste care treceau cu mașina de lustruit! A doua zi n-am putut să mă dau jos din pat. Eram bolnav. Pe la prînz am auzit pe cineva bătînd în ușa. Era Bartoli, șoferul. Mă ruva să... M-am ridicat din pat, abia puteam să merg. Am în-

Gravură (1971)

trat în apartament. Era în dormitor. Lungit pe jos, așa cum mi-l imaginasem... Murise...

— Își stinge țigara cu un gest lent strivindu-l-o în scrumieră. Big își cuică botul pe genunchiul lui, parcă a simțit că are nevoie de el și Vlad începe să-l mângâie, trece cu palma de-a lungul gâtului și a capului.

— Nu știam ce să cred?! În fond nu dorisem să... Mă gindisem la el. Nimic altceva...

— Așa cum se întîmplase și cu Micu'ul Hach! Soun eu fără să fiu răutăcioasă, ci numai în dorința de a înțelege.

— Da! Exact! Acum se repetă și... Înțimplare?! Simplă coincidență între gîndul meu și... Incontrolabilul hazard, dar poate și o „geometrie a hazardului”...

— Sau dorința unei revanșe... unei pedepse realizată prin mijloace...

— Nu știu?! Poate eu aduceam nenoroc. **Porte-malheur!** Sau „om de ghină”, cum se spune pe la noi.

— Și după aceea ce s-a întîmplat?

— A venit poliția, a urmat o anchetă, interogatorii... eu eram ultimul care îl văzuse... Seara mă plimbam pe străzi și printr-un parc din apropiere. Încercam să înțeleg neînțeleșul... unde și cînd s-a produs o schimbare, pentru că era totuși... Poate atunci cînd am primit în dar viața Irenei am pierdut ceva tot atât de important... și m-am apropiat de altceva, de altcineva și... nu știam de cine? Aș fi vrut să mă rog lui Dumnezeu, dar nu mai puteam să-l cer nimic...

— Ce i-ai fi cerut dacă... **malheur, malchance, malediction...**

— Să mă ajute să aflu dacă eu sint cel care... dacă există în mine o putere de care nu sint constient, cum să mă apăr de ea și în special cum să-i anșer pe ceilalți și dacă este ceva de apărut...

— Dar tu, Vlad! Tu te simțea vinovat de moartea lui Don Amprimo?!

— Nu vinovat... amestecat într-o împrejurare tulbură. Complice fără să știu la ce și în mod deosebit... cu cine...

Mă uit îndelung la el, un suris imperceptibil încene să i se contureze pe chip și eu îmi zic: **sacrificiu, sacrilegiu, sacrificat...**

— Ei! S-a făcut tirziu! Hai să ne culcăm! Miine vreau să mergem la Geneva să facem cumpărături...

14

— **C**ET SĂ FAC cu el?! întrebă surprins Luc uitîndu-se la costumul de haine pe care Vlad îl lîntinde să-l probeze. Să mă duc la Bernard și iau lapte și brînză și să cred că am fost la discotecă?

Vlad nu-l ascultă, îi aranjează cu grijă haina, îl răsucește într-o parte și alta și îl privește cu interesul unui părinte.

— Ți-ar trebui o cămașă asortată, măi bălatule! O cravată, niște pantofi și... Hai! Alege! De ce stai? Acum poți să te duci la discotecă să-ți cauți o fată...

Alex a fost primul care a primit în dar haine de toamnă și iarnă. Are brațele pline cu pachete, acum se află la raionul de jucării.

— Tu ce vrei, Ana? mă întreabă Vlad. Tac și ridic din umeri. Un sentiment de bucurie îmi inundă brusc sufletul, simt că este bărbatul meu, îi aparțin iar el mă protejează.

— În primul rînd pantofi! spune el. Ai mers destul cu ăia scilciați. Pantofi și cizme pentru iarnă! Apoi o rochie, un pardesi și niște pantaloni. Vrei geans?

— Da! răspund eu surprinsă că a gîncit. Îmi doream încă din țară, acolo erau foarte scumpi... și mă duc în cabină, mă dezbrac, el se uită la mine, îmi place să mă las privită... este de părere... mă atinge pe coapse, pe sîni... pantalonii sint muțați pe pulpe și fese, mă ajută să trag fermoarul și cînd ajunge, cînd pune mina... îl sărut pe ureche, pe gît, sint toată aplecată asupra lui și amîndoi ne ferim de privirile indiscrete care ar putea să se strecoare prin peștelea cabină...

Trecem prin raionul de parfumerie și Vlad îmi cumpără o trusă de machiaj, un ruj, o pudră și o sticlă cu apă de colonie **Shalimar de Guerlain**. După aproape două ore terminăm cumpărăturile, fiecare ține în brațe câteva cutii și pachete. Abia acum observ că Vlad nu și-a luat pentru el decît o duzină de ciorași.

— Nu mai suport șosetele rupte! con-

stată el amuzat îndreptîndu-se spre camionetă. Pentru mine o pereche de șosete noi rivalizează cu un Jaguar! și izbucnește în risul lui puternic.

— Azi tata-Vlad a fost Moș Crăciun! spune Alex încîntat.

Toți trei îl sărutăm.

Big iese din camionetă — unde ne așteptase cu nerăbdare — și sare fericit. Iatră și leagănă coada... pentru prima oară îmi dă atenție, mă vîrte, se bucură și de sosirea mea... poate simte ceva de care eu sint încă străină...

*

ALEX și Luc s-au dus la culcare. Afară a început să plouă, prima ploaie din această toamnă. Vlad stă lungit pe canapeaua din fața șemineului — în care arde „un foc simbolic” — și își bea obișnuitul pahar cu coniac Hennessy. În această noapte aș vrea să fie sărbătoare, să ascultăm muzică, să dansăm și să ne iubim. Iau o pernă și mă așez pe podea lîngă Vlad. De cealaltă parte se află Big, simt însă că nu mi-e ostil.

— Miine aș vrea să mergem la primăria din sat... din Vesy. Am acolo un prieten... De ce?!

— Să ne căsătorim, spune el de parcă m-ar anunțat că afară ploaia a încetat. Bineînțeles... dacă și tu ești de acord...

Senzație că mă sufoc, cineva îmi strînge toracele cu putere și eu trebuie să mă eliberez pentru a trage aer în plămîni.

— La încercut te-am sfătuit să pleci, reia el cu aceeași voce calmă.

— „Cred că ar fi mai bine să nu rămii cu mine”, reușesc eu să-i reproduc cuvintele care m-au obsesat...

— Da! Exact! Tu însă n-ai plecat...

— „am vrut să te întreb de mai multe ori, dar n-am îndrăznit. Doreai să trăiești singur, sau... voiai să mă protejezi de un rău?”

Nu răspund.

— De atunci am trăit tot timpul cu un sentiment de neliniște și teamă. Parcă în fiecare clipă se nutea întîmpla ceva rău... mie și lui Alex! În special lui Alex! De ce taci?

— Nu știu... Așa am simțit că e mai bine pentru tine... pentru voi...

— Ai zis că vrei să-mi dai un ciine să mă păzească de ingerii mei răi: **ua ciine, pădurea profundă și ingerii...**

Tace. Fumează și tace. Un chip lipsit de expresie, ochii vidați, fără să clipească... plecat din el...

— Acum vrei să fii soția ta?

— Da! Nici azi nu cred c-o să fii fericită cu mine, dar... dacă ai rămas în pădure alături de ciinii mei, atunci... să rămii ca nevastă. Nu-i așa? Alex știe că e fiul meu, îmi zice tată. Vreau să știu și tu că... și expresia i se schimbă brusc, zîmbește în felul lui, ochii i se luminează, sint vii și el este din nou viu.

— Dar tu... iartă-mă că insist, tu faci asta numai pentru mine și Alex?

— Aș putea să flu amabil și să-ți spun... Eu, dragă Ana, am ajuns la urzeală. Nu! Mai bine zis „am văzut urzeala”, cum zicea Mamaia. Și de aceea uneori rid! Îmi place teribil să rid, chiar dacă am simțit rupte firele și nodurile țesăturii... am auzit cum sint sfîșiate. Acum încerc să refac pinza desirată... leg un nod aici, un nod colo și rid! Cîrpați! Poate tu ești singurul nod adevărat care ține întreg covorul sub picioarele mele. Tu ești pămîntul meu și eu încerc să semăn primele boabe de griu! Înțelegi?! Îmi place să văd cum se țese, cum se plămădește cum crește... am impresia că iau totul de la început, cînd eram copil în casa oărintească de la Vălenii de Munte... sint cu tata, cu mama, cu soră-mea și Mamaia... sint acolo și în același timp aici, cu ciinii mei, cu tine, cu Alex și Luc... De ce mă privești așa?!

— Pot să-ți cer ceva? În noaptea asta aș vrea să dorm cu tine, pe bancheta de lemn de lîngă șemineu...

— Bine, e cam strîmt, dar dacă dorești...

Aduc o pătură, fac patul și mă lungesc. Simt soatele întîns pe scindurile dure: „pat de monah”. Închid ochii. Îl aud cum fumează. Ascult vîntul și ploaia. Îl aștept. Gîndurile mă năvădesc... Se ridică de pe canapea și se apropie de mine. Deschid pleoapele. Doamne! Ce focuri au ars în el și cum a reușit să dobindească atita seninătate?!... Îmi scoa-

te cămașa de noapte cu mișcări încete, atente delicate... se uită la mine de parcă m-ar vedea prima oară... începe de la degetele picioarelor, glezne, genunchi coapse, solduri și se opreste... rămîne îndelung cu ochii ațîntiți fără să mă atingă... o privire calm-devoratoare care îmi transformă trupul într-o privire: gura-mea-îl vede și se întîlnește cu buzele-lui-privire...

— **D**Ă-MI actele!

— N-am nici un act! Am doar o femeie și un copil!

— Atunci cum vrei să te însori, Vladimirule?! întrebă Jacques Labry robindu-i numele cu accent, apoi își plimbă ochii albaștri de la mine la Alex apoi iarăși la mine, parcă i-ar fi jenă să ne trimită acasă.

Vlad tace, ridică din umeri și zîmbește.

— Cînd poți să-mi aduci actele?

— Peste cîteva zile, îl asigură Vlad cu tonul celui în care poate avea toată încrederea.

Labry stă un timp pe gînduri, apoi iese din cameră.

Azi-dimineață, după ce m-am trezit l-am îmbrăcat în goană pe Alex. Voiam să mă ocup de mine. Mi-am pus rochia cea nouă, pantofii iar la gît colierul pe care îl am de la mama. M-am machiat cu atenție... cîteva picături de apă de colonie pe lobul urechilor... ah! ce frumos miroase **Shallimar de Guerlain**, apoi m-am uitat în oglindă. Azi vreau să fiu frumoasă pentru mine, pentru Vlad... am însă fața obosită, sans éclat, nici trupul... parcă m-am dezobîșnuit să merg cu pantofi cu tocuri înalte... stau cocoșată, corpul și-a pierdut vigoarea, ținuta elegantă pe care o aveam înainte... **azi e nuntă mea cu Vlad! nuntă mea în Elveția! nu mi-am imaginat-o așa și totuși...** aș fi vrut să fie și părinții mei, cel puțin să le telefoniez și să le spun: **Știți? Azi a fost nuntă mea cu Vlad!... Nuntă în pădure!...**

Am făcut cîteva pași pe terasă. Era o zi cu soare și cer senin. Zi dăruită pentru noi. Pădurea nu începuse să ruginească, o priveam cu drag, iubeam tot ce mă înconjura... Lucian ne aștepta. Se ferea de labelle lui Big să nu-i murdărească costumul cel nou de care era foarte mîndru...

Domnul Labry se întoarce cu un registru sub braț și ne invită într-o sală spațioasă, chiar elegantă pentru un sat cum este Vesy. Vorbește și ride cu Vlad. A cumpărat de la el un ciine Doberman, e foarte mulțumit, e bine dressat, de atunci au rămas prieteni. Abia acum îl zărește pe Big care ne urmează ca de obicei. Labry se așează la un birou, completează niște formulare și scrie în registru. Se oprește. Sufică puternic pe nas, parcă trupul voinic i s-ar fi oprit din goană în fața unei nrăpăstii.

— Ai doi martori, Vladimirule? tună el, ca și cum și-a amintit că mai are nevoie de „încă ceva” pentru oficierea căsătoriei.

— Sigur că da! Il am pe Luc! Pe Lucian! Este aici! Vîno lîngă mine, băiatule, să te vadă domn primar Labry!...

— Nuuu! strigă el din nou, oscilînd între sentimentul datoriei și cel al prieteniei. Îți trebuie doi martori, Vladimirule! Altfel nu pot să fac nimic pentru tine!

Vlad se uită la el, la mine, la Luc la Big... intensitatea cu care caută o idee îi dă o expresie ușor exaltată... încearcă să-și învingă amărăciunea unei intenții eșuate și în acest efort dobindește o forță magică ce îmi dă convingerea că într-adevăr va găsi o soluție... chipul lui se destinde treptat cuprîns de o bucurie calmă ce-l face să suridă în felul lui, abia la urmă izbucnește într-un ris stăpînit...

— Daaa! L-am găsit! Am al doilea martor! Cum adică, domn primar?! Pentru un biet martor să ratez eu căsătoria

cu această fată? Uită-te la ea! A străbătut mii de kilometri pînă m-a găsit! Ai tu, Jacques, un suflet atît de hain încît să ne trimiți acasă pentru un simplu martor?!

— Bine-bine! Dar unde e?!

— Aici! Cu noi!

— Tu crezi, Vladimirule, că am orbit?!

Văd că sinteți doar voi trei și a-est copil!

— Big este cel mai bun prieten al meu! El este al doilea martor! rostește Vlad cu o siguranță ce nu poate fi contestată.

— Cum adică?!

Vrei să-mi spui mie, primarul din localitatea Vesy, și Labry se înecă, se bilbfie de urmăre și minie. Vrei să-mi spui mie, primarul și ofiterul stării civile din localitatea... să oficieze o căsătorie publică cu un ciine drept martor?!

— Stai! N-o lua chiar așa! Martorul se numește Big Foster! Ai auzit bine! Big Foster! Este de origine germană! Pe mama lui o chema Alberta, iar pe tatăl lui Karl! Are un pedigree excelent! Pot dovedi cu acte oficiale! Și încă ceva dragul meu prieten! Dacă tu faci asta pentru mine și familia mea — ton schimbat, în soapță, trupul aplecat spre ureche — îți dăruiesc un Doberman din familia lui Red, cel mai bun ciine de atac din cantonul Geneva!...

— Nuuu! strigă Labry și se anără cu amîndouă minile vrînd să-i interzică orice pronunare. Nici să nu te aud! Nu se poate, Vladimirule! Nu se poate! și pentru prima oară îl simt derutat: nu vrea nici să ne refuze și nici să accente.

— Duminică te invit cu toată familia! Facem un **barbecue**! Un miel la proțap cum pregătea taică-miu cînd era nuntă mare! O să vă lingeti pe degete! Fă tu asta pentru mine, Jacques! Vreau ca al doilea martor să fie Big Foster!

Nu știu dacă Vlad insistă pentru că dorește să ne căsătorim astăzi, sau îl încîntă ideea ca Big să fie martorul nostru? Pentru un funcționar elvețian propunerea lui Vlad este o nebunie de nedescris. Lui Vlad i se pare dacă nu firesc cel puțin... posibil. Eu fac un pas înapoi, vreau să-i sugerez să renunțe. Mă prînte iute de mină, îl simt palma cum mă strînge puternic. O primă rece, înuman de rece. Big parcă ar ști că vorbim despre el: stă sprijinit pe picioarele din spate, se uită la noi, are o expresie gravă, înmportantă, ca și cum ar fi aflat că este personajul principal din această disnută. Jacques Labry pufnește pe nas, se frîmîntă pe scaun, își aranjează de zor registrele pe birou, închide și deschide un dosar... nu vrea nici să încalce legea și nici...

— Nu! declară el ferm. Nu este posibil! Adică... **Nom de Dieu!** Ce mai stați?! Repede! Dacă intră cineva și mă vede cu un martor în patru labe m-am ras pentru toată viața! Se va afla pînă la Berna! De ce vă uitați la mine?!

Ne apropiem „toți patru” de birou. Vlad continuă să mă țină de mină. Labry citește la repezeală un text. Nu înțeleg nimic. Ne întinde niște hîrtii, ne arată unde să semnăm, închide dosarul, respiră ușurat și zîmbește fericit și uimit de el însuși.

— Acum plecați cit mai repede și țineți-vă gura! Ați auzit?! Vladimirule! Vîno miine să îci certificatul de căsătorie! Am uitat să vă spun că vă declar... În sfîrșit, știți voi!...

— Jacques! Prietene! Îți mulțumesc! Vă așteptăm duminică! Tragem un che-fuleț! Știi ce-i asta? Lasă! O să aflu tu la fața locului! Și încă ceva! și Vlad strînge palmele de parcă ar ține în căușul lor ceva de preț. Are numai două luni! Cel mai reușit exemplar! Acum pe cai, copii! Repede la camionetă și s-o ștergem cit mai iute...

Vlad deschide portiera mașinii cu un gest elegant ca pentru o mireasă. Simt în ochii lui că sint cu adevărat mireasă...

Fragment din romanul
IMBLÎNZITORUL DE LUP!

Însinguratul

TENTAȚIA personajului principal din romanul *Însinguratul* (Ed. Albatros, 1990) de Eugen Ionescu de a evada din spațiul său originar în cel al dramei, de a se face văzut și de a trece în piesa de teatru *Ce nemaipomenită harababură* (Ce formidable bordel) nu pare să fie ocolită de riscuri. Pentru a face față rigorilor scenei (vreau să spun, a celor consacrate în teatrul lui Eugen Ionescu) personajul trebuie să renunțe la tonul monologal, să transforme confesiunea în atitudine exemplară, să destrame jocul oarecum înșelător dintre condiția propriei persoane și cea a autorului (autorul este aici același cu naratorul), să se detașeze de structura ceva mai permisivă a formulei explicite din roman și să se supună convenției dramatice a adevărului implicit; nu în ultimul rând, să se transforme dintr-un caz-limită într-unul emblematic. Pătruns în mediul scenei, „personajul” lui Eugen Ionescu renunță la mărturisire, la simpla relatare și se transformă în martor. Fiecare detaliu de gândire și de opțiune al naratorului din *Însinguratul* se exprimă în *nemaipomenită harababură* prin jocul și acțiunile celorlalte personaje care intră în scenă, dar mai ales prin elocvența gestuală, prin mimica „personajului” dramatic, aproape mut.

Rămâne, totuși, o pre-judecată a spectatorului, care a citit și romanul, acceptarea acestei modificări de funcție de la narator la „personajul” scenic și la celelalte personaje. Dacă există similitudini justificate între naratorul din roman și personajul de teatru, ceva esențial ar fi trebuit, totuși, să se schimbe: prezent doar pentru a fi martor la spectacolul lumii care-l înconjoară, în piesă această „funcție” a personajului neîmolicat rămâne insuficientă. Ar fi putut să lipsească, sau, dimpotrivă, să fie prezent dar afirmându-și condiția de personaj exponențial. Apatia, inactivitatea, plictisul, renunțarea sint simptomatice unei crize alimentate în *Însinguratul* de revelația absurdului existențial și a vieții în societate, de angostarea neputinței de a-și reprezenta conceptul de univers finit și de a înțelege natura infinitului, la care s-ar adăuga și labilitatea gînată psihice. Conflictul acesta interior al naratorului din roman se transferă în atitudinea „personajului” din piesă,

însă diluat, fără bogăția aluvionară a nuanțelor, a reflecțiilor, a motivațiilor. Este vorba despre un decupaj al unei imagini dintr-un ansamblu care realizează cu mult mai clar jocul perspectivelor și al dimensiunilor. Ca spectator caut în permanență identitatea supratextuală a „personajului”, calitatea lui exponențială pentru a putea înțelege „funcția” pe care o îndeplinește acesta înăuntrul textului dramatic.

Criticul literar Alex. Ștefănescu remarcă (în numărul dublu 51-52 al *României literare* din 1990 în *Eugen Ionescu și stăruirea lui Leala*) că „în roman, fiind argumentat pe larg, refuzul oricărei filosofii tend să se transforme el însuși, într-o... filosofie”. În piesa de teatru, însă, personajul principal nu mai are nici o ideologie explicită, fie ea și antideologie. Observația, extrem de justă, nu explică, în același timp, elogul pe care criticul îl face piesei de teatru în comparația cu romanul: „piesa de teatru cu același subiect (al romanului, n.n.) este și mai bună. De ce? Pentru că în piesă personajul principal face aproape tot timpul și vorbă — despre el, pentru el, cu el — personajele din jur”. Dar lipsa oricărei ideologii antideologice anterioarei noastre este în fapt, expresia unei alienări (opțiuni) individuale de vreme ce el se disociază de lumina care îl înconjoară, de oțibila harababură la care refuză să participe. Celelalte personaje sînt cele care compun imaginea completă a lumii, în contururi puerile și pe care o denunță Eugen Ionescu, însă axul dramatic în jurul cărui gravitează acestea imprevizibil, absurd, comic sau tragic este ca și inexistent și transformă prezența „personajului” într-un simplu pretext, fără suport dramatic. Alex. Ștefănescu notează undeva mai departe: „Este o detasare tragică a scriitorului de el însuși”. Tocmai de aceea atitudinea lui în piesă nu transcende în totalitate particularitatea, cruzimea, „personajul” dovăduindu-se cu pe deplin capabil să pășească mediului său mai adecvat, cel al romanului.

În montarea piesei *Ce nemaipomenită harababură* pe scena Teatrului „Ion Creangă” din București, regizorul Grigore Gonța găsese încă o dată (îmi reamintesc de spectacolul *Jacques sau capătul*, realizat cu studenții Academiei de Artă Te-

trală și Cinematografică, absolvenți anul trecut) disonibilitățile sale excepționale de a înțelege și a aprofunda problematica specială a dramaturgiei lui Eugen Ionescu. Fără excese, Grigore Gonța reconstituie riguros și inteligent complexul semantic al textului, realizând, în același timp, în scenă soluția cea mai „economică” în detalii. Efortul regizorului este tocmai acela de a conferi „personajului” exponențialitate, de a-l feri de ipostaza unui caz particular. În acest sens, opțiunea lui Grigore Gonța pentru Marin Moraru în rolul „personajului” mi se pare ideală. Ca excepțională trebuie distinsă performanța prin care acest actor unic reușește să joace rolul pur al unei stări existentiale, fără nici un detaliu în plus sau în minus, mergând pînă la expresia perfectă a non-identității, sau, dimpotrivă, pînă la cea a imaginii-simbol.

TOTUȘI, dincolo de oricâte atribute laudative am însuma în contul regizorului și al actorului principal, nu s-ar putea omite un fenomen care perturbă imaginea de ansamblu a spectacolului, receptarea lui. Situațiile dramatice din text se înstrăie în mod egal, ca mărșalele pe o ață, fără să se implice într-o necesară evoluție, fiecare tablou rămânind să-și epuizeze tensiunea dramatică prin propriile resurse de expresie și aproape deloc în conexiunea lor firească cu celelalte. Nu numai „vocea” naratorului nu se adaptează, așadar, la condițiile speciale ale discursului dramatic, dar însăși structura profundă a romanului (epic-confesivă) nu pare să reușească metamorfoza codurilor ei în formula adecvată pentru teatru. Spectacolul începează să mai tîna trează atenția spectatorului, plictisindu-l chiar, din momentul în care acesta realizează imposibilitatea evenimentelor dramatice de a-și descoperi reciproc motivațiile, unul în desfășurarea celui alt, și de a evolua împreună către un punct convergent al conflictului. Repetitivitatea aceeași atitudini a „personajului” în raport cu lumea, perpetuarea, de la început și pînă la sfîrșit, a datelor problemei (de fond) nemodificate, transformă, în cele din urmă condiția dramatică a spectacolului în reprezentarea statică a unui poem, aliminteri profund, dar mult prea lung și abuzind de sugestivitatea ușor nuanțată, de la caz la caz, a

aceleiași imagini-metăforă. Undeva, înainte de mijlocul celei de-a doua părți, cred că poate fi marcat momentul în care „horizontul de așteptare” al spectatorului, menit să identifice relațiile dramatice dintre evenimente conferindu-le perspectivă și devenire, își încheie funcțiunile sale specifice și lasă spectacolului să alunece neclintit către o țintă (împlinire dramatică) permanent iluzorie.

Demersul lui Grigore Gonța de a ritma, totuși, prin efecte scenice, evoluția spectacolului, încercînd să descongese curgerea monocordă a textului, este din nou laudabilă. Chiar dacă sînt „condamnate” să se ordoneze liniar și redundant, fără „creștere” dramatică, microevenimentele pot deveni interesante în sine, dar fără să împlinească perspectiva și interesul spectatorului, în permanentă scădere. Intenția regizorului se vede răsplătită de eforturile unor actori ale căror interpretări sînt realizate cu pregnanță și caracter. Îi remarc în primul rînd pe Florina Luican în Doamna cu cățelul, expansivă, gălăgioasă, senzuală dar stingă, ridicolă, pe Mircea Musatescu în bărbatul Doamnei cu cățelul, diabolic, preventiv, pe Mărioara Sterian în Portăreasă, un personaj complex, un fel de „raisonneur” al lumii în care figurează imponderabil „personajul”. Abia după aceea aș aminti numele Marinei Procopie, în rolul chelneritei Agnes, prea hotărîtă, aspră și inflexibilă acolo unde s-ar fi cerut, din cînd în cînd, să fie mai delicată, mai feminină. În limitele unor evoluții corecte pot fi, de asemenea, remarcate, în funcție și de calibrul rolurilor, Cornelia Pavlovici, Anca Zamfirescu, Gheorghe Vrinceanu, Cristian Irimia, Nicu Simion, Mihai Verbișchi, Romeo Stavăr, Tomi Cristin.

Sebastian-Vlad Popa

Eleganța și stilul oaspeților francezi

Trupa „L'Alibi” din Rennes la București

EO PLACERE să vezi spectacole franțuzești întocmite cu seriozitate. Oricite cusururi le-ai găsi, ele îți vor impune prin eleganța jocului, prin stil, dar mai ales prin farmecul declamației. Voluptatea vorbirii spirituale, aceeași la Diderot, ca și la Lesage sau la Giraudoux, e o caracteristică galică, și Pierre Cardet de Chamblain, pe care îl cunoaștem sub un singur nume, Marivaux, era, desigur, sincer cînd declara că „tonul conversației, în general, e acela pe care am vrut eu să-l prind”. Trupa tinăra din Rennes, numită „L'Alibi”, (în vîrstă de numai cinci ani) ce ne-a adus la București *Jocul dragostei și al intimplării*, ne-a arătat încă o dată că autorul a izbutit să fie glumeț fără căznă și lovace fără vorbărie, compunînd intriga cu o mixare perfectă a comicului de caracter cu acela de situații și cu un presentiment al schimbărilor revoluționare ce pluteau în aer pe la 1730 — pe care azi îl percepem mai distinct, poate, decît altădată. Piesa a fost scrisă la maturitate. Scriitorul avea pe-atunci 42 ani și știa să arate, perifrastic, cum împărtășește el gustul veacului, „al ideilor gîndite și reflectate”. Dorința-i cea mai vie în planul expresiei era de a fi natural, adică simplu și comunicativ. Echipa care ne-a vizitat și-a făcut din simplitate un herb. Cu cinci perle de culoare gri-dulce și numai două scaune, cu cîteva proiectii luminiscente multicolore și suave sonuri de „boite à musique” ea a dat o vioiciune agreabilă intimplărilor amoroase în care stăpîniți se preschimbă în valeți și lacheii în domni, pentru a demonstra că, dincolo de haine și titluri, pasiunile

Afișul companiei franceze „L'Alibi”

omenești sînt aceleași, iar oamenii, măcar sub acest raport, asemănători. Vom mai remarcă un accent modern pus pe peripetii: detașarea ironică a actorilor de personaje printr-o fină parodie ce ne atrage atenția că sîntem la teatru, asistăm la un joc. Distanțarea e săvîrșită cu discreție și malicie — chiar dacă nu de toți — și e una din punctele de legătură cu inteligența spectatorului de azi. Alt semn că spectacolul e creat în contemporaneitate nu mai e. Totuși, cite o atare paranteză grațioasă și liniștită la involburările prezentului parcă ar fi, din cînd în cînd, necesară.

Doamna Marie-Christine Livinec, suplă, atrăgătoare, savurînd ea însăși capriciile tinereii intruchipate și valorificînd „tachinertile” și „gilcevele” care-i plăceau lui Francisque Sarcey la Marivaux, și doamna Yvette Poirier, înzestrată cu un umor mimic remarcabil, avînd simț al ironiei și plasticitate, au sporit senzația

noastră participativă la acțiune. Dl. Julien Simon a slujit cu fantezie gestică aparițiile tatălui ce se distrează la aventurile nevinovate ale fiicei sale. D-nii Gilles Ronsin și Alain Petit, încă foarte tineri, au avut o prezență cuvințioasă; sînt în curs de dezvoltare. În sfîrșit, pe dl. Daniel Dupont, — care e și directorul trupei — l-am preferat mai mult ca regizor al acestei montări de o transparență cristalină și de o fluiditate admirabilă, decît ca interpret al lui Arlecchino — rol ce ar fi avut nevoie nu atît de împeștrări formale, cît de o mai pronunțată trăsătură caracterială. Cu toate că bagheta regizorală pare a fi prea insistență în toate partiturile actricești, ceea ce duce la o anume monotonie a vizualizărilor („făcînd ca toate personajele să vorbească la fel înseamnă a provoca o oarecare plictisală — îi observa La Harpe lui Marivaux, în primul rînd, — și stăruind în uniformitatea mijloacelor, tonului și efectelor, oricîtă finețe ai avea devii obositor”) sîntem obligați a recunoaște strădania regizorală ca merituoasă în omogenizarea echipei, în frumusețea rostirilor și elasticitatea mișcărilor, în orchestrarea rafinată a picanterilor.

Mă întorc la criticul și istoricul La Harpe: Curios, acum 120 de ani, clasicist inveterat, aprehensiv față de novatorismul dramaturgic, el avea impresia că stilul acestuia e „cel mai bizar amestec de metafizică subtilă și locuțiuni triviale, sentimente alambicate și ziceri populare; nimeni n-a pus atîta apret în dorința de a fi simplu”. Azi ni se pare, dimpotrivă, că tocmai buna cuvință îi este proprie acestui sentimental și jovial autor — mai cu seamă dacă-l raportăm la unii din modernii cultivați cu sîrg la noi, în ultima vreme, bărbați și femei a căror scatofilie depășește cu mult talentul lor dramaturgic și ne arată fără folos și fără bucurie ceea ce săvîrșim, nevoiți de condiția noastră fizică, în cele mai închise încăperi unde viețuim.

Astfel că ne exprimăm gratitudinea față de trupa „L'Alibi” și scriitorul ales de ea, pentru a ne fi oferit două cecosuri de desfătare artistică, de consistență și irizarca șampaniei franțuzești.

Valentin Silvestru

Notă

În completare la *Interviu cu un tinăr actor basarabean*, publicat în numărul trecut: Teatrul „Eugen Ionescu” din Chișinău nu s-a înscris — și n-a fost înscris de nimeni — în Festivalul Național „I. L. Caragiale” de la București. Aflînd că se găsește la Iași, comitetul de organizare l-a invitat în mod special să participe nu ca „venind din străinătate” (nici dl. Ion Caramitru, nici altcineva nu a făcut o astfel de considerație) ci ca o formație românească frătească. Pentru a i se face loc în festival acestei formații a fost scos din program (și de pe afiș) un teatru din țară. S-au asigurat condițiile materiale și de spații egale cu ale tuturor celorlalte teatre participante. Actorii din Chișinău au participat „în afara concursului”, pentru că aceasta competiție era deschisă numai spectacolelor realizate în 1990 — cel al basarabenilor *Așteptîndu-l pe Godot* fiind creat anterior. Publicitatea a fost făcută în condiție egală cu a tuturor celorlalte teatre, prin afișul general expus în cîteva mii de exemplare în toată capitala, prin presă, radio și televiziune. Succesul spectacolului *Așteptîndu-l pe Godot* și condiția actorilor au determinat comitetul de organizare să acorde o bursă de 16.000 lei oaspeților de peste Prut pentru a-și putea prelunge sederea în București. A doua lor reprezentare s-a produs în seara în care s-au decernat premiile Festivalului și cînd s-a jucat, în completare, un scurt fragment din *Hamlet* (La Grădina Icoanei) nu tot spectacolul shakespearian. Programarea lui *Godot* la Teatrul „Notara” s-a făcut de comun acord cu directorul teatrului din Chișinău, în funcție de itinerarul trupei și data de reîntoarcere a ei acasă. Propozițiunea din *interviu* luat de Sevghin Omer actorului Boris Crementeuc „Cred că am fi dorit cu toții să participăm la finalul Festivalului Național” e de neînțeles, întrucît n-a existat „un final” cu spectacole, ci o festivitate de decernare a premiilor. Alte inexactități de importanță.

Un porno pentru liniștea noastră

PE CE LUME trăiți, doamnelor, domnilor și domnișoarelor? Dumneavoastră știți că la **Lu-ceafărul** „s-a băgat porno”, cum îi striga, din mers, un pusti — al-tuia în g. ana spre cinematograful — și spre filmul — „interzis celor sub 16 ani”?... Biletele se vind, pe toată ziua, dimineata la 7.

În prima zi de proiecție, fideli **Lu-ceafărului** și-au lăsat bătă toate întereșele și au luat puhoi, cu asalt, cinematograful. În stradă, bișnițarii își viadeau cu frenezie unii altora bilete: 1 dolar — un bilet; 3 mărci — două bilete. Posesorii de bilete pe valuta plus posesorii de bilete pe lei, plus neposesorii de bilete s-au împins, cu toții, „înainte!” — nu vă jucați cu imperiul simțurilor, tovarăși! — și au zdrobit orînduiala cea crudă, au învințit personalul, au spart tot ce se putea sparge — vitrinele cinematografului, sticla de la uși, — au călcat totul în picioare, ca să dea năvală, claie peste grămadă, în sală. Cu această ocazie sărbătorească, s-a spart și vitrina micului magazin lipit de cinematograf, de unde însă, se pare, n-au putut fi sustrate decît obiecte mici (ruțuri și alte fleacuri) care s-au putut extrage printre gratii. Pînă la mijlocul săptămînii trecute, lucrurile se mai reparaseră, mai erau doar două vitrine sparte, busculada ajunseseră la limita suportabilului, așa că am reușit să intru, fără să fi înduit după „protecția” în tainele căreia ne a inițiat, nu demult, dl. Doru Viorel Ursu. Serios vorbind, fenomenul semnalat de premiera po'oneză **Nu vreau porno** nu cred că trebuie ignorat. Și pentru că, mai mult ca sigur, nu v-a tentat să dați bătălia decisivă de la 7 dimineata — am să vă povestesc, cit de cit, „ce se întîmplă acolo”.

În sală, ipochimenii au venit echipați ca la meci cu muzicute și trompete, pe care le încearcă înainte de proiecție, o galerie pregătită să tropăie și să intervină cum se cuvine la fazele tari. La începutul filmului, întîlnirea — pe un ring de dans improvizat — dintre un bikini negru și un „tetra” alb pare să inaugureze delirul sălii. Dar, — surpriză! — Ca niște canibali care, vrăjiti, se dau un pas înaroi în fata prăzii, și nu se mai ating de ea — spectatori de la **Lu-ceafărul** vor fi atît de incintați de ceea ce văd, atît de concentrați pe film, încît își vor uita propriul repertoriu. Sala hohotește de ris — și asta pentru că filmul este, de fapt, un (semi)porno parodic, în care tot ce ar fi putut deveni obscen se dizolvă, continuu, în pură comedie.

Noaptea de insomnie a unui bărbat de 40 de ani, „Cînd nu pot dormi, văd numai femei goale”. Consoarta sfodăie ușor lingă el, copilul se dezvelește în camera de alături, scoate piciorul de sub plapumă, îl ridică și-l triaste de perele, și, la fiecare bocănitură, tătucii grijuliu vine să-l acopere, rememorînd între timp imagini din „Jurnalul f. s-tului celibatar”. Noaptea albă la domiciliul conjugal devine un bun pretext pentru o trecere în revistă a trupelor, pardon, a trupurilor, Asia, Julia, Marta, Nina, Anka, Hania, Kasia și altele, și altele, o colecție de femei, brune, blonde, roșcate, și o colecție de amori, unele dintre ele puse în pagină cu un incontestabil simț comic.

Ex.: într-o secvență, într-un parc, o creatură feminină îl întreabă, mai intîi, pe erou dacă l-a citit pe Heidegger, după care îl violență pe o bancă; în altă secvență partenera își colorează amorul cu texte politice: „A trecut vara, apoi toamna, iarna, a venit primăvara și, într-o zi (n.n. la culmea culmilor) — lovitura de stat!”. Avem, în film, o serie de manechine, o serie de corpuri superbe evoluînd la figuri libere alese. Dar, acestor nuduri în exercitiul funcțiunii, nu li se potrivește eticheta „porno”, lor li se potrivește mai degrabă ce scria un exeget despre femeile din pictura lui Degas, comparîndu-le cu acelea ale lui Renoir: „Sîntem departe de Renoir și de ispititoarele și glorioasele lui nudități. Aici corpul femeii nu-l dect obiect de studiu: stîmeste curiozitatea, dar nu mîscă nici simțurile, nici inima”. Pînă la urmă, diferitele fînturi par să se confunde între ele, și să compună, sub diverse înfățișări, o unică prezentă feminină — agasantă, obositoare, „carnivoră stupidă”, ca să folosim o expresie din **Tes-tosele Ninja**. Victoriosul Don Juan este, de fapt — idee veche — un nefe-reit, o victimă a femeilor care îl devoră. De la „femeia-obiect” la bărbatul-obiect. Cu cît eroul își lărgeste experiența mai convingător, cu atît îi crește nostalgia după prima — și singura — dragoste, fata pe care a iubit-o la 19 ani și pe care tocmai de aceea, a părăsit-o: imaginea plîmbării celor doi îndrăgostiți, forțată, cu cornea de înghețată în mîini revine de mai multe ori în film ca o imagine a paradisului răsturnat. „Asia, de ce n-am putut să mă desprind de tine?” mormăie insomniacul nostru quadragesar, care între timp, recunoscuse la căutarea femeii ideale” și-si placea, ca nevastă, din totă echina, tocmai creatura cea mai grăbită și cea mai ochelaristă, ținută pe post de eternă rezervă.

Un moment de relație din **Nu vreau porno**

În ceea ce am numi, prețios, „vi-ziuena senzualistă asupra ființei” propriu scenariului, se întînesc și fine accente de satiră psihologică: bărbatul posedat de femei mai e posedat, pe deasupra, și de o idee menită să-i amplifice chinurile: „cred că dacă o femeie a fost, odată, a mea, ea trebuie să-mi aparțină în continuare, după totii acești ani, chiar dacă e măritată, sau are copii, sau e în străinătate, sau la mănăstire, sau ocupă o funcție înaltă!”

În concluzie: pentru bugetul de venituri al cinematografulor, acest **Nu vreau porno** e mană cerească. Nu avem prejudecăți, credem că asemenea filme au dreptul să existe în repertoriu. Cu condiția să nu-l invadeze și să nu-l domine. Or, privind repertoriul nostru, e evident că el e dominat de filme de serie, majoritatea americane, și că e un repertoriu „de evaziune”. Într-o lume care încă aici nu s-a dezmeticit bine din (supra)vițuirea în rigurile dogmei, ar trebui ca repertoriul cinematografic să fie preocupat mult mai puțin de încasări și de divertisment, și mult mai mult de infiltrarea, în pu-

blicul pe cale să iasă anemiat din larnă, a unor doze de adevăr istoric, demnitate, libertate, și, nu în ultimul rînd — cîntă. (De altfel, Cîntă ar fi trebuit să ruleze, non-stop, încă mult timp, la cel puțin o sală din București). În loc de **Crimă sub soare**, mult mai palpitant ar fi fost, la Patria, **Orzul de marmură**. În loc de atîta alte polițiste inofensive — multă lume ar fi preferat să vadă, să zicem, un **Rouge balser** (despre comunismul francez) sau un **Palombele rosse** (despre comunismul italian), sau un **El Dorado** (despre „contrarevoluția” din Ungaria). Așa cum bișnițarii de pe Lipscani — vinzătoarele de geminte au dreptul la un repertoriu al lor, credem că și intelectuali ar avea dreptul să poată vedea în oras, în repertoriul curent (și nu în rețeaua închisă a Cinematodiv), filme care să-i intereseze cu adevărat. Proa multă „denolitizare” în repertoriul nostru! Sau poate, această mîină denolitizare (vizibilă, în ultimul timp, și în repertoriul de filme de la TV) țină de o strategie mai largă?

Modelul „panem et circenses”?

Cîre începem să avem, dacă s-ar rezolva și cu **nanom**, chiar că e prea mai fi problema cu liniștea noastră. Mai ales că acum s-a anunțat că la tv s-a dat drumul la strip-tease la Sala Palatului!

CRONICA PLASTICĂ de Tudor OCTAVIAN

O expoziție ratată

BIOGRAFIILE artiștilor plastici conacează pe un număr finit de acțiuni de reprezentare. Între acestea, expozițiile au prima importanță. Consecințele unei expoziții ratate — dat fiind că sînt indeobște greu de evaluat — nu sînt niciodată acoperite de succesul uneia bine întocmită. Pentru ca o expoziție să facă o impresie rea nu e nevoie să lucreze cineva contra ei. E destul să nu se preocupe nimeni de organizare și implicit de efecte.

Galeriile „Căminul artei” (etai) au primit, timp de cîteva săptămîni, grupul din Strada Doamnei 1, care, într-o regie la fel de stîngace, s-a manifestat și-n urmă cu doi-trei ani. Nu e vorba de o uniune de idei sau de o încercare de direcție, ci de lăptul că, prin jocul inumplării, plasticienii din generații și de orientări diferite ocupă un complex de ateliere, că relativă lor izolare ar părea să indice o posibilitate de manifestare. În alt context socio-cultural, nepreparată, totuși, inițiativă ar fi beneficiat de politicoasă îngăduință, tradițională în critica expozițiilor care nu înseamnă nimic. Fîindcă un inventar oarecare de pinze, desene și obiecte, într-o sală al cărui destin e parcă acela de a fi permanent deteriorată, nu poate să aibă alt înțeles decît înțelesul banal al oricărui inventar. E un exemplu de cum un colectiv de pictori foarte buni poate să înfățișeze Bucureștiului o expoziție foarte proastă. O selecție — dacă pe lingă interesele personale a existat și un criteriu coordonator —

care reușește să evidentieze unele slăbiciuni de metodă, o seamă de goluri în informație și, ce-i mai neplăcut, indecizii de ordin estetic, cînd cu un minimum de efort disciplinat puteau fi puse în valoare doar calitățile unor A. M. Agripa, Paulă Barbu, Constantin Albani, Nicolae Blei, Dan Constantinescu, Gheorghe Constantin, Liviu Cornescu, Gabriela Cristu, Augustin Costinescu, Lucian Cioată, Nicolae Sirbu, Horia Popp, Andrei Romoceanu, Mihai Lujanschi, Victor Triaire, Spiru Vergulescu.

Nu e deloc sigur că numele citate pe afiș pot fi regăsite și în Galerie: lucrările sînt, mai toate, prezentate neglijent, diferite de feul în care ar fi predate unei simeze comerciale; ramele sînt negîndite, cînd nu-s de-a dreptul mizerie; doar cîteva piese amintesc de ce pot da mai bun artiștii în chestiune.

Nu trebuie să ni se reproșeze că, în cazul citorva, nu deosebim autorul în stil, întrucît, anul care s-a scurs, a adus modificări importante și nu neapărat în sensul unei limpeziri stilistice. Nu-i greu de observat că destui artiști se resimt de seisme de toate naturile ale momentului cu indicile unei crize de durată. Am scris în mai multe rînduri cu simpatie — chiar dacă uneori cu accent critic — despre Dan Constantinescu, Augustin Costinescu, Spiru Vergulescu, Liviu Cornescu, Gheorghe Constantin și Gabriela Cristu iar despre ceilalți am referit respectuos și citeodată cu angajare. Sînt artiști care-si

consideră atent destinul și e păcat că nu realizează servituție unei paranoii mai de modeste. Contraciul cu publicul, cu colecționarii și comenatorii are mai multe clauze, neanunțate ca atare, dar care-i pot marca pe mari benecade. Cine ratează odată, dă semn că mai poate rata și alte dați, ceea ce, neapărat, ne înnoastem, e o eventualitate care-i sesizează mai mult pe critici și, din cînd în cînd, pe colecționari, decît pe artiștii in-sisi. Artistul român încă mai cultivă speranța că un dram de boemie, în toate manifestările sale, vine cu farmec și slujește opera. Cred că dacă e să piardă dintr-un început undeva, pierderea de aici se vădește. Piața mare a artei e foarte strictă. Ar fi util să se știe că instrumentiștii noștri, cînd merg să se angajeze în orchestre vestite, trebuie să facă dovada că se produc pe instrumente de cea mai bună calitate. E important talenul, dar e tot atît de important și mijlocul cu care el se materializează. Un găsist sîră din vest ar rămîne pur și simplu complexat de condiția tehnică extrem de precară a lucrărilor expuse la „căminul artei”. În ce ne privește, nu reușim să pricepem cum niște oameni cu gust dovedit, care și-au alcătuit „personalele” cu anume rigoare, iar citeodată exemplar, au izbutit să aleagă din producția unui an cele mai cuminți, mai convenționale piese din cîmpul operei lor.

Peter Ustinov (în **Crimă sub soare**, premieră la cinematograful Patria)

Căutînd un calorifer cald pe un ger cumplit

ÎN TIMP ce lui Saddam Hussein, ființă anxioasă — după cum declară doctorii săi — i se administrează tranșilizante și un norișor radioactiv ar pluti cumva peste văioagele Carpaților ucrainieni, eu cu o pătură pe umeri, cu caloriferele reci de-ai putea crede că nu mai există nici un om în lume, continui să mă întreb ce va rămîne din opera lui Alexei Maximovici... N-o fi o întrebare stringentă — ah, unchiule Vania, dac-am ști, dac-am ști care sînt întrebările stringente! — dar o tîm așa de cînd am văzut ceea ce Gleb Panfilov intitulase cu o intimitate suspectă: „Vassa”, în loc de Vassa Jeleznova, cum ne-o lăsase, pe viață, doamna Bulandra la Municipal. În orice caz, doamna Bulandra fusese „mult mai bine” — cum se zice în foaier — în zgrițuroaica asta cu complexe decît Inna Ciurikova, artistă extraordinară în alte filme, nu aici. Nu-l filmul ei, așa cum se simte că Gleb Panfilov ar vrea să facă „o pianină mecanică”, în replică la Mihailov, dar nu-i iese. Acolo materia era Cehov, aici e decupat Gorki și se vede tot timpul că, în pofida clasicei vitalități a ticăloșiei care permite ca o tragedie rusă să fie altceva decît una greacă, ceva nu merge; zadarnic îi spunem pe numele mic acestei hrăpărețe cu umanități prea calculate, capabilă să atîngă la o claritate a conștiinței de clasă înfîșiată exclamă: „Clasa sînt eu!”, în timp ce autorul mormăie insistînd: „Vassa, c'est pas moi!” și rău face. La Gorki ceea ce îndispune (verb căruia Ionesco i-a redat puterea de sugestie în celebra sa întrebare către Ceaușescu: „domnule președinte, nu vă dați seama că îndîșnuniți un întreg popor?”) e politica lui de glasnost și de cadre. Artistul e dominat de punctul său de vedere clar, transant și revoluționar. Trebuie să fii Tolstoi sau Dostoievski ca să birui artistic cu o asemenea „meteahnă”.

De-o viață mă gîndesc la diminețile lui Anton Pavlovič cînd se trezea între „Război și pace” și „Frații Karamazov”. Ce făcea, cum respira între aceste două masive? Nu se simțea strivit paralizat? Își puneă pînă-nez-ul și scria o schiță, o năvelă, un vodevil de-al lui. Se ducea cu „Draga de ea” la Tolstoi și acela, după lectură, lăcrăma. Dar după „Treii surori”, titanul i-a spus ceva apocaliptic: „Nu am înțeles! Nu am înțeles punctul dumitale de vedere!” Iar cînd Cehov l-a sărutat, într-o zi, bătrînul i-a aruncat, întorcîndu-și fața: „Nu-mi place cum scrii teatru! Numai Shakespeare scrie mai rău!”. E o plăcere să vezi scenele astea din romanul literaturii, chinîndu-te să găsești ce va rămîne din „Vassa” asta pe care Gorki a refăcut-o în 1935, cu un an înainte de a muri introducînd într-o acțiune de la 1913 destinul unei revoluționare de profesie, dar tot pe aceea schemă a chipului hid și a celui luminos (de asta-i ardea în '35, zi-cem noi în '90!). În timp ce toată suflarea sovietică îi aștepta un roman, nu nenumărate articole, bazat pe minunata metodă a realismului socialist: n-a dat așa ceva, nu a depășit insuficientul realism critic, deși îi primiseră grandios după 10 ani petrecuți în străinătate din '21, imediat după revoluție: îi dăduseră toate onorurile și-l înconjuraseră cu turnători și paznici atenți la fiecare mișcare a lui în colivia de aur. A tăcut. Era gata să cîrpească ceva? „E, ce va rămîne?” Gorki imputa lui Cehov că teatrul lui are o pretenție mult unei percepții estetice a realității; îi dispăcea, adică, finețea. Cehov, gîndea cum îl știm avea impresiunea că Alexei Maximovici prea bocăne cu cizmele pe scenă, prea își bruftuiește personajele — nu-l suporta brutalitatea. Decenta mea mic burgheză — din cauza căreia îmi voi pierde viața, precum

altii „par delicatessen” — îmi cere să nu uit seminariile omagiale la „Clim Samghin” cu care degeaba am căutat să învăț a mă detesta ca mic burghez. A fost inutil, — mi-au confirmat-o multe „cadre” care nu vibrau nici măcar la „Universitățile” mele. „Mama” nu mi-a plăcut niciodată. „Inima lui Danko” mi-a fost antipatică de la început în calitatea mea de cardiofob. „Azilul de noapte” are însă mizerabilismul vinos rezistent și sarcastic. În fond, ura pe tot mic-burghezii și nu le acorda nici o clipă acea minimă ocrotire pe care o găsești la toate genurile, ca un calorifer cald pe un ger cumplit. Bo-varici, stim că Flaubert ne ridiculizează, dar nu ne urăște. Mitici, Catavenci, ne putem bizui la tatăl nostru pe o oarecare protecție, cînd ne numără steagurile pierdute. Gorki a avut față de dușmani o intransigentă nu o dată imperturbabilă, a mai rea dintre toate în artă. Niciodată nu l-am pus lingă Babel, lingă Fadeev, iar acum aflu că pentru Cevengurul lui Platonov, citit în manuscris, n-a vrut să miste un deget. Ura față de micii și marii burghezi îi era alibi pentru îndoielile proletare la care talentul îi dădea dreptul cu siguranță. N-a fost fair. O puneă pe Vassa Jeleznova burjoaica să spună adevăruri teribile: „muncitorii, dacă iau puterea, își vor bea statul!”, dar drama scriitorului proletar ajuns mare și tare în acel stat care aresta scriitorii și proleta-rii a tăcut-o și nu i-a inspirat perfidiile creatoare. N-a jucat fair-de-loc. Să fi fost perfid, ca să nu fie pervers? N-a găsit „contramiscarea” — cum se zice în „Caracatița”, celei mai necesare operații atunci cînd trebuie să lupți între gangsteri... Se zice că ar fi murit, totuși, otrăvit... Se zice... Ar rămîne mai mult din cele cîteva zeci de volume — opere complete și cartonate — dacă am fi siguri că a fost asasinat? Că și noi sintem perfiți! Ah, unchiule Vania, dac-am ști, dac-am ști... ■

Sah la rege

● CEEA CE la prima lectură a „Panoramicii” nr. 4 părea doar o surpriză, s-a dovedit luni seară un eveniment. Am adăuga, apelînd la cuvinte numai la prima vedere uzate, un eveniment de tip special. Este vorba despre premiera radiofonică **Preludiu la Electra** de Petru Dumitriu (adaptare semnată de Maria Spalas, regia artistică Titei Constantinescu, în rolurile principale Mircea Albulescu, Irina Petrescu, Adrian Pintea și Mirela Gorca). Nu știam, pînă luni 28 ianuarie, de existența acestui text, scris de tînrul de 20 de ani, nu știam nici că el a apărut în „Revista Fundațiilor Regale” nr. 2-3 (februarie-martie) 1945, cu doi ani înainte, deci, de **Euridice**, primul volum al scriitorului. Informația, pusă cu amabilitate la dispoziție de Adriana Fianu, și-a dovedit imediat utilitatea, pentru că socul spectacolului radiofonic a fost destul de intens și a determinat, în consecință, dorința (nevoia) de a citi piesa. Nu ca pe un gest de verificare, ci de confirmare a impresiei puternice declansate de audita radiofonică. Am rămas, asadar, mai multe ore în tîna gicală a bibliotecii, răsfoind acea revistă de cultură capabilă, iată, a ne furniza și după aproape o jumătate de secol reale bucurii intelectuale. Căutam **Preludiul** scris de un debutant și l-am găsit în compania lui Mihail Sadoveanu (**Fantazii răsăritene**), Magda Isanos, Victor Eftimiu, Geo Bogza (**Copacul simfoniei**), Monica Lovinescu (**În contratimp, proză**), G. Mărgărit și C. Tonegaru, Barbu Brezeanu (**Dacă**, după Kipling), Ion Oană (**Vasul pierdut**, după Valéry), D. M. Pippidi (**Mimesis în Poetica lui Aristotel**), Ion Biberi (**Poezia, mod de existență**), Tudor Vianu și Petru Comarnescu (**Comentarii critice**), Adrian Marino, Lucia Demetrius, Dan Petrescu, N. Steinhart, Virgil Ierunca (**Cronici**), Camil Petrescu, directorul „Revistei” (**Note**). Stăpînit de o puternică tensiune emoțională, Petru Dumitriu atacă fără trac un motiv literar de excepțională stabilitate de-a lungul a peste 25 de secole, și, liber (parcă) de orice prejudecăți, propune vizibile modificări de accent și perspectivă. **Prologul Preludiului**, rostit de Egist, este, în acest sens, edificator și reproducerea lui aici înseamnă nu doar punerea în circulație a unui text necunoscut încă de multă lume, înseamnă și o probă a acestei modificări: „Bună seara, Eu sint Egist. Vă mulțumesc că v-ați adunat în așa de mare număr la noi; veți fi martori ai unei întâmplări care altcum ar părea de necrezut. Dar să între toată lumea, (către intrare) Deschideți, acolo, usa: n-a mai rămas nimeni afară? Incet, vă rog: cit mai multă tăcere: să nu treziți Tragedia care încă nu se mișcă îndărătul perdelei acesteia. De altfel își va desface în curînd ghearele. Bărbați subtili și femei frumoase ai acestui oraș! Veți fi de față c-o judecată greu de înțeles la ce se va petrece în noaptea aceasta în calatul gresc. Eu sunt aici ca să vă cer iertare pentru sălbăticia noastră — bineînțeles celor care încă nu sunt blazați. Blazații o vor privi ca pe un joc palid: cei pasionați însă ne vor îndreptăți toate violențele. Își vor ierta propria lor imagine pe un ecran scos din timp. Toți sunteți ca noi de orbi, cînd sunteți voi în joc. Cred că va place să fiți odată voi zeii de deasupra Infernului, care sunt destul de jos ca să vadă chinurile și să piîngă, prea sus ca să le aune și să le schimbe. Uitați-vă pe ale voastre; încercați să ne înțelegeți și iertați-ne, dăruindu-ne nouă și voua, pace”. Petru Dumitriu se distanțează în multe puncte de tradiția literară inaugurată de Homer și vie încă la Ovidiu sau Mircea Eliade, rescriind o pagină din destinul Atrazilor fără a aminti ceea ce, aproape fără excepție, a mișcat imaginația poetilor și pictorilor: jertfirea de către Agamemnon a propriei sale fiice, Ifigenia, pret incredibil pentru că războiul de 10 ani contra Troiei să poată avea loc. Motivele și motivațiile acestui indescriptibil pact nu-l preocupă deloc pe tînrul nostru scriitor ce găsește (numai?) așa răgazul de a cerceta cu ochi pătrunzători o poveste de dragoste și ură antrenînd, cu imprevizibilă precizie a jocului de sah, destinul celor patru personaje: o regină, bolnavă mai degrabă de frică și plictiseală, ce înaintează spre o viață ce se va desfășura numai în întuneric, un rege mîhnit și nefericit, o tîna ce începe să cunoască închisoarea pus-tiului interior și un tîna, alunecos, veninos ca o meduză. **Legenda Atrazilor** este regîndită și, cum copiii sînt total excluși din scenă, tragedia se concentrează asupra maturilor, lăsați în sfîrșit singuri, să-și trăiască sentimentele și resentimentele. Blestemul se împlineste, regele este ucis iar ucigașii vor fi pedepsiți în piesa viitoare pentru care cea care a fost transmisă recent la radio se instituie, așa cum o și recunoaște, doar ca **Preludiu**. Asemănînd exordul oratoric preludiului din muzică și poezie, Aristotel îl justifică, în **Retorica**, nobila lui menire, aceea de a vorbi despre lucruri cunoscute, de a le reaminti perpetuu, anulînd, astfel, îndestimarea înspăimîntătoare și instituind decisiv sacralizarea convențiilor. Această să fi fost și explicația opțiunilor lui Petru Dumitriu?

Antoaneta Tănăsescu

TELEVIZIUNE

Visul unor nopți de iarnă

■ LA UMBRA războiului din Golf se încălzesc lucrurile și în Europa. Tărie estice, care politic s-au întors cu fața spre Vest, au descoperit acum ca economic le mai rează încă destule fire de fostul protector de la răsărit. Dintre ele, conștientele de carburanți ale căror contoare funcționează acum pe valută forțată par să fie legătura cea mai puternică. Pînă la strănăturile Stateelor Unite, tusea U.R.S.S.-ului s-a întins în Est, iar asta într-o formă cu atât mai gravă cu cit petrolul din Golf e din ce în ce mai greu de obținut.

Așa se face că noi, acum, ne bucurăm de o iarnă de tip Ceaușescu. Diferența e că dl. Iosif Sava se poate plînge, la Serata de duminică, de lipsa apei calde, că frigul din case e un subiect discutat pe față la t.v. și la Primăria Capitalei, ceea ce pe mine unul nu mă prea încălzește, cu atât mai mult cu cit aceste discuții au început încă din vară. La noi însă toate discuțiile se desfășoară cu incetinitorul, iar măsurile care decurg din ele sînt aplicate cu o viteză imperceptibilă. Nu același lucru se poate spune însă despre interviurile și contrainterviurile cu care ne desfată redactorii Actualităților. Cu două săptămîni în urmă dl. Brucan a făcut un număr de afirmații „tari” în interviul acordat dlui Șoloc, readucînd în prim plan cîteva probleme dureroase: aceea a dispariției teroriștilor, aceea a armatei, procesele intentate reprezentanților de frunte ai securității și în special generalului Iulian Vlad, dosarele generalului Gușe și al comandantului garnizoanei Cluj. Elementul cel mai spectaculos al acestui interviu, piesa de bază, a fost dosarul de securitate al dlui Brucan, ars pe margini, adică numai pe margini, ceea ce a dat prilej unor gazetari să-l acuze pe fericitul său posesor că l-ar fi măsluit. Mă îndoiesc. După interviul dlui Brucan, am putut urmări, săptămîna trecută, două intervenții făcute pe tonuri diferite. Procurorul general ne-a explicat, de pildă, cum se face că nu există teroriști puși sub acuzație: lipsa de probe, netemeinicia acuzațiilor etc. Unele probe, dacă

îmi amintesc bine, le-ar putea oferi chiar Televiziunea, prin imaginile înregistrate pe 23, 24 decembrie, dacă nu cumva acestea au dispărut pe 13 iunie, la fel cum au dispărut atunci, din sediile altor institutii, dosare și arme descoperite cu multă precizie de persoane care au dat buzna la sediul poliției și în clădirea S. R. I.-ului. (Probabil că dosarele și armele aveau un miros special care a sensibilizat hasul devastatorilor). E cu puțință ca procurorii să nu dețină probe împotriva teroriștilor. Problema e de ce nu dețin aceste probe, ce s-a întimplat cu ele? Fiindcă inexistența lor nu înseamnă că n-au existat nici teroriști. Oricît de dure ar fi afirmațiile dlui Brucan (a se citi exagerate), după părerea procurorului general, faptul că procuratura a cernut dosarele securiștilor printr-o sită cu ochiuri inadmisibil de mari e un fapt mult mai dur prin evidența sa. Dispariția lor e o chestiune care privește nu numai siguranța fiecărui cetățean în parte, dar chiar a statului. Dacă admitem ca adevărate spusele generalului Iulian Vlad, că teroriștii nu sînt (nu erau) în subordinea sa, de aici rezultă că în România există o formațiune paramilitară de elită care a acționat începînd de pe 22 decembrie și pînă pe 25, după care a intrat la conservat. De vreme ce nu se cunoaște cine a condus-o, această formațiune ar putea fi reactivată oricînd, cel puțin teoretic. Dl. Brucan, nu știu dacă pentru a preîntîmpina această ipoteză sau fiindcă are informații precise, a afirmat că un avion libian cu ajutoare a luat, la plecarea din România, o parte dintre protagoniștii terorismului. Să dea Dumnezeu. Oricum, însă, cită vreme nu se va ști cu precizie cine a coordonat acțiunile teroriștilor problema rămîne deschisă, iar procuratura va mai avea de făcut față unor afirmații de felul aceluia al dlui Brucan, fiindcă nu poate fi pus semnul egalității între lipsa de probe și absența teroriștilor. Altfel, ar trebui să acceptăm ideea că în decembrie România a trăit un cosmar colectiv, nicidecum o tragedie reală.

Din partea dlui general Gușe, profesorul Brucan a primit sfatul tăios să lase armata în pace. Asta d.n. pricea că dl. Brucan a afirmat că armaia a tras la Timișoara și în alte crașe, cîrînd, de asemenea, procuraturii să facă lumină și în această privință.

În mod normal, ar trebui să ne așteptăm la un răspuns din partea dlui Brucan. E greu de spus în ce măsură adevărul are șanse de a ieși la iveală din această serie de interviuri, contrainterviuri și intervenții. Pînă una, alta, Televiziunea și-a redus numărul orelor de emisie, ne vom culca mai devreme și, dacă tot am devenit invitați speciali în Consiliul European, poate că măcar vom visa mai frumos.

Cristian Teodorescu

Ancheta. Starea cărții

1. Cite manuscrise existau în editură la începutul anului 1990?
2. Cite erau apte să vadă lumina tiparului?
3. La cite v-ați oprit?
4. Cite s-au publicat? Vă rugăm să exemplificați prin citeva titluri.
5. Există cenzură? Cauzele nepublicării.
6. Au existat cărți de sertar? Le-ați publicat?
7. Anul editorial 1991 va fi un an mai bun?
8. Ce preț va avea, în genere, o carte?

EDITURA UNU Director, CONSTANTIN ABALUȚĂ

1-4. Editura UNU a luat ființă la jumătatea anului 1990. Proiectată în special pe traduceri din literatură universală, ea și propune, cu timpul, să publice și multă poezie românească și străină, inclusiv ediții bilingve. Deocamdată pregătim apariția unei reviste omonime (revista unui), al cărei prim număr va prezenta o antologie a literaturii românești din revistele primului an de după revoluție. Ca supliment al acestei reviste va ieși în curând pe piață noul **Prima iubire**, de Samuel Beckett, text esențial pentru înțelegerea operei celui ce și-a negat întotdeauna apartenența la ceea ce criticii au numit teatrul absurdului, considerându-se probabil mult mai aproape de focalizata causticitate swiftiană. Deținem, de asemenea, copyright-ul altor citorva cărți franceze, printre care **Camera de baie** de J. P. Toussaint și **Toamnă la Pekin** de Boris Vian. Prima este deja tradusă, își așteaptă rindul la tipar, iar a doua este în curs de traducere. Proiecte avem încă multe, dar... o superstiție post-revoluționară ne îndeamnă să nu le mărturisim încă.

5-8. În fond, editura UNU i-ar sta bine să nu tipărească decât o singură carte! S-ar părea că și Ministerul Culturii și Uniunea Scriitorilor ne vor ajuta în acest sens. Hirtia și tiparul costă exorbitant (într-atât încât prețul real de producție nici nu se mai zărește prin multitudinea plus-valoriilor!), și nici nu se găsește pe toate drumurile. E sigur că asta e cenzură: una economică! Nicăieri în lume hirtia

normală la apariții. Nu puțini asigură tirajul cerut de librării și deci nici prețul scăzut al cărții.

Sperăm că anul 1991 să fie unul mai bun, dar din păcate asta nu ține de noi. Dacă organismele guvernamentale nu se vor hotărî în sfârșit (așa cum se întâmplă în toată lumea civilizată) să subvenționeze cultura, e clar că genuri ca poezia, eseu, critica literară-artistică vor dispărea odată cu creații și cititori lor. Cred că economia de piață, privatizarea, au fost înțelese greșit de autorități. Din din anume laturi ale culturii se poate scoate capital bancar. Altele trebuie intens finanțate pentru a nu întreprinde tocmai acum dezvoltarea spirituală pe care 45 de ani de comunism n-au reușit s-o anihileze. Se știe că statul francez (pe care ne place atât de mult că-l luăm de exemplu) cheltuiește sume imense pentru expansiunea în lume a francofoniei. Credem că, deocamdată, ar fi suficient ca statul român să cultive măcar înăuntrul propriilor hotare o acțiune de salvare nu a națiunii (câci ea, de nu-i amenințată de comunism, de nimic altceva nu-i), ci a propriei culturi periculoasă neglijată după revoluție.

Zilele Caragiale

S-a desfășurat la Craiova, timp de trei zile, cea de-a XIV-a ediție a manifestării „Zilele Caragiale” organizată de Societatea culturală „I.L. Caragiale”, cu sprijinul Ministerului Culturii, Inspectoratului de cultură al județului Dolj, Teatrului Național.

S-au oferit, numerosului public, filmul **De ce trag clopoșele, Mitică?**, spectacolul craiovean **O scrisoare pierdută**, recitalul actriței Rodica Mandache. Doamnele domnului Caragiale (Teatrul „Odeon”).

Diploma de onoare a Societății „Caragiale” a fost decernată, în acest an, regizorului Lucian Pintilie, „pentru strălucita valorificare a operei lui Caragiale, pe scenă și pe ecran”.

În cadrul sesiunii științifice — care în acest an a avut ca temă „Caragiale față-n față cu democrația” — au prezentat comunicări Marin Sorescu, președintele Societății „Caragiale”, Valentin Silvestru, vicepreședinte, Alexandru Florescu, secretar, regizorul Mircea Cornișteanu, criticul Patrel Berceanu, cercetătorul Stancu Hlin, criticul și istoricul literar Mircea Tomuș, criticul și istoricul teatral Romulus Diaconescu, actrița Rodica Mandache, Emil Boroghina, directorul Teatrului Național.

Un grup de oaspeți și artiști craioveni au avut o caldă întâlnire la școala din comuna Celaru, cu profesori, elevi și săteni.

O singură întrebare: La ce lucrați?

IOANID ROMANESCU

Am în atenție, în primul rând, revizuirea și publicarea unor manuscrise ce au stat prea mult timp în sertare. Sper să apară cit mai repede volumele **Morena** și **Dilatarea timpului**. De asemenea, lucrez la „comprimarea” a trei piese de teatru (scrise între 1975-1980) într-una singură (**Talanga**) și la definitivarea poemului **Urania**.

ION ANGHEL-MĂNĂSTIRE

Nu vă răspund, știți că mie îmi place să fac surprize...

(A consemnat AL. ȘT.)

Imagine din Milă și tondrețe

Pe ecrane

Iată citeva dintre noutățile repertoriului nostru cinematografic, prezent și viitor. Trei premiere americane — **Milă și tondrețe**, în ciuda tuturor piciciilor și Lupul singuratic. O premieră — producție sovietică — **Norocosul**. Un film ger-

man (fost est-german), **Visuși uciți**.

Sfârșitul lunii februarie ne va aduce și o premieră românească: **Moartea unui artist**. Regia: Horea Ponescu. Scenariul: Horea Ponescu și Liviu Dorneanu. După cunoscuta piesă a lui Horia Lovinescu.

Premiul tinăruui scriitor B.N.P. cu Le Monde

Acest premiu a avut esecul destinat să răsplătească o operă inedită, de ficțiune, în proză (nuvelă, roman, piesă de teatru), datorată unui scriitor în vîrstă de 15-23 de ani (impliniți în ziua expierii manuscrisului). Textul va avea cel puțin 5 pagini dactilografiate la două rânduri și cel mult 100 de pagini. El trebuie expedit în două exemplare și înalt de 16 martie 1991 (data limită pentru confirmarea premiului) pe adresa:

Union Laïque
6, Route de Labarthe
31600 MURET — FRANCE
Textele pot fi depuse (ori expediate prin poștă) și pe adresa Service Culturel (Bureau du livre), Ambassade de France, Str. Cristian Tell nr. 22, București, dar cel mai tîrziu pînă la 1 martie.

Fiecare candidat poate expedia mai multe texte. Textele nu vor purta nici nume, nici semnătură: vor purta doar un titlu în funcție de care vor fi recunoscute în eventualitatea obținerii premiului. Textele nu se înapoiază.

Fiecare autor va alătura textului 2 plăcuțe cu adresa și numărul său de telefon. Va preciza de asemenea numele și adresa instituției școlare sau universitare și o copie a actului de identitate tradusă în franceză. Îi va fi expediată o confirmare de primire. Dosarele incomplete vor fi refuzate.

Premiile constau în călătorii culturale, stagii, cărți etc. Textele premiate, dacă vor fi socotite valoroase, vor fi editate de către Le Monde Editions. Decernarea premiului va avea loc Vineri 24 Mai 1991, la ora 21 la MURET.

SUD-EST

La Chișinău a apărut o nouă revistă de cultură, **SUD-EST**. Este o revistă discretă și de o remarcabilă densitate intelectuală, cuprinzând sinteze referitoare la literatură, muzică, pictură, teatru, cinema, filosofie culturală. Numărul inaugural al publicației reunește semnături prestigioase de dincoace și dincolo de Prut: Constantin Noica, Mihai Cimpoi, N. Argintescu-Amza, Larisa Turea, Alexa Visarion, Pavel Pelin ș.a. Sunt reproduse, de asemenea, texte mai puțin cunoscute aparținând lui Mihai Eminescu, I.L. Caragiale, George Enescu, ca și versiunea românească a celebrei povestiri a lui Gabriel García Márquez. Cel mai frumos inecăc din lume, versiune semnată de Miruna și Dărie Novăceanu. Condușă de un eminent om de cultură din noua generație, Valentina Tăzlăuanu, revista **SUD-EST** poate contribui, cu mijloacele sale specifice, cu cit mai subtile, cu atât mai eficiente pe termen lung, la dezvoltarea unei conștiințe a unității culturale românești. Îi dorim succes!

Din partea Uniunii Scriitorilor

Marți, 29 ianuarie 1991, a avut loc întrunirea trimestrială a Consiliului Uniunii Scriitorilor. Pe ordinea de zi s-au aflat activitatea Uniunii între cele două sesiuni de consiliu, situația revistelor și a Editurii Cartea Românească, situația financiară a Uniunii, confirmări de noi membri și chestiuni curente. La dezbaterile privind analiza publicațiilor uniunii au participat redactorii șefii revistelor și directorul editurii. Au fost invitați, de asemenea, secretarii filialelor Uniunii Scriitorilor și membrii comisiei de revizie, în vederea schimbului de opinii privind chestiunile curente și planurile de activitate ale Uniunii Scriitorilor.

În urma ratificării de către consiliu a raportului comisiei de validare, au fost primiți în filiala București a uniunii următorii scriitori: la secția de proză: Dina Bals, Elena Maria Morozan, Virgil Solomie, Dăbălaș, Cristian Veltescu, Nicolae Ionescu; la secția de poezie: Stefan Radot, Adonvi Nagy Maria, Laurențiu Cârstea, Elena Indrie, Mihai Teclu, Ewald Rumpelst Korn; la secția de critică: Ralu Bordan, Marian Ponescu, Camelia Danielopol Ponescu, Corneliu Albu; la secția de literatură pentru copii și tineret: Mihaela Monoranu, Rodica Aposol Bretin, Elisabeta Preda, Gheorghe Zoraru; la secția de dramaturgie: Iana Mărgineanu, Gheorghe Rob; la secția de traduceri: Mihai Mirou, Elena Loghinovskii, Elena Hondru, Laurențiu Chechich, David Ponescu, Maria Crăciun Virgil Leffer, Aura Tapu, Mariaora Lăzărescu, Lia Brad-Chisacov, Mioara Izverna, Nina Grișescu.

La propunerea membrilor consiliului s-a hotărât convocarea următoarei întruniri în termen de o lună, urmînd să fie luate în dezbatere situația filialelor, premiile literare, proiectul de buget al uniunii și investițiile în perspectivă. La discuții au participat: Stefan Bănuțescu, Nicolae Prelincanu, Z. Ornea, Magdalena Bedrosian, Roger Cămpăanu, Laurențiu Ulici, Al. Dobrescu, G. Lăcășanu, Doina Uricariu, Gabriel Chifu, Aurel Rău, Alexandru Măcina, Al. Cistelean, Liviu Petrescu, Gh. Schwarz, Florin Iaru, Mircea Săntimbreanu, Mihai Găvruta, Nicolae Manolescu, Ioan Holban, Cezar Baltag, Elena Ștefă, Fănuș Neagu, Horia Rădulescu, Dan Desliu, Mircea Horia Simionescu, Ioanichie Olteanu, Daniela Crăsnaru, Toma George Maiorescu.

Sesiunea a fost condusă de președintele de onoare al Uniunii Scriitorilor, Ștefan Augustin Doinaș.

Calendar

11 FEBRUARIE. S-au născut: Pericle Marvinescu (1911), Paul Alexandru Georgescu (1914), Maria Rovin (1919), Margareta Bărbuț (1922), Traian Filp (1929). A murit Emilia Maiorescu-Humpel (1913).

12 FEBRUARIE. S-au născut: I.O. Suceveanu (1905), Valeriu Gorunescu (1922), Banu Rădulescu (1924), Teodor Vărgolici (1930).

13 FEBRUARIE. S-au născut: Șerban Nedelcu (1911), Horia Matei (1923), Aurel Covaci (1932). A murit Grigore Hagiu (1935).

14 FEBRUARIE. S-au născut: Const. T. Stoika (1892), Ion Călugăru (1902), Dragoș Vrânceanu (1907), Vintilă Ornaru (1927), Radu Cărneci (1928), Gheorghe Achiței (1931), Anca Balaci (1932), Doina Sălăjan (1936), Radu Dumitru (1937), Mihai Gramatopol (1937), Damian Necula (1937), Mihai Cantunari (1945). A murit Veronica Obogeanu (1986).

15 FEBRUARIE. S-au născut: Titu Maiorescu (1840), Paul Daniel (1910), Alkasis Esdra (1916), Lucian Emandi (1920), V.Em. Galan (1921), Petre Solomon (1923), Lidia Ionescu (1927), Romulus Zaharia (1930), Petre Stoica (1931), Florica Mitroi (1941), Ion Roșu (1945). A murit Lola Stere Chiracu (1984).

Danuta BIENKOWSKA:

Un colț de paradis

CE-I drept, Joanna nu se lepăda de originea ei poloneză, dar nu pomenea despre ea, vorbea atât de bine englezește încât nimeni nu-l puna această întrebare. Încă din casa întâi la grammar school, pierduse stabele finale ale numelui său, lucru cit se poate de firesc atunci, și care avea să se arate folositor și mai târziu când se căsătorise cu un englez nu lipsit de prejudecăți și convins că aveau destulă avere pentru a fi respectați de toată lumea. Firește Archibald nu discuta despre asta niciodată. Dealul interier, nu prea era vorbăreț și, când se înalța seara din City în Wimbledon, nu-l ardea de sporovăială. Citea presa, se uita la televizor, uneori se ocupa de grădinărit — nu că i-ar fi plăcut, ci de nevoie, pentru că nu izbutiseră să găsească un lucrător care, pentru o plată moderată, să fi acceptat să le vadă de grădina din jurul casei, asociată pe o colină atât de întinsă, încât s-ar fi putut amenaja pe ea un teren de golf.

Archibald cumpărase proprietatea aceea cu cinci ani în urmă, când se înălțase din Austriia, unde făcuse afaceri profitabile. Când împlinise treizeci de ani, socotise că era momentul să-și întemeieze o familie și să obțină o poziție socială corespunzătoare veniturilor sale. Cu rudele care o duceau cam prost o rupsesse de mult. Alegerea lui în ce privește soția se oprise la Jo, pentru că era bine crescută, frumoasă, zveltă, delicată. Ar fi fost greu să găsească o englozică din aceeași sferă socială. Era deprins să caute întotdeauna ocazii favorabile. Și proprietatea din Wimbledon o cumpărase mai pe nimic, pentru că fostii proprietari, viștici și cludeți, neglăsaseră cu totul atât casa cât și grădina. Renovarea casei nu puneă cine știe ce probleme, în schimb a aduce grădina într-o stare cât de cât decentă presupunea timp și efort. Doar pe baza din fata casei, care cobora spre lunca ilavă, arăta mai bine, în schimb arborii, tufisurile, plantele agățătoare alcătuiau un desis de neapătruns. Deci Archibald doar cosea iarba și tăia trandafirii, dacă soția lui nu i-o lua înainte.

Un an după ce s-au căsătorit, Jo a născut un fiu cărui i-au dat numele de Richard. Si-a amintit atunci că tatăl ei vitreg, colonelul Severn Dowgird își completează pensia modestă cu mici cistiguri, lucrând pe la grădiniile din apropiere. Îi propuse să se mute la ei într-un mic pavilion odinioară destinat personalului casnic și în schimbul unei recompense reduse să se ocupe de grădina. Dowgird ezitase la început, dar când l-au asigurat că avea mină liberă în ce privește munca pe care o avea de făcut, acceptă, cu atât mai mult cu cât din prima căsătorie îndrăgise ne micutul Richie, lucru firesc, el fiind un ins singuratic și neavând copii.

Parcul acela imens și sălbătic îl amintea locurile natale pe care nu le revăzuse de câțiva decenii. De foarte tânăr fugise din conacul părintesc așezat la graniță, pentru a se alătura legiunilor lui Pilsudski, avansase până la rangul de maior cu timpul a ajunsese comandantul unei garnizoane de provincie, în timpul ultimului război luptase în armă. Înalt, imponent, încă voinic, își păstrase curiozitatea din tinerețe și aceleași concepții.

S-a dus pe lucru mai mult cu trăsura de inimă decât cu pricopere, convins că omul născut la țară știe din instinct cum trebuie lucrat pământul. A năntat gazonul, a stăpinit culturile de citrice, a defrisat terenul smulgând zeci de zeci de trunchiuri moarte, a cărat sute de roabe cu pământ, pietre și crengi. Peste un an, Archibald era mândru de gazonul lui și de grădina de trandafiri. Într-un loc mai ferit, Dowgird a făcut și o grădină de legume, bineînțeles cu gândul la Richie.

— Sper că n-ai de gând să-l hrănești cu scribosnile astea care sînt cultivate acum cu îngrășăminte chimice și stropite cu tot soiul de otrăvuri! — tuna și fulgera în prezența lui Jo. Iar ea îi dădu dreptate, mai ales că n-o costa nimic. Se scria atât de mult despre superioritatea legumelor și fructelor nesupuse acțiunii substanțelor chimice! Au cumpărat și un poned, care avea să îngrase răzoarele, iar peste un an, doi să-l poarte în solnare pe Richie. Bătrîmul și băiatul își petreceau toată ziua în curte, fiindcă treabă era pînă peste cap, iar părinții erau de părere că fiul lor trebuie otelit. Îi dăduseră o găletușă și o lopată micuță cu care căra pînă de gravitate pământ și

• Din opera scriitoarei Danuta Bienkowska s-a tradus în limba română pe pagina și sporadic. Dădă că și pentru copii, una s u d u d u d oblesate altfel, o nua d inclua într-o antologie de proză polonă. De aceea probabil în minca ditorilor români nume e ei se a socat mai degrabă cu activitatea — într-adevăr excepțională — de traduce și popularizate a literaturii și cu urii, române și Polonia. În fapt, Danuta Bienkowska este o prozatoare și poetă, autoare a numeroase romane, nuvele, povestiri, eseuri, ajunse în patria ei la repetate ediții. Uneori scriitoarea abordează trecutul istoric, într-o proză de ev care a marilor personalități socio-culturale sau politice poloneze. Acestei serii îi aparține volumul, eu dent pentru noi cel mai interesant, consacrat figurii lui Mhai Viçazul. Altele și de preluete. Danuta Bienkowska se opreste, la viața cotidiană a oamenilor obișnuiți, istorisește despre existențe aparent banale. Nu există i să oameni perfect buni și nici v e t i perfect banale, dovedește reitrat Danuta Bienkowska. Banalitatea este doar un aut-impus camufaj, o mască pe care viața reală o dez-minte și o sfărîmă.

pietre că să-l ajute pe bunicu. Atunci când Jo născu o fetiță, Dowgird îl preluă cu totul pe băiat. Îi făcea pînă și baie și-i povestea înainte de a adormi istorii uluitoare, dar nu povestea ci întâmplări din propria lui copilărie.

Cel mai fericit erau vara, când Jo cu soțul ei și cu fetița plecau la mare. Umbiau atunci mai mult dezbrăcați, trăiau într-o lume imaginară, vinau niste lupi și urși inexistenți. Dowgird nu mai tăie desigur încurcate de lină luncă, ci dimpotrivă le lăsa să hălăduască în voie, ca Richie să se poată juca precum în „anima” pădurii. Coseau cartofi în spuză, prăjeau cîrnatii pe un foc de vreascuri, își construiseră o colibă din crengi, și în nopțile senine de august dormeau acolo sub cerul înstelat. Înainte de culcare, Dowgird puțala din pînă la usa colibei și-i povestea băiatului despre meșteșugurile lui natale.

— Pămînt arabil e puțin pe la noi, peste tot sînt doar păduri și mîștini. Pe terenurile defrisate de-abia de crește secara, dar e năpădită de blestematele de bălării. Fiecare brazdă e gîtită de tîrîni de iarbă-mare și de plop tremurător. Unde e mai umed, acolo lăstarile se amestecă și cu rogozul. Cum să te miri că oamenii au privit pădurea drept dușman! Oricine se ducea în pădure lua cu el o secure. Uneori, ca să poată trece peste un sant, tăiau frumusețe de frasin și făceau din el o punte. Păstori deseori aconereau focul sub spuză sau ardeau lemnele bătrîne. Am văzut cu ochii mei trunchiuri de stejari mincate de foc pe dinăuntru. Văcele la pășune stricau dumbrăvele, cîinii care veneau cu turmele puneau pe fugă vinatul. Dar și pădurea îi făcea omului în necaz. Pe ogoare erau nevoiți să tot plivească buruienile, luncile se acopereau de tufăruri, fiindcă lăstarii secerati făceau deindată rădăcini. Canalele și santurile trebuiau curățate intruna de arinii care creșteau parăvîzînd cu ochii. Și să fi văzut peticele de pămînt cu ovăz sau cartofi, peste care păseau mistreții! Într-o singură noapte, lăsanul pierdea totul. Urșii stricau stupii și semănăturile, lupii furau vitele și micile. Pe vreme de iarnă, satul era ca asediat, lupii dădeau tircoale stîinii. Mă scuui ori dormi?

— Așcuti, răspundea prichindelui somnoros, aspirînd mirosul focului care abia mai pînă și al fumului înălțat peste gazon. Visa apoi animale sălbatice și mîștini acoperite de ceturii asemenea tufisurilor din capînt grădini.

— Viața asta grea i-a făcut pe oamenii de atunci răzbătători și curajoși. Fiecare își clădea casa cu mîna lui, mesterea un cuprator, teșea postav din lina oilor sale, pinzeturi din in, fiecare își făcea singur încălțările, plasele de prins peste, unele din gomodărie. Fabrici nu sînt, pînă să dai de o prăvălie umblai ca la vreo patru zeci de verște, drumuri de cărută nu prea sînt, lumină electrică nici pe atât. Gazul și chibriturile se găsesc greu prin tinuturile acoperite cu păduri. Focul, ținut sub spuză, nu era lăsat să se stingă niciodată. Noaptea îl atitau intruna. Să-l stingi turnînd apă peste el era un păcat greu. Să fi încercat careva să scuibe în foc, îl și omorau, faptă era socotită sacrilegiu. Deoarece focul e sfînt, precum pîinea, o felle se afla întotdeauna pe masă învelită cu un ștergar...

Tăcîniul din fata colibei de abia mai pînă la roșetile, Richie dormea dus, iar Dowgird tot mai trăgea din pipă, depășindu-și amintirile, cum îi duceau la groapă pe răposati spre dune, ca să nu-l ude apa. Pe morminte plantau brazii, stejari, plante perene, nu arini sau mestececi. Copacii de pe morminte nu era îngăduit să-i tai, pînă și o creangă ruptă era lăsată tot acolo, printre gropi, fiindcă

era a morților. Pe mormintele bărbatilor puneau trunchiuri de stejari, cu rădăcina întoarsă spre cer. Semănau cu un animal care ar fi dormit, de aceea li se și spunea „berbec pe groapă.” Pînă și pe gropile anonime, rămase de pe urma războaielor de odinioară, era pusă întotdeauna o creangă groasă, ca să atragă atenția că sub iarbă zăceau oasele cuiva. Cîte o babă, trecînd pe acolo, cînd umbla după cluperci, mai arunca o crenguță de brad sau o floare. E mai bine de acela care doarme nesciut în codrul pustiu, decît de unul înmormîntat aici, la Londra, și avînd la căpătîi o placă de piatră, la care n-are cine să se uite!

Altă dată, Dowgird îi povestea băiatului cum se călătorea prin acele părți de lume, de unde era el de loc. Oamenii trăiau prin păduri, printre mîștini, bălți și smircuri și pe nenumerate dealuri și coline unite prin zăgăzuri. Cînd călătoreai de-a lungul unui asemenea zăgaz trebuia să fii cu ochii în patru la cercurile de apă negre sau cafenii care spălau drumul. Roțile se infundau în mil, gata, gata să se innămolească, căruța se apleca într-o rină, era în primejdie să facă o baie sau s-o pătești încă mai rău. În sfîrșit, printre-o minune primejdia era ocolită. Respirai usurat, dar peste o clipă calul intra păsînd cu băgare de seamă într-o groapă cu apă. Cum să nu-l trași o înjurătură, cînd te pomeneai cu căruța prăbusită peste răchitiș, pe fundul unui sant? Vezi tu, Richie, zăgăzurile astea sînt o stavilă pusă apel ale cărei puhoale întrepru drumul. În locurile de acest fel, oamenii aruncă mînnunchiuri de răchită și, la momentul potrivit, le aconea cu turbă. Cînd vine apa mare, pîntrunde în asemenea diguri și spală turba de pe ramurile de salcie. Oștile roților se agată de crengi. Calul smucește, trage înainte, uneori, căruța se rupe în două, calul o ia înainte cu partea din față a cărutei, iar partea dîndărăt, în care se află și călătorii, se afundă în mizga neagră... Ehe! că frumoase mai erau noroalele astea, primăvara îți luau ochii gîlbenelele înflorite, iar pe cerul albastru vedeai staturile de păsări minuite cu noroi și auzee tipatul naștilor care se roteau prin văzduh. Dormi?

— Nu dorm, răspundea Richie, căzîndu-se să-și reprezinte o cărută rîntă în două și pe bunic înglodat în noroale. — Digul se termină de obicei chiar lîngă duncile de nisip, crescute cu pînă bătrîni. Toti asteptă ivirea pădurii ca pe-o izbăvire, dar roțile săltînd peste rădăcinile spălate de ploii și zvințate de vînt îi readuc la realitate. Sacul umplut cu paie, care trebuia să servească drept pernă comodă pentru stat pe banchetă, alunecă jos, pe pămînt, printre scări. Călătorul încearcă să-l prindă, dar căruța aplecîndu-se tare peste rădăcinii, își pierde echilibrul și devine o jucărie la îndemîna forțelor dezordinii, asemenea sacului acela nefericit. Dar iată că ne asteaptă o altă aventură. În fata noastră e un vad. Sub apa neagră, murdară de turbă, zac trunchiuri sparte și crengi. Nu se vîd în hăul întunecat, le simți prezența abia atunci cînd căruța se prăbusește peste ele. Uneori trebuie să te scoli în picioare, fiindcă apa inundă fundul cărutei. Vadul este îngust, cotit, acoperit de un strat de ierburii și licheni, care se clatină smucite de ape. Serpentinele vadului ocolesc insule mari de rădăcini moarte ale unor ziganți ai pădurii, iar crengile tepoase amenință ochii și capul călătorului. Dacă se rupe căruța, sau dacă se răstoarnă, nu există scăpare. Virtos este doar fundul vadului, marginile sale sînt mîștini și bulboane. Primejdia locului o simți cald. Se codesc, sfîrșie și, lăsînd în jos capetele peste prăpastia neagră, adîlmecă drumul. Merg foarte încet, se opresc în-

truna, picie cu pictorul... Văd că dormi, Richie!

Îl acoperea pe băiat cu un pled moale, scotian, și se ducea și el să se culce, numărînd în gînd cîte zile mai aveau pînă la înapoierea fiicei sale vitrege.

De data asta Archibald se înalțase îngrilat și mai taciturn decît de obicei. Inflația îi afecta grav afacerile.

— Poate că are să fie mai bine să ne mutăm în Australia, îi spuse la cină lui Jo, cînd rămăseră singuri.

— Nu-ți pare rău de casă? E atât de frumos aici și atât de intim.

— Casa e cum e. Dar întreținerea ei tot mai mare...

Jo strînse de la masă, incapabilă să-și închipuie cum are să poată trăi în altă parte. Ce să-i faci! Va fi nevoită să se obișnuiască.

Peste cîteva seri, frunzărindu-și zărele, Archibald o întrebă pe soția lui:

— Nu crezi că Richie vorbește oribil englezește?

— Tu poți să-ți dai seama cel mai bine, răspunse privindu-l cu mare atenție. Trebuie să ne gîndim dacă...

— Tocmai. Mai întoarse niste pagini mai citi un articol. Puse ziarul la o parte. Partea grădini de lîngă paliste este continuare foarte neglijată. Ce-ar fi să vorbesci cu Sewern...

— As prefera să-i vorbesti tu.

— Nu, îi răspunse aspru. Tu se cuvine s-o faci.

— Cum vrei.

— A fost ideea ta.

A doua zi după micul-deiun, Jo încercă să-l convingă pe Dowgird să pună ordinea în ceea ce pentru el era „matca” pădurii. Dar tatăl ei vitreg dădu dovadă de puțină înțelegere ba chiar se minie, amintindu-i că avusese mină liberă în ce privește îngrijirea grădini.

— Tocmai că e neingrițită, sonți Jo. Se despărțiră supărați. Se vede că Dowgird îi pomeni ceva lui Richie despre această convorbire, fiindcă băiatul îi reproșă mamei sale cu o mutră supărată:

— Vrei să tai crengile? Vrei să-mi distrugi codrul? Unde am să mă joc? Unde am să-mi fac wigwamul?

— Ai aproape șase ani. În curînd începi școala și n-o să mai ai vreme de joacă.

— Si duminica?

— O să ai coleți.

— Nu vreau! se supără Richie. Prefer să mă joc cu bunicul.

— Bine, se învoi Jo, zîmbindu-l blîndete. Mai așteptăm cu grădina creștî.

Peste cîteva zile, Jo se duse totuși la Dowgird, în grădina de legume. Mirosea a toamnă, mustele se izbeau de geamurile la care se vedea pînă de pîianjen, lîngă gard creșteau flori. Se așeză pe un trunchi descopit, uitîndu-se la Dowgird cum sană răzoarele.

— Ai să-mi spui ceva? o întrebă.

— Nu, am venit doar așa. Ai avut de tras cu grădina asta!

— Mda. Răsturnă brazda de pămînt, gras și o mărunt cu sapa.

— Mă întreb uneori dacă nu ți-o fi greu...

— Drăguț din partea ta că îmi porți de griță...

— Îți datorăm foarte mult! Mai cu seamă Richie. Gratie tie a crescut sănătos și voinic. Mi-e teamă însă că vom fi nevoiți să vindem casa. Archibald are de gînd să vîndă totul și să pleacă în Australia. De aceea ar fi vrut să nunem la punct grădina. Întelegi că ar putea vinde întreaga proprietate cu mult mai bine...

— Înteleg, dar n-am să-mi scot sufletul ca totuși tău să poată obține cîteva sute de lire în plus.

— Nici nu ți-am cerut-o, se fisticli Jo. Am vrut doar să-ți explic.

— De n-ar fi Richie as pleca miine, răspunse.

— Săptămîna viitoare Richie începe școala.

— O să-mi caut altă locuință.

— Poti rămîne la noi pînă vindem casa. Asta n-are să se întîmple decît la primăvară.

— Prefer să-mi dau demisia de acum.

— Nu-i spune nimic lui Richie. Are să fie pentru el o mare lovitură!

— Pentru mine și mai mare. Dar asta e. Du la bucătărie și varza de Bruxelles. Anul ăsta e deosebit de frumoasă.

De luni Richie începuse școala. Viața lui suferise, o dedublare, cu care nu reușea să se obișnuiască. Acolo școala și colegii, aici bunicul și desigur pădurea. Cele două lumi erau greu de împăcat.

Într-o simăbătă. Archibald o instiintă pe Jo la micul-dejun că după-amiaza aşteaptă pe cineva doritor să cumpere proprietatea lor.

— Cine e ? întrebă Jo.
— Un fotograf. Face fotografii de modă la „Vogue”.

— Un artist ?
— Mai degrabă un businessman.

Fotograful se ivi însoţit de un amic la ora gustării. Jo le servi ceaiul, amănând momentul cind acei străini aveau să-i umbre prin casă şi grădina. Leatininterii, oaspetele era un om plăcut. Işi ceru scuze că vorbeşte în franceză cu prietenul său care e venit de curind la Londra.

— Nu va jenaţi, domnule Atkins, îi spuse Archibald, măsurnd cu o privire critică vesta din caiea cu floricele a acestuia. V-aş sfătuî doar să va grăbiţi, ca să puteţi vedea totuî până nu se întuneca.

— roştiţi în grădină, le propuse Jo, prefăcându-se cu o figură inexpressivă că nu cunoaşte franceza.

— Da, se învoi Atkins, sculându-se de la masă. Parcurse iute odăile de la parter, aruncă o privire sus.

— Oribile sunt casele astea englezeşti ! spuse franţuzul, Boazerie, stucaluri, ca pe vremea reginei Victoria.

— Toate trebuie aruncate afară şi modernizate.

— Care merită ?

— Vom vedea la ce preţ se aruncă.

Dowgird strîngea frunzele cu grebla. Îi cuprînsese pe cumpărători cu o privire supărată şi nepolit de nimeni se lua oupa ei, păstrînd însă distanţa cuvenită.

— Ce splendide sînt aici ! exclamă Atkins. Mai aies aici în vale. Un adevărat colţ de paradis ! Nu-i asa Fred ? O adevărată minune !

— Franţuzul aproba dînd din cap.

— Ştiţi, doamnă, i se adresă Atkins lui Jo. De n-ar fi desisul asta n-as cumpăra casa. E o extraordinară iorţă a vegetaţiei ! Are ceva primordial. Dacă sinteti de acord, putem discuta condiţiile...

În iarna aceea, Archibald plecă în Australia cu soţia lui la ski, lăsînd în grija lui Dowgird casa, copii şi o faţă de origine norvegică, care să vadă de gospodărie. N-avea obiceiul să dispară după-amiezele. Acum se iviră iar clipele fetei, a.e. jocurilor în comun şi ale poeziei.

— Doamnă, apa acoperă terenurile joase, gerul leagă bălile între ele cu un strat gros de gheaţă, asa incit pe acolo se umbia cu sania. Gonesti prin codrii plini de zăpadă. Ici tîşneste printre picioarele calilor un stol de păsări, colo se strecoară o vulpe roscată sau o turmă de cerbi. Pe marginile slăului se arată urme de lupi sau de porci mistreţi, vînatiorilor le creşte inima de bucurie. Deşi tîind tîmna uneori e cu primejdie. Pe neaşteptate cerul se acoperă de nori, se întunecă, ninge cu spor, apoi se porneşte viscolul. Unde să mai mergi în beznă ? Indicatoarele drum nicăieri — ori pustiu de zăpadă ori răchitiş. Cîteodată un crîng de arini sau mesteceni. Hat, departe, se aude urletul lupilor. Dacă albul zăpezii îţi înurmă paşii, poţi scapa cu tuga. Dar iacă e o întucime de să-ti viri desetele în ochi ? Atunci trebuie să-ti aduci aminte de spusa celor care luptă să-si scape viaţa cînd se află în prapastie : „Pacat de puteri, cumetre, mai bine lasă-te pe undă !” Vîntul şi vîforaia sint înnoadauna primejdioase. Îmi aduc aminte că în nouăzeci şi nouă, niste muncitori feroviarî se înapolau acasă noaptea după ce-si uşaseră chenzina. Brusc s-a iscat o vîforă şi au pierit cu totii. Au mers de-a rîndul cîiî ferate, deci nu s-au putut răsufla dar n-a scăpat nici unul... Văd c-ai dormit, Richie !

După înapoierca părinţilor săi, Richie deveni mai serios, mai închis în sine. Erita să discute cu adulţii, stătea rar de vorbă cu bunicul. Într-o zi se înapoie de la şcoală atît de supărat, incit Jo îl întrebă neînstită ce are :

— Ti-e rău ? Te doare în git ?

— Nu, bombăni drept răspuns asezîndu-se în faţa televizorului, desi emiteau în serial neinteresant.

Jo aprînsese semineul electric, trase stourile peste ferestrele stîrind de ploaie în camera de zi se făcu o atmosferă plăcută. Se apropiie de Richie încercînd să-l mîngieie, dar băiatul se trase la o parte cu nerăbdare.

— Ce ai ? Îi întrebă blind.

— Nimic ! răspunse cu glas sugrumat, apoi, ca fără voia lui, izbucni : De ce nînte bunicu ? De ce mi-a povestit bazaconiile aiea ?

— Ce fel de bazaconiî ?

— Despre codrii aceia si despre smîrcuri. Am făcut de ris din cauza lui. Am repetat în clasă ce mi-a istorisit. Iar invătorul nostru a fost de curind în Polonia. Zicea că si acolo sint drumuri, fafici, magazine, lumină electrică, la fel ca peste tot.

— Păi bineînţeles.

— Atunci de ce bunicu...

— Fi vrut să-i explice, dar chiar atunci cînd în odaie Archibald şi băiatul se ulă din fotolii să-l facă loc.

— Iti multumesc, băiete, am pentru tine surpriză. Ce-ai zice să petrecem weekend-ul împreună, numai noi doi ? Trebuie să mă duc la York.

— O, ar fi minunat, tată !

Joanna nu suflă o vorbă despre faptul că, în acea simăbătă, colonelul Dowgird urma să se mute de la ei.

Richie nu întrebă de el la înapoierca în călătorie şi nici săptămîna următoare, parcă ar fi considerat perfect normală dispariţia bătrînului din viaţa lui.

— schimb aştepta cu mare nerăbdare înapoierca acasă a tatălui său si, cînd zău maşina bleumarin în faţa porţii, o uşuea pe usă să-l întîmpine cu strîgăte de bucurie.

Prezentare şi traducere de
Olga Zaicik

Desant shakespeareian la Bucureşti

DUPĂ cele două turnee istorice ale trupei Royal Shakespeare Company în România, cea mai importantă instituţie teatrală în Marea Britanie, Teatrul Naţional din Londra, vine la Bucureşti. Conducătorul, Richard Eyre, al treilea director al acestei instituţii, relativ tînere, el aduce la Bucureşti ultimele producţii Shakespeare ale trupei : **Richard III** şi **Regele Lear**. Primul director al acestui teatru a fost Laurence Olivier. L-a urmat Peter Hall, acesta din urmă propunîndu-l, în 1988, ca succesor, pe Richard Eyre.

Există întotdeauna pentru publicul românesc o magică atracţie către teatrul englez. Înzestrat cu muzicalitate, românul apreciază în primul rînd frumuseţea limbii engleze, masculinitatea ei. Apoi Shakespeare scrie parca despre lucruri cunoscute nouă, trăite de noi, Care Hamlet, Richard II şi Richard III, Macbeth, Romeo şi Julieta, Coriolan, Othello, Iago şi Pericle nu sint personaje familiare, gemînd atît de mult cu noi înşine ? Singurul orgoliu al lui Shakespeare este să-i înveţi şi limba ca să-l gusti în original. Venirea Teatrului Naţional din Londra va satisface şi această dorinţă, mai ales că cele două piese sint atît de cunoscute şi jucate pe la noi. În aşteptarea acestor evenimente să facem intîii cunoştinţă cu Richard Eyre. E regizor, are 47 de ani, e un bărbat frumos, plin de umor şi scolit la Cambridge. Acolo a învăţat matematica şi fizica, dar încă din anul I a frecventat şi cursurile de literatură. Ce l-o fi atras spre teatru — căci pînă la 16 ani nu văzuse nici un spectacol ! ? Iar părinţii săi, niciodată ! Din liceu începuse însă să joace ca actor (lucru pe care l-a continuat şi în Universitate) : dădea o fugă, cînd putea, la Stratford şi la Bristol să vadă piese. La Cambridge i-a avut colegi pe Trevor Nunn, John Cleese şi era fascinat de Pinter. De altfel, Universitatea din Cambridge a avut ca studenţi şi alţi vîitori mari oameni de teatru : Peter Hall, Declan Donelan şi alţii. Aj zice că la această Universitate ar exista o secţie de regie de teatru care pregăteşte viitoare personalităţi ale genului. Nimic mai fals. Nu există în Anglia o asemenea catedră universitară. Se îndreaptă spre cariera de regizor artistic cei care se simt atraşi şi dau dovadă de talent. Acest lucru se exercsează intîii în liceu, apoi în Universitate, unde există, în timpul lor liber, activitate de teatru studentesc. Această activitate e luată foarte în serios căci tot englezul e născut actor. Am putea spune, chiar, că regizorul englez are obligaţia să fi fost intîii actor.

După ce s-a despărţit de matematică şi fizică Richard Eyre a vrut să devină scriitor şi scenarist. Între timp însă, ca orice „artist”, si-a cîştigat existenţa ca barman de night-club, fotograf, publicist etc. Începuturile în teatru sint, însă, de actor profesionist. Miţi roluri la TV, apoi în teatre, condiţie care îl făcea nefericit : „Eram ca într-o cameră mică, ce-mi lovea fruntea” povesteşte el. Într-o zi şi-a convins colegii să-l lase să-l regizeze pentru un spectacol de duminică seara unde venea un public special. Astfel montează **Knack** de Ann Jellicoe, prima piesă ce-i va orienta drumul spre regie. Din 1966 lucrează pentru Consiliul Britanic umblînd în lume şi cunoscînd tări şi civilizaţii care i-au adîncit cunoştinţele în filozofie şi în ştiinţa vietii. Cambodgia, Vietnamul, India, cu tot ce reprezintă aceste tări, au contribuit la formarea unei naturi sensibile, vesnic curioase şi întrosnece.

Dar patronul nasul lui Richard Eyre este cel care l-a făcut regizor. Numele lui este Clive Perry şi a fost directorul Teatrului „Lyceum” din Edinburgh (teatru la cart). În 1971, „Bulandra” a prezentat în Festival **Leonce şi Lena** de Büchner în regia lui Liviu Ciulei şi **D-ale carnavalului** de I.L. Caragiale în regia lui Lucian Pintilie). Timp de 6 ani Richard Eyre a montat acolo piese clasice şi contemporane, ba chiar a scris şi o piesă **The Ha-La !** care s-a jucat şi acolo şi la Londra. Cele mai bune spectacole ale acelei perioade au fost, după propriile declaraţii, **Trei surori** de Cehov şi **The Crucible** de Arthur Miller. În 1971 vedea „Bulandra” la Festivalul din Edinburgh. Declară mai tîrziu, în 1990 „României literare” : „Am văzut un spectacol antologic cu **D-ale carnavalului** în regia lui Pintilie care-mi evoca **Balul pompişilor** al lui Milos Forman. Tot atunci m-a cucerit reprezentatia cu **Leonce şi Lena** în direcţia de scenă a lui Ciulei. O montare pură, extrem de simplă dar atît de teatrală ! Cunoşteam o trupă de un nivel artistic european”.

Nu cunoştea România atunci, decit din cartea Oliviei Manning **Trilogia Balcanică**, un roman emoţional scris de o femeie, soţie de diplomat britanic la Bucureşti, între cele două războaie mondiale. Interesat de valoarea teatrului românesc solicită o călătorie teatrală în România, în 1972. Consiliul Britanic. Apoi din nou, în 1978, ca în sfîrşit în 1983 să fie invitat.

Richard Eyre, directorul Teatrului Naţional din Londra

teatrului „Bulandra” în vederea realizării unei colaborări. După o săptămîna petrecută în Bucureşti şi la spectacole vizionate la „Bulandra” decide să monteze **Hamlet**. Să ne învoim însă la destulul artistic al lui Richard Eyre. După cei 6 ani petrecuţi la Edinburgh, între 1973—78 devine director artistic la Nottingham Playhouse unde-si propune să încurajeze tinerii dramaturgi britanici de teatru. Este o perioadă bogată în experimente şi noutăţi teatrale, în care şi guvernul englez s-a arătat generos ajutînd teatrul cu subvenţii substanţiale. David Hare, Howard Brenton, Trevor Griffiths, Steven Lowe, David Edgar sint cîteva nume de autori propulsaţi de Richard Eyre la Nottingham. Între 1978—80 a lucrat numai la televiziune. Anul 1980 este anul cînd montează la Londra la Royal Court **Hamlet** cu Jonathan Price. Un mare succes care-l impune în rîndul primilor regizori din Marea Britanie. „Am explorat în **Hamlet** elementele care dau sens existenţei noastre de azi. Am căutat să dau valoare contemporană imaginii corupţiei puterii (sintem în epoca lui Nixon şi afacerii Watergate). Am căutat convenţii teatrale care să facă loc psihologiei hamletiene. Întere-sind-mă problema maturizării, a trecerii emoţionale şi intelectuale spre înţelegerea superioară a fenomenelor. Acest proces în **Hamlet** este însoţit de moarte, care reprezintă preţul cunoaşterii de sine”.

RICHARD EYRE reia **Hamlet** în altă viziune, în stagiunea 1989—90 pe scena Naţionalului, din Londra, cu altă distribuţie. Ar fi fost a treia variantă a acestui spectacol dacă ar fi reuşit să monteze piesa în 1983—84 şi la „Bulandra”. N-a reuşit din cauza unor contracte presante şi a ofertei de a face film. Autor a 3 filme pînă acum, Richard Eyre se dedică însă mai mult teatrului şi în special Teatrului Naţional, instituţie giganţ, cărui reuşeşte să-i creeze o personalitate distinctă, demnă de prima scenă a ţării. Nici nu putea fi găsit un moment mai fericit pentru turneul acestui teatru în România, întîlînd astăzi, la Direcţia Teatrului Naţional din Bucureşti, pe Andrei Serban. Acesti doi remarcabili animatori de teatru, aproximativ la aceeaşi vîrstă, unul plecînd din Est spre Vest, altul venind din Vest spre Est îşi împartă numele şi casa în vederea unui schimb pe care l-am dori permanent între instituţiile noastre.

Richard Eyre mă surprinde cu observaţii care mă fac să cred că ştie lucruri despre România pe lângă care noi trecem sau am trecut neglijent. „A fost clar pentru mine — îmi spune — că în fiecare producţie română ască de teatru pe care am văzut-o se află o mină nevăzută (mina lui Dumnezeu !), în subtext, în alegorie, în metaforă. Lumea mică a teatrului se deschide spre lumea mare, generalizabilă demnă de destinul teatrului. În limba română cadenta e bună aproape de italiană, muzicalitatea limbii o plăcută gesturile par italieneşti. Limba română este însă mai masculină decît italiană, are mai multe note grave”.

Aceste lucruri le aflui în biroul de director al Teatrului Naţional din Londra unde încercam împreună cu echipa televiziunii române un interviu cu Richard Eyre. Sintem în septembrie 1990 la jumătatea turneului cu **Hamlet** la Londra, critica s-a exprimat deja, jocurile sint făcute, părerile cunoscute. Turneul nostru se înscrie într-o permanentă stagiune internaţională pe scena Teatrului Naţional din Londra. El invită marile trupe din lume să-si prezinte producţiile publicului londonez : „Schaubühne” din Berlin, Piccolo Teatro din Milano, Teatrul Kabuki din Japonia, teatre din URSS, Taiwan, Africa de Sud etc.

În ultimii ani Richard Eyre pune în scenă **Beggar's Opera**, **Guys and Dolls**, **Svevk** în al-II-lea război mondial, **High Society**, **Hamlet**, **Richard III** şi recent **White Chameleon** de Christopher Hampton.

Scriu şi mă gîndesc în acelaşi timp cum aş putea defini activitatea şi personalitatea unui om de teatru. Fiecare spectacol

nou e un sfîrşit de drum şi în acelaşi timp reprezintă epuizarea unei experienţe unice. Cel mai mare succes, cea mai uesăvîrşită creaţie, nouă, ca absolută devine tot comun în seara premierei. Destinul teatrului este să se nască veşnic din nouă. Criteriul cel mai sigur al aprecierii valorii în artă ar putea fi conceput, la prima vedere, în relaţie cu caracterul artistului, iluzie zadarnică, deoarece spectacolul artistic are în el şi pe diavol, şi pe Dumnezeu. Fîind prieteni de aiva ani, discutînd mereu despre teatru şi rostul lui în lume am descoperit în Richard Eyre un regizor ascuns ca n-a putut cunoaşte dinăuntru, lucrînd, universul teatrului românesc. Cum povesteam mai sus, încercări au fost, promisiuni sint încă, dar încercarea puterii pe care am fi dorit s-o facem impenună sub presiunea dictaturii n-am reuşit !

Richard Eyre defineşte laconic teatrul românesc, realizînd uriaşa importanţă istorică a acestui fenomen (ca în toată Europa de Est) spunînd : pas une, intelligence, imagine, expresivitate, umanitate ! Iată calităţile rare ale unei bogate tradiţii româneşti. „Cred că în acest moment (se confesează el „României literare”, imediat după **Revoluţia română**) putem face o comparaţie între teatrul românesc şi cel britanic. Amîndouă se găsesc într-o stare de confuzie, deşi punctul de plecare şi cauzele sint diferite. După aproape o jumătate de secol de totalitarism vă aflaţi în situaţia de a umple un gol. Pînă acum a existat un consens naţional, un fel de „centralizare” a gîndurilor ; acum se pune acut problema în ce să credeţi. Este foarte simplu să gîndeşti atunci cînd te animă un puternic sentiment de opoziţie faţă de tiranie. Cînd acestă a fost îndepărtată, nimic nu mai este simplu. Aş sugera oamenilor de teatru să nu se lase copleşiti de evenimente, să nu considere că nu mai sint importanţi. Deşi acum va fi mult mai greu să se adune şi să-si concentreze energiile creatoare pentru un scop nobil, teatrul nu trebuie să-si uite menirea. Asta este ceea ce care am învăţat-o în Europa de Est. Teatrul în România trebuie să aibă conştiinţa că a însemnat ceva important în trecut că a fost o rodută a demnităţii şi libertăţii şi va fi la fel dacă va şti să asculte şi să fie sensibil la noile idei pe care le impune acest timp istoric de răscruce”.

DE CE oare am sentimentul că aş fi spus eu însumi aceste cuvînt ? De ce cred în continuare că teatrul are privilegiul de a vorbi într-o limbă înţeleasă pretutîndeni, ca si cum acolo pe scenă s-ar afla adevărul absolut ? Dar, în fond, ce profit material poate aduce această instituţie, care mai mult incurcă complicînd situaţia, şi care venic e în opoziţie ? Si totuşi, este foarte important ca preţul biletului să fie accesibil” spune Richard Eyre. „Un teatru care aduce un profit sigur de pe urma spectacolelor este neîntresant. Scena trebuie să se supună necesităţilor pietii într-o anumită măsură, dar nu trebuie aservită lor”.

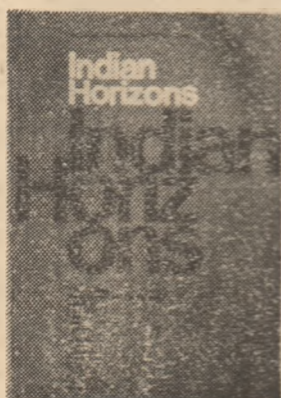
Vom vedea la Bucureşti două spectacole Shakespeare cu ocazia acestui turneu excepţional. Un **Lear** ascetic şi un **Richard III** grobian în două montări extrem de diferite, expresive însă a unei viziuni de ansamblu care înglobează preocupările de azi ale teatrului englez. Vom recunoaşte în bătrînul **Rege Lear** pe Brian Cox la 44 de ani, în **Richard al III-lea** pe Ian McKellen la 50 de ani, proaspăt înnobit de Regina Angliei şi vom vedea o producţie cu **Regele Lear** semnată de Deborah Warner la 30 de ani, cea mai mare promisiune a regiei britanice.

Shakespeare însuşi are rădăcini adînci în România aşa incit aceşti prieteni reu-niţi pentru un timp sub însemnele NT London vor aduce pe scena TN Bucureşti două personaje care reprezintă drumul spre putere şi pierderea puterii. Ce poate fi mai semnificativ pentru o Românie a cărei putere constă în slăbiciune ?

Ion Caramitru

Revista revistelor străine

Indian Horizons
(1990)

● Revistă trimestrială de cultura și artă indiană, editată de Indian Council for Cultural Relations, (fondat încă din 1950 și care deține șase asemenea periodice în limbi străine), apare la New Delhi și are ca scop consolidarea legăturilor culturale între India și întreaga lume.

Din cele patru numere din anul 1990 ne-au atras atenția câteva articole. Astfel, se prezintă discursul domnului Francois Mitterand cu ocazia conferinței Legiunii de onoare pentru producătorul indian de filme Satyajit Ray (acelasi Satyajit Ray avind în paginile aceleiasi reviste o proză scurtă). Dl. F. Mitterand subliniază faptul că sensul acestei conferințe este „menținerea legăturii de prietenie între mintile omenesti”, făcând referire la primul film al producătorului indian, *Pathar Panchali* (Cintecul drumului) din 1955, film care „a arătat lumii că Tagore a avut un mostenitor capabil de a-i exorima sensibilitatea în imagine”, devenind astfel creație universală.

Din articolul intitulat *Rabindranath Tagore: Overtures to the Great Unknown* semnat de Sirkumar Ghose, aflăm că „Tagore a știut mai mult despre Marele Necunoscut decât majoritatea oamenilor. Și, atunci când un poet la optzeci de ani, pe patul de moarte, poate înălța cuvinte pînă la altitudinea zeișcă, el nu mai este poet, ci poet

al poetilor”. Cităm din poezia menționată: „Dăruitorule de libertate, iertarea ta, îndurarea ta va fi nepuizabila bogăție în călătoria eternă. Fie ca toate legăturile omenesti să disoară de la ca vastul univers să-l cuprindă în bratele sale și fie ca el să aștepte în inima-i neînfricată Marele Necunoscut”.

Articolul intitulat *Wall Paintings of North India* (Picturile murale din India de nord) semnat de Subhashini Aryan, subliniază străvechea dragoste de decorare existentă la poporul indian, o importanță exorimare picturală datind încă din antichitate, din perioada literaturii sanscrite. Asemenea picturi se găsesc și în peșterile primitive preistorice cum sunt cele de la Madhya Pradesh și Uttar Pradesh, după opinia autorului fiind posibile două explicații ale existenței lor: reducerea monotoniei vieții și valoarea magică. De altfel, aflăm că pentru psihicul indian „orice lucru lipsit de decorație este de rău augur”. Artistul budhist împodobește minăstirile din regiunile Tibetului cu oarbale pictate. Și, deși multă vreme s-a crezut că această tradiție s-ar fi intrerupt timo de câteva secole, se arată că, de fapt, a existat o permanentă continuitate.

Mai amintim articolul lui Paul Jacob, care face considerații pe marginea teatrului indian contemporan, și cel semnat de Krishna Chaitanya, pe marginea filmului *Mahabharata* de Peter Brook.

Citind aceste articole, nu putem să nu ne ducem cu gândul la atmosfera romanului *A Passage to India* (Călătorie în India) de Edward Morgan Forster.

Și, fiind vorba de o revistă de „legături culturale”, se face invitația pentru trimiterea de articole în vederea publicării lor pe adresa: The Editor, Indian Council for Cultural Relations, Azad Bhavan, Indraprastha Estate, New Delhi — 110 002. (M.G.)

Moștenirea
lui Joyce

● La 13 ianuarie, ziua în care s-au împlinit 50 de ani de la moartea lui James Joyce, la Biblioteca națională din Dublin a fost deschisă o ladă cu scrisori și documente moștenite de la el. Din moștenirea literară a scriitorului irlandez. Ea fusese predată în 1945 bibliotecii, cu specificarea strictă ca documentele ce le conține să nu fie examinate decât după 50 de ani de la trecerea în neființă a lui Joyce. (N.R.Z. — 15 ian.)

Pivot
și ciclismul

● După ce a abandonat mult apreciată emisiune de televiziune „Apostrophes”, Bernard Pivot revine pe micul ecran cu un nou titlu „Bouillon de culture”, o emisiune multiculturală. Inaugurată la mijlocul lui ianuarie, aceasta cuprinde reportaje asupra artei, filmului, teatrului, viața artistică, toate centrate în jurul unei dezbateri. Dacă emisiunea „Apostrophes” a fost comparată cu un match de fotbal, cu Pivot în rolul arbitrului, noua emisiune va semăna mai curind — după cum scria un critic — cu o cursă ciclistă cu urcușuri, pante și serpentine. (LE FIGARO 10 ian.)

Charles Sterling

● Istoric de artă, fost conservator la Muzeul Luvru, la Metropolitan Museum of Art din New York, specialist în pictura franceză de la sfîrșitul evului mediu, Charles Sterling a încetat din viață la vîrsta de 80 de ani. „Sînt un vîntor în neorăta medievală” — spunea el care a fost unul din fondatorii cercetărilor consacrate „primitivilor francezi”. Printre marile sale descoperiri figurează pe primul loc Piața de la Villeneuve — les — Avignon. (LIBERATION, 10 ian.)

Tirgul de carte
de la Leipzig

● Pentru prima oară în acest an, Tirgul de carte de la Leipzig nu va funcționa concomitent cu Tirgul internațional de mărfuri, cum se obișnuia pînă acum. Programat între 24 și 29 aprilie, tirgul va prezenta cărți de specialitate și de știință, spre deosebire de edițiile anterioare la care dominante erau publicatiile beletristice și de artă. Sînt anunțati deja 400 de participanți din zece țări europene și de peste ocean. Organizatorii își propun să cultive de mai departe tradiționalele relații cu țările est-europene și să prezinte, într-o expoziție specială, literatura acestui spațiu geografic. Expozanții est-europeni vor fi scutiți de taxele de participare. Sînt oferite înlesniri și editurilor cu resurse financiare mai reduse. (DIE WELT, — 10 ian.)

Onnagata

● Așa este intitulat noul spectacol pe care cunoscutul dansator și mim englez Lindsay Kemp îl prezintă în Italia. Termenul „Onnagata” desemnează, în teatrul Kabuki, pe actor specializat în roluri feminine. „Spectacolul Onnagata reprezintă un autoportret al meu ca Arlechin. Sau, dacă vreți, un autoportret picassian, pe fondul unui joc de umbre și siluete” — a precizat Lindsay Kemp. (CORRIERE DELLA SERA, 2 ian. 1991)

Rushdie la Cairo ?

● Ascuns în Anglia, scriitorul anglo-iranian Salman Rushdie reneacă pasajele din romanul său *Versele satanice* care au fost la originea „irrevocabilei” sale condamnări la moarte de către ayatollahul Khomeini, sub amenințarea căreia trăiește de 22 de luni. După ce a renunțat la publicarea versetelor în format de buzunar, după iertarea sa de către șeicul Ghal-e-Hak, autoritatea teologică supremă de la Universitatea al-Azhar, Rushdie consideră că a sosit timpul să înceapă o viață nouă. Intenționează să plece la Cairo pentru a-și exprima grațitudinea față de seic. Între timp, prietenii săi multiplică demersurile pentru bunele ofici. Aceștia amintesc printre altele că Rushdie avea 13 ani cînd a venit în Marea Britanie. Neprimind o educație islamică, el nu putea fi judecat pentru renegarea acestei religii. (LE FIGARO, 7 ian. 1991).

Vasco Pratolini

● „Cu moartea lui Vasco Pratolini (în imagine) — scrie ziarul *Il Popolo* — dispăre o altă piesă a Novecentului nostru literar. Cărțile lui meritară de decenii atenția criticii și afecțiunea publicului cititor. Intervenția cinematografiei — multe din filmele lui deveniseră filme de succes — îl ajută să-i recunoască temele și stilul”. Vasco Pratolini se născuse în 1913 la Florența și a murit la 12 ianuarie 1991 la Roma. (IL POPOLO, 12 ian.)

Hollywoodul
și japonezii

● În 1989, celebra firmă Sony a achiziționat nu mai puțin celebra casă de filme americană Columbia. În 1990, altă firmă japoneză, Matsushita, a preluat controlul asupra altei case — MCA. După cum consideră François Forestier în *L'Express*, năpădirea Hollywoodului promite să continue. Walt Disney va primi 600 milioane de dolari de la investitori japonezi; firma Interscope Communications va fi injectată cu 250 de milioane de dolari de către Nomura, iar Time Warner esse, se pare, în atenția casei Toshiba. Toate acestea pe lângă asociația rețetelor tv: între NBC (americană) și NTV (japoneză), între ABC (americană) și Fuji (japoneză). (L'EX-PRESS, 10 ian. 1991).

Florile libertății

● Unanim apreciat drept unul din cei mai mari pictori chinezi tradiționali, Fan Zeng (52 de ani) a plecat din China clandestin, împreună cu soția, în octombrie 1990, instalindu-se la Paris. Întrebat dacă a găsit acel „spirit al libertății” pe care-l căuta, Fan Zeng a răspuns: „Da și nu. Sigur, acum nu mai pictez «a contracoer», la China, constrîngerile erau multiple. Nu demult a trebuit să repliciez un peisaj în mîns în palatul Adunării poporului. Cînd eram pe punctul de a termina niste brazi, un oficial mi-a cerut să adaug în partea de sus a tabloului un soare mare roșu, simbol al comunismului. Am fost furios [...] Mă voi reîntoarce în China atunci cînd vor înflori florile libertății”. (LE FIGARO, 9 ian.)

Festivalul
de la
Fort-de-France

● La Fort-de-France s-a desfășurat a IX-a Întîlnire mondială a chitarei, festival care se ține la fiecare doi ani. Consilierul artistic al recentei reuniuni a fost nimeni altul decît Leo Brouer, directorul Orchestrei simfonice din Cuba, cunoscut și melomanilor din țara noastră, fiind considerat drept cel mai original compozitor contemporan pentru chitară. (LE NOUVEL OBSERVATEUR, 27 dec. 1990 — 2 ian. 1991.)

La Nisa

● Festivalul mediteranean de la Nisa a înregistrat un eveniment de excepție: participarea celebrului violoncelist Mstislav Rostropovici. Concertul excepțional oferit la Aeropolis (două mii de locuri vindute în 48 de ore) a debutat cu simfonia a 3-a de Beethoven, dirijată de Philippe Bender, după care a urmat Concertul pentru violoncel de Dvorjak, unul din marile lui succesuri. (LE FIGARO, 10 ian.)

Sexagenara
Caterina Valente

● Puține vedete în timpînă cea de-a 60-a aniversare a zilei de naștere cu un palmares atât de bogat ca îndrăgita Caterina Valente: 1500 de slagăre, lied-uri și șansoane lansate în numeroase spectacole și peste 1000

de apariții pe micul ecran. Născută la Paris într-o familie de artiști, Caterina Valente a început să cînte de la 6 ani, în familie, a învățat tot ceea ce îi trebuia ca să devină o vedetă a spectacolelor cu largă audiență la public: să cînte, să danseze, să mimeze și să interpreteze un text. În toamna acestui an, Caterina Valente (n. 14 ianuarie 1931) va deveni profesoră la o facultate nou înființată în Mannheim, unde vor fi pregătiți artiști ai genului. (DIE WELT, 10 ian.)

SCRISOARE DIN WASHINGTON

Filologi români
în America (3)

AI SĂ-MI PUI poate întrebarea „dacă nu cumva sugerez că toți cei înșirați anterior, sau cei mai mulți dintre ei, sînt superiori profesional colegilor de breasla care au continuat să funcționeze în România. Se întîmplă un lucru de care sînt de vină nu savanții, ci dictatura comunistă și mecanismele ei. În România, doctoratele s-au văzut în bună măsură devalorizate și puse sub semnul îndoielii, din motivele știute: multor oameni de valoare nu li s-a îngăduit să candideze măcar, alții s-au trezit împotțonați cu doctorate pentru care erau absurd de necalificați. Într-un cos laolaltă, merele viermănoase le strică pe cele sănătoase. Imi închipui durerea și resentimentul numeroșilor specialiști legitimi ale căror merite erau și sînt încă subminate de arbitrarul poliției Ideologice leniniste din România și împiedicați totodată de izolarea dictatorială impusă de penuria bibliografică, să dea măsură adevăratei lor capacități. Or, în aceste condiții, testarea obiectivă, efortul recunoscut și omologat pe teren „advers” (fotbalistic vorbind), în condiții neutre (și, mai des, vitrege) într-o limbă și literatură străină, reprezintă o confirmare. O confirmare, în primul rînd,

pentru cei în cauză, dar, cred eu, o confirmare și pentru foștii lor dascăli și colegi din lagărul ceaușist. Nu e mai puțin adevărat că rigorile unei vieți științifice bine structurate, precum și deschiderea ideologică proprie societăților democratice exercită o influență benefică asupra evoluției intelectuale a oricui. Uite, să luăm un exemplu care să mă scoată de sub bănuiala părtinirii: Mircea Eliade. Mi se pare incontestabil că expatrierea acestui om imens de dotat l-a silit să se disciplineze științific, să-și canalizeze energiile. În același timp, i-a împus o confruntare cu spiritul timpului, cu valorile obiectivității și ale deschiderii democratice, l-a făcut să-și revizuiască și să-și amendeze radical concepțiile filosofico-pontice. Un Eliade rămas în România, dacă supraviețuia fizic, lucru de care nu putem fi siguri, ar fi rămas un supraerudit excentric fantast și dolidora de idei abia schitate. Pragmatismele și chiar reducționismele tipului de discurs occidental au servit drept constrîngeri stimulative.

O ultimă adăugire. În cursul lui 1990 au început să sosească din nou lectori în cadrul schimburilor Fulbright (program virtualmente sistat de comuniști în cursul anilor optzeci) și anume oameni de a căror valoare nu ne putem îndoi: Mișco Pop la Berkeley, Liliana Ionescu-Ruxandoiu la Seattle, Liviu Cotrău la Philadelphia, Georgiana Gălățeanu la University of California Los Angeles și alții. Va fi interesant de văzut în ce fel această reluare va consolida prezența românească în universul academic american. Căci, în adevăr, „românologia” (ca să-i zic așa) s-a menținut într-un rol ancilar în poftida prezențelor pe care le enumerau, dedi-

cate mai cu seamă studiilor teoretice și generale. (Brown, Davis, Inciana și alte 2-3 locuri ar fi parțiale excepții, după cum singurul program de literatură și cultură română de real succes, cu zece de studenți an de an, este cel pe care l-a întemăiat Rodica Boțoman la Ohio State University, în Columbus: acolo lucrează acum și profesorul Vrabie. Știu din proprie experiență cit de greu este să instiui un astfel de program: eu la Berkeley, prin 1975-1978 cînd aveam 7-8 studenți în seminar, socoteam asta un mare succes). În principiu, acești noi lectori de schimb ar trebui să constituie un fel de verigă între cercetarea românească așa cum se practică ea în România și cercetarea americană, un soi de canal de comunicare în ambele direcții. Așa se va întîmpla? Mult depinde și de atitudinea autorităților politice-culturale din România. Cei mai mulți dintre oamenii pomeniți de mine, afirmați în condiții vitrege și prin puteri proprii, sînt individualiști, încăpăținați, nu lipsiți de orgoliul autonomiei cu greu dobîndite și mai cu seamă secerți și greu de influențat, adică opaci la sentimentalisme și la colaborări (ca să nu mai vorbim de subordonări) cu fosta lor patrie care, din păcate, nu prea are ce să le ofere. Am toate motivele să bănuiesc că viitoarele legături vor depinde în chip deciziv de buna credință a forurilor românești și de realitățile politice din România. Dar, hai să nu mă mai lansez eu în prea multe profeții și mai bine să închei o scrisoare și așa prea lungă, răminînd însă al tău, cu prietenie.

Virgil Nemoianu

Washington, D.C., decembrie 1990

● Cel de al treizecilea premiu al Africii negre a fost remis de jurul prezidat de Edmond Jouvo, scriitorului ivorian Ahimadou Kouamama, pentru romanul **Mooné outrages et d'fis** (ed. Senil).

● Premiul intelectualilor independenți a re-

maî darnic, trei premii, trei autori: premiul Guillaume le Conquérant lui Patrick Grainville pentru romanul *L'Orgie, la neige* (ed.

● Premiul Jean Dautou de la Montpellier a revenit scriitorului Serge Lenz pentru *La stratégie du bouffon* (ed. Laffont.) (FIGARO LITTERAIRE, 14 ian.).

Cu această veghe tenace, se aplicase artei noastre, în protejarea articulațiilor vii, de-a lungul anilor cînd, cu orice sacrificii, dăruise o ținută europeană și o rigoare modernă revistei pe care o conducea. Dintr-un magazin destul de anacronic, mai degrabă protocolar și ineficient, **Arta** devenise, sub răspunderea lui Anatol Măndrescu, o revistă adevărată, capabilă să lupte pentru a înoua și așara talente. Pînditi de obtuza ostilitate a pomperismului, artiști ca Ion Nicodim și Horia Bernea, Mircea Spătaru și Ana Lupaș au găsit aici un câmpat de recunoaștere perspicace și de nobilă coniventă axiologică. Fariul unor asemenea opțiuni nu putea fi ținut fără o angajare în ceea ce Măndrescu numise, programatic critică — acțiune. Sub incidența unui astfel de activism lucid, organizase, în anii de relativă liberalizare a Uniunii Artiștilor Plastici, între 1968 și 1972, expozițiile cîstînd Congresul Internațional de Estetică, mai ales ampla confruntare de la Dalles, care asocia organic **Tapiseria și Sculptura în lemn**; după cum se implicase în participarea noastră la Edinburgh la galleriile Demarco, — unul din episoadele afirmînd vivace virtualitățile de expansiune ale artei românești. Cum s-ar putea uita aniversarea creștii și spațiul magistral amenajat, în primul rînd prin grija sa, a Dalles, în 1972, în jurul statuiilor lui Apostu, ori în săgetarea imprevizibilă a **Fluturilor** Isotici de nelîniste robustă a aceluiași sculptor? Tinerii de azi care nu știu, care au fost sistematic mîntiți, deturnați de la o istorie reală a acestor ultimi, decenii trebuie să poată descoperi ce a însemnat efectiv Anatol Măndrescu pentru viața noastră artistică; pentru încercările, cîte au e-

De aceea frumusețea noastră mintii
lumea de aceea Măndrescu credea în
Aerenta dimensiunii ei liberatoare.
Dacă adevărata verticalitate nu există
în natură, ci în geometrie, dacă insul
e fatal nite, încălare deviere, — o
verticală ideală trebuie totuși să exis-
te : e însuși spiritul creator, figura ar-
tistului văzută sub specie aeternitatis.
Areastă nrricției consolatoare crește
din gîndur : sale, ca un ecou sublim
peste frîngerea morții : „.....axul vă
mintului acordat eu stelele”. Cînd clo-
potele vor fi bîdînd pentru ei la Cer-
nica să ne spunem că această tensiune
dreadă ni-l va naștra mereu aproape,
în inexorabila lui sfîșiere.

Dan Hăuică

O carte despre
James

● Madame Bouglione, proprietara cinematografului parizian Rancaghi, în care de 13 ani, simbata, duminica și luna este proiectat *Les enfants du paradis* (Copiii paradiului), filmul realizat de Marcel Carné în anii 1934-45 cu Arletty (în imagine) și Jean-Louis Barrault, s-a hotărât să meargă mai departe încă 13 ani. Filmul merită, iar publicul ru lipsește" a declarat ea. (LA STAMPA, 8 ian.)

Scufita roșie confiscată

● Cu prilejul împlinirii a treizeci de ani de la moartea lui L.F. Céline, **Le Bulletin Célinien** publică într-un număr special trei articole mai puțin cunoscute, scrise în 1961 de Antoine Blondel, Robert Poulet și K. J. H. Heedens, emagii aduse limbii, stilului și genului de unul autor atinci „hlostenat”. **Bulletinul** este întovărit de o brosură în care sînt strîse caricaturile dedicate scriitorului în presa franceză, încă dinaintea războiului al doilea mondial. (FIGARO LITTÉRAIRE, 14 ian.).

● Patru sute de exemplare ale unei ediții ilustrate a celebrilor povești **Scufita roșie** au fost confiscate de autoritățile scolare din orașul Empire din California. Deținătorul a pus printre dăruirile pe care Scufita roșie le duce bunicii sale și o sticlă cu vin. Cenzorii au interpretat că este „o incitare la consumul de băuturi alcoolice”. (FIGARO LITTÉRAIRE, 11 ian.).

● Cambridge Unversity Press anunță pentru luna mai apariția volumului consacrat de Judith Woolf romanelor principale d'n creația lui Henry James (1843—1916) în care a explorat tema lui centrală, trădarea inocenței. Autoarea oferă o interpretare proaspătă, plasându-l pe James în istoria romanului englezesc concentrându-se asupra subtilităților expresiei și perspectivei, datorate formeî narrative. În imagine Henry James, portret realizat de pictorul John Singer Sargent aflat la National Portrait Gallery din Londra.

Opera Goya

Una din importante manifestări internaționale ale acestei veri Festivalul de la Spoleto (26 iunie — 14 iulie) va născuți între altele, premiera operei Gava compusă de Gian Carlo Menotti care la 7 iulie va împlini 80 de ani. Compozitorul va asigura regia spectacolului, costumele fiind semnate de Pasquale Grossi. (LA STAMPA, 4 ian.)

Europeanul anului

● **Celebrul** dirijor Kurt Masur considerat simbolul revoluției liniștite" care a pus capăt regimului comunist al lui Erich Honecker în RDG a fost ales drept Europeanul anului" de către un juriu internațional.

Aflat multă vreme la conducerea cunoscutei orchestre Gewandhaus din Leipzig, muzicianul a fost numit directorul prestigioasei Philadelpheic Orchestra din New York (LA LIBRE BELGIQUE, 9 ian.)

Petru DUMITRIU

Întâlnire la judecata de apoi (17)

A DOUA ZI, dezbaterăa a continuat.
Frica, exasperarea, voluptatea du-
a fi crud sau de a asista la scene
crude, ajunseseră la un punct care
va fi exemplificat de incidentul următor.
Cam pe la orele unsprezece, un cincu-
agenar a intrat în sală și a coborît
pe culoarul central căutând cu ochii un
loc liber. Avea umerii ușor aduși, purta
ochelari. Alfred Anania, care prezida în
acel moment, urlă în microfon :
„Ei ! tu de colo ! Cine ești tovarășe ?
Tu ! de acolo ! tu care ești în picioare !”
Omul nu și-a dat seama că megafoanele
i se adresau. În jur, sute de persoane îi
primeau. Am văzut pe unii vorbi-du-i, a-
rătindu-i cu mina, masa roșie, lungă de
pe scenă. A privit-o și și-a pierdut capul.
Era îmbrăcat modest cu un costum sifo-
nat din doc, cu sandale ieftine și sosete
de bumbac. „Cine ești ?” a întrebat Alfred
Anania. Vorbea și celălalt dar vocea lui,
slabă, naturală părea neînsemnată după
întrebarea tunătoare a megafoanelor.
„Sînt directorul Institutului de fizică
electronică, profesorul...”
— La ora asta se vine ?” a zburat fe-
roce Alfred Anania. Slugăria, tonul de
stăpin vorbind cu sutuză, îngrozitoare
groasănițe, ca și întreg incidentul care a
urmat, nu erau caracterizante pentru

Profesorul s-a așezat, girbovit, cu privirea fixă. Noul orator a urcat la tribună. Era frumos, figura puțin flască. Avea un aer sublim rătăcit. Ochiul îi era vag divergențiu. A ridicat capul, două bucle șatele i-au căzut pe frunte; era imaginea unui Tribun revoluționar și o știa. Striga:

L-a arătat cu degetul pe om în sală : „Din lipsă de vigilență revoluționară, tu ai ucis unsprezece comuniști !
— Ucișas !” a strigat o femeie din sală.
Aidelberg, scund, blond, palid s-a ridicat strigând sperjat : „Ei mi-au dat numele și adresele ! Ei mi-au cerut prin scrisori, mă...”

În sală a izbucnit un urlet ciudat, anormalic cu mult mai tulburător decât frumoasa voce pasionată a lui Isăia Proorocescu. Aîdberg căzu, între două rînduri de scaune și urla. Un cîrchine de oameni s-a strîns în jurul lui, acoperindu-l : pînă la urmă l-au scos afară : era intențit ca o scîndură, ochii deschiși și vîtroși, Arthur Zodie, alături de mine, murmură :

„Nu era epileptic : poate că a fost un soi de isteric“.

In românește de

Andriana Fianu

DI C.V. Tudor, condamnat fără glorie

● Leszek Kolakowski în ORIZONT (nr. 4), sub titlul *Ce sint, în definitiv, intelectualii*, scrie (trad. Doru Branea): „Cînd intelectualii își propun să fie lideri populari sau politicieni de profesie, rezultatele sînt departe de a fi încurajatoare. Cu toate pericolele ei, agora cuvintelor e un loc mult mai apropiat intelectualilor decît o curte regală”. Înainte de a primi (sau respinge) constatarea filosofului polonez, referitoare la riscurile pe care și le asumă intelectualii deveniți politicieni, ar trebui să știm dacă, de la Talleyrand la Șevarnadze și de la Churchill la Petre Roman, politicienii lumii trebuie (ori nu) considerați intelectuali. ● Puneți-mi cătușele!, strigă dl. C. V. Tudor (ROMÂNIA MARE, nr. 34), după ce a luat act de prima condamnare (3 luni cu suspendare) suferită ca urmare a primei sentințe pronunțate contra d-sale. Alte procese fiind în curs (și chiar pe rol), e de așteptat ca și alte condamnări să se producă și, odată cu ele, alte strigăte de felul celui de mai sus. Dacă va continua să se comporte iresponsabil și să calomnieze în dreapta și în stînga, dl. C. V. T. are toate șansele să-i fie împlinită dorința. Dl. C. V. T. nu pare să fi învățat nimic din desfășurarea acestui dintîi proces. Articolul pe care-l scrie este o mostră de atitudine paranoică. „Uite că am fost condamnat eu, spre marea rușine a justiției românești, exclamă el. Nu încapă îndoială că este vorba despre un proces politic și se urmărește prin asta anihilarea și distrugerea revistei”. Ei nu, pentru viața politică (știe bine dl. C. V. T. la ce ne referim), d-sa nu scăpa așa de ușor. Trei luni cu suspendare se dau pentru găinării. Dar să continuăm extrasele: „Stimatele die liiescu, vă rog numai atât (despre separația puterilor, dl. C. V. T. n-a auzit — **Cronicar**): obțineți anularea suspendării pedepsei mele, vreau pur și simplu să o execut în regim de temniță grea. Pentru că așa aș putea să mă înscriu în galeria tuturor înaintașilor iluștri care și-au ruinat sănătatea prin puscăriile venetice: de la George Bariț la O. Goga, de la Valeriu Brăniște la George Brătianu, Nichifor Crainic, Vasile Voiculescu...”. Prețul pe care dl. C. V. T. îl pune singur pe capul său este exorbitant. D-sa a uitat că n-are nici un merit politic, fiind condamnat penal. Condiția d-sale reală este de borfaș ordinar. Ne dăm seama ce greu îi este să se trezească din visele sale mărețe și să accepte adevărul gol-golot. Dl. C. V. T. este un condamnat fără glorie. ● Cititorii se vor fi întrebat uneori cine este dl. Mircea Bunea, unul din puținii gazetari actuali care urmărește procesul membrilor fostului CPEx, publicînd mai în fiecare zi în ADEVĂRUL articole care ar putea fi considerate șugubețe, dacă n-ar fi odioase. Dl. M. B. face glume proaste, se joacă inabil cu vorbele și tratează respectivul eveniment judiciar cu o scribă ironică, dacă putem zice așa, care arată o dispoziție ludică cel puțin curioasă, dat fiind obiectul. Dl. M. B. dovedește și un spirit critic dezvoltat: din relatările d-sale nu aflăm ce s-a întimplat la tribunal, dar ne dăm seama în privința atitudinii pe care ziaristul o adoptă față de inculpați. Desigur, sentimentele sînt sentimente și nu-i putem cenzura dlui M. B. simpatiile ori antipatiile. Dar ne putem întreba pe ce se bazează lecțiile de morală pe care d-sa le servește fostilor demnitari ai P.C.R. Ne amintim că nu mai demult decît în numărul *Scinteii* din

30 iulie 1989, dl. M. B. semna o întreagă pagină despre „realizările” regimului de dictatură. Cu acest prilej dl. M. B. făcea și unele emoționante mărturisiri cu un caracter extrem de personal: „Mie mi-a ris norocul că am apucat să mă ridic în anii de după Congresul IX, cînd în toată țara s-au realizat construcții extraordinare. Altfel puteam să fiu inginer și să mă «mindresc» cu cine stie ce... căsută. E o șansă extraordinară aceasta, de a ne afirma ca meseriași. Știm că datorăm asta tovarășului N. C. și m-am bucurat din inimă cînd a fost propus din nou pentru ca la Congresul XIV să fie investit cu suprema funcție în partid — aceea de secretar general. Iar ca mine gîndesc milioanele de români care după 1965 au trăit și trecut prin propria lor experiență înțeleșurile cuvîntului **dezvoltare**”. Dl. M. B. vorbea în 1989, cum se vede în numele nostru, al tuturor românilor fericiți de dictatură. Doi ani mai tîrziu în numele cui o fi vorbind cu atîta dispreț despre „odăiații” fostului dictator? Și unde s-o fi așezînd ne d-sa, din punct de vedere moral?

Genuflexiune de inimă

● IN LUMEA DE MÎINE, revista ligii de cooperare România-Franța, putem citi aceste versuri pe care dl. Constantin Frosin le dedică memoriei ziaristului francez ucis în zilele revoluției române: „La mort t'a rendu célèbre, reporter / Et a fait de toi notre illustre frère...”. Va să zică, bietul Jean-Louis Calderon ar fi trăit în obscuritate, dacă moartea la datorie nu-i aducea celebritatea, făcîndu-l „fratele” nostru (al dlui Frosin et comp.), probabil de glorie. Poezia (6 strofe a câte 4 versuri) este de o stupiditate greu imaginabilă. Nu rezistăm ispitei de a mai reproduce din ea: „Ta fin cruelle, elle reste déplorable, / Combinee par qui sait quels gnomes sanguinaires...”. Gnomii singeroși sînt (ați ghicit?) teroriștii pe care și-i dispută în ultimele zile dnii Brucan și Guse, procurorul general și președintele. În aceeași publicație, dl. C. Crisan mărturisește că a solicitat oficialităților de a da unei străzi bucureștene numele lui Calderon, „pour marquer notre genuflexion d'âme devant son sacrifice éternellement inoubliable”. Genuflexiune de inimă — iată metafora care-i va permite ziaristului francez să se odihnească în pace. ● Moda dedicațiilor poetice face ravagii. Scăpați cu bine (totuși!) de imnele și odele cu destinatar aproape unic (zicem aproape, fiindcă pe lângă N. C. mai era și E. C.), ne desfășăm cu poezie pentru Eminescu (a cărui comemorare s-a desfășurat după obiceiul comunist bine învățat), aflate cam la nivelul celei publicate în CRONICA (nr. 3) de către dl. Gh. Ciocoi: „O-rele Poetului / Unesc două suflete de nesomn, / Unesc două șoapte cosmice: / Jos — Narcis, sus — Hiperion”. Vă scutim de urmare, care e tot așijderea. ● EUPHORIION (nov.-dec. 90) de la Sibiu consacră un întreg număr lui C. Noica. Semnează: I. Negoțescu (cel mai interesant articol), Andrei Cornea, Radu Bercea, N. Steinhardt, Ion Dur, Vladimir Munteanu și M. Nasta. ● Au apărut și două numere ale VIEȚII ROMÂNEȘTI (5 și 6 din 1990). Cităm dintr-un articol al dlui I. Negoțescu despre Mircea Cărtărescu (nr. 5): „...Lipsește poeziei lui M. C. un conținut pe măsura formei sale”. Nu ne așteptam de la subtilul critic la o atare discriminare scolaristică. Alte cronici: Gh. Grigoreu scrie despre Nora Iuga și Mircea Dinescu, Ana-Maria Tupan despre Dan

Laurențiu. Un mic studiu despre teatrul lui Alecsandri („teatrul în teatru”) semnează M. Angheliescu (nr. 6). Poezii de Ion Horea, Ion Pop, Lucian Vasiliu, Aurel Rău, Nichita Danilov, Ioana Ieronim, Horia Bădescu și Virgil Mihailu.

Scriitorii și propaganda

● Ce idee au putut avea redactorii revistei franceze *LITÉS*! În primul număr din acest an, ei au alcătuit un „dosar” al tuturor scriitorilor francezi care, din diferite motive, cu voie sau fără să-și dea seama, au servit o vreme propagandei unor dictatori sau dictaturi contemporane. E vorba de naivul Alain Robbe-Grillet, invitat în Irak, sub cuvînt că doar așa poate regimul lui Saddam Hussein să-și onoreze contractele pentru cele trei romane tipărite la Bagdad, de Michel Tournier, vizitator frecvent al R.D.G., de Gabriel Matzneff, abil folosit de Kadhafi pentru a-și crește acțiunile, de Jean-Edern Hallier, îndrăgostit de Castro, de Maurice Druon, prieten de o viață al regelui Marocului, de Emmanuel Roblès, înșelat de chinezi în iubirea lui față de Tibet, în fine, și mai ales, de Robert Escarpit, ale cărui declarații referitoare la Albania (unde a călătorit deseori) ar merita să fie reproduse într-o antologie a rușinii... Ancheta întreprinsă de Pierre Assouligne este instructivă pentru ușurința cu care stăpînii acestei lumi izbutesc să facă din scriitori instrumentele docile ale propagandei lor. Dar poate că fraza cea mai groaznică este aceea spusă de Malraux în anii '30, instrument inconștient al propagandei sovietice, și citată în *Times Literary Supplement* din 18 ianuarie 1991: „Întocmai cum Inchiziția n-a afectat fundamental demnitatea Creștinătății, tot așa Procesele de la Moscova nu trebuie să diminueze fundamental demnitatea comunismului”. ● ADEVĂRUL din 2 februarie ne comunică următoarele date referitoare la anul editorial 1990: 1529 titluri carte (față de 2080 în 1989 sau 3.800 în 1975) într-un tiraj de 61 milioane exemplare (față de 62 milioane în 1989). Nu prea vesel! ● Din LUCEAFĂRUL (nr. 5) reținem spiritualele (și, probabil, exactele) rînduri ale dlui Ștefan Agopian despre relația muncitori-intelectuali. În opinia prozatorului, clasa muncitoare „trebuie să-și găsească singură drumul”, în aceste momente. Întîlnirea dintre muncitori și intelectuali va avea loc (dacă va avea loc) mai tîrziu, după ce primii își vor fi consumat orgo-

liul de „producători primitivi”, așa de temeinic piamadit în ei de comunism, și după ce unii își vor fi consumat idealismul, care consta în a crede că pot oieri muncitorilor idei demne de umat, idealism care, și el, are tot o bază comunista. ● O interesantă scrisoare adresată dl. Alexandru George unuia din liderii sovietici actuali, Boris Eltin, în CONTRAPONCT (nr. 5). În același număr, remarcabil aproape în totalitate, menționăm comemoriile dlui Ștefan Borcea consacrate vestimentației unor personalități politice ilustre care apar pe micul ecran. Este neîndoielnic faptul că o percepție corectă (ori avantajoasă) a ideilor noastre depinde și de modul în care ne îmbrăcăm atunci cînd ne adresăm prin intermediul T.V. marilei publice. În general just, observările dlui Șt. B. conțin și unele neclarități ori concesii făcute gustului comun. Faptul că papionul dlui Rațiu a stîrnit ironii și caricaturi nu înseamnă neapărat că fostul candidat la președinție și-a greșit intrarea pe scena politică românească: papionul dlui Rațiu a șocat, e drept, dar oare era mai bine dacă, arborînd o cravată oarecare, dl. Rațiu s-ar fi conformat ritualului vestimentar comunist? Noi credem că dl. Rațiu a făcut bine rămînînd el însuși. Pe termen lung, d-sa va ciștiga. Și de ce n-ar apăra dl. Manolescu mai bine punctul de vedere al Alianței Civice în blugi decît în costum? Nu e limpede de ce blugii înseriază și costumul nu. Speculațiile asupra modei politice făcute de către autorul articolului se pot bine întoarce pe dos ca o... mînușă. ● În TRICOLORUL nr. 10 cineva care semnează S. Novac profită de scrisoare spre a denunța „deznodămîntul dezonorant al farsei disidenței române”. Se întreabă retoric dl. S. N.: „Cu ce este, de fapt, Mircea Dinescu mai disident decît Florica Mitroi”. Lăsînd la o parte că disidența n-are grade de comparație, ne întrebăm (și nu retoric) la rîndul nostru: în ce o fi constat disidența dnei Mitroi? În versuri anticomuniste (!?), spune dl. S. N., pe care, neputîndu-le publica, dna Mitroi „le-a strigat în gura mare în incinta Uniunii Scriitorilor”. Am auzit și noi aceste versuri, cu adresă precisă, privindu-i pe Ceaușescu, pe Ceaușeasca, pe Suzana Gidea, pe Tamara Dobrin” și pe alții, cum apreciază dl. S. N. Ele erau în realitate înjurături din cele mai triviale, de soiul celor pe care dna Mitroi le strigă și azi în gura mare (ba chiar le și publică) și tot cu adresă precisă, deși, firește, alta decît înainte de decembrie 1989.

Cronicar

Director: Nicolae Manolescu; Redactor-șef: Gabriel Dimisianu; Secretar general de redacție: Mihai Pascu

Secretariat: Andriana Fianu, Magda Groza (telefoane 17 61 90, 17 28 67 și 17 60 10). Interioare: 1001, 1230. Critică: Alex Ștefănescu (interior 2602). Poezie: Constanta Buzea (interior 1736). Proză și reportaj: Vasile Băran, Platon Pardău, Cristion Teodorescu, C. Ioiu (interior 1736). Arte: Valentin Silvestru, Eugenia Voă (interior 1736). Externe: Adriana Bittel, Mihai Minculescu (18 41 01 și interior 2602). Secretariat de redacție: Olga Andronache, Mihai Grecu (interior 2529). Fotoreporter: Ion Cucu (18 41 01). Corectură: Irina Horea, Maria Ionescu, Laura Popa, Margareta Popescu, Silvia Zabarcencu (interior 2024). Stenodactilografie: Elena Mareș, Ioana Niculescu (interior 1159). Curier: Maria Micu (interior 1159).